416

Andrzej Kuśniewicz

LECŢIA de limbă moartă

Scriitorul polonez Andrzej Kuśniewicz (n. 1904), care a debutat ca poet, îşi face relativ tîrziu apariţia în proza polonă cu romanul *Corupţia* (1961), impunîndu-se ca un autor cu o deplină maturitate, cu un timbru nou şi original, cu o mare capacitate de permanentă înnoire pe care o dovedeşte în toate romanele sale ce se succed necontenit.
Primul război mondial l-a obsedat pînă într-atît încît i-a dedicat două opere consecutive: *Regele celor două Sicilii* (1970) şi *Lecţia de limbă moartă* (1977).
Personajul central al acestui roman este simbolul stingerii unei epoci, iar comportamentul său se explică după cum spune Kuśniewicz „prin funesta mentalitate care începea să ia naştere în anumite medii intelectuale despre superioritatea unor rase şi avea să ducă nemijlocit la fascism."

Lei 8,75

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

7

ANDRZEJ KUŚNIEWICZ

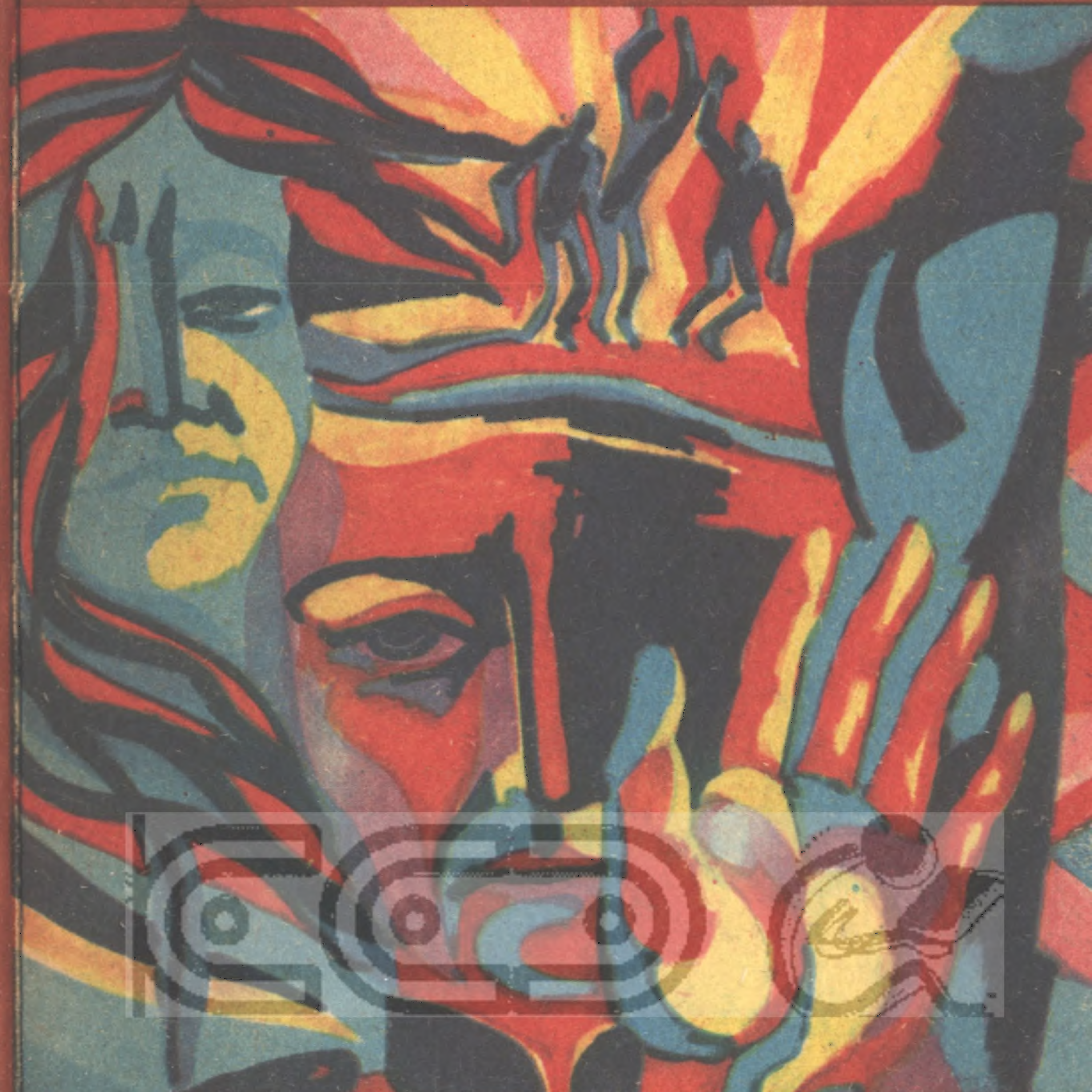
LECŢIA de limba moartă

1985

ANDRZEJ KUŚNIEWICZ

LECŢIA de LIMBĂ MOARTĂ

COPERTA COLECȚIEI DE STATE ION
Grafica: Nicolae Sârbu Ilustrația Malina Juravie

ANDRZEJ KUŚNIEWICZ
LEKCJA MARTWEGO JĘZYKA
Wydawnictwo Literackie Kraków, 1979

GLOBUS

Andrzej Kuśniewicz

LECȚIA de limbă moartă

Traducere
și cuvînt înainte de
OLGA ZAICIK

EDITURA UNIVERS

București
1985

CUVÎNT ÎNAINTE

Versiunea românească a romanului Lecţia de limbă moartă oferă cititorilor noştri prilejul unui prim contact cu proza lui Andrzej Kuśniewicz, scriitor polonez de incontestabilă notorietate atît în patria sa cît şi peste hotarele Poloniei, prin traduceri care l-au impus pe pieţele literare europene: în Franţa, R.P.U., Suedia, R.S. Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, R.F. Germania etc.

Născut în 1904, Kuśniewicz studiază dreptul la Universitatea Jagellonă din Cracovia şi se dedică carierei diplomatice. Anul 1943 îl surprinde în Franţa, unde pentru colaborarea sa cu Rezistenţa franceză este internat de nazişti într-un lagăr de concentrare. Înapoiat în patrie după terminarea războiului, Kuśniewicz lucrează ca redactor de editură, la Radiodifuziunea poloneză, în presa literară.

Ca scriitor debutează tîrziu, abia în 1956, cu un volum de versuri urmat de alte două, în 1959 şi în 1962. Chiar de la primul său roman: Corupţia (1961), avînd ca subtitlu „roman poliţist eroic", plasat la Paris, în timpul ocupaţiei naziste, Kuśniewicz se dovedeşte un scriitor matur şi de o certă originalitate. Romanele ulterioare, care se succed rapid: Eroica (1963), În drum spre Corint (1964), Regele

celor Două Sicilii (1970), Zone (1971), Starea de imponderabilitate (1973), Al treilea regat (1975), Lecția de limbă moartă (1977), Vitraliu (1980), o confirmă. (Datele din paranteză marchează doar prima ediție, toate romanele scriitorului fiind permanent republicate.)

Kuśniewicz aduce în proza poloneză contemporană nu numai o tematică inedită, extinsă în spațiu peste teritoriul fostului imperiu austro-ungar și în timp de la primul război mondial pînă la anii postbelici în Germania de Vest (Al treilea regat), ci și o modalitate artistică pe care critica poloneză s-a străduit zadarnic să o subordoneze categoriilor curente: roman politic? roman social? psihologic? istoric? Și așa cum se întîmplă întotdeauna cu un scriitor autentic, încercările de clasificare s-au soldat cu un eșec. Cu fiecare din operele sale, Kuśniewicz a creat altceva, un altceva în care aceste unghiuri de vedere se găsesc, coexistă sau permit să predomine unul dintre ele. Trecutul la care Andrzej Kuśniewicz se referă în permanență, cel particular al individului și cel general al colectivității etnice invocate (după cum se știe, încă din 1795 teritoriul Poloniei era împărțit între Rusia țaristă, Prusia și Austria, îmbucătățire care va dura pînă în 1918), reprezintă în toate romanele sale mai mult decît un climat poetic. De aceea nici nu pornește „în căutarea lui" și nici nu-l evocă nostalgic, ci îl cercetează obiectiv pentru a-i discerne determinantele care îl preschimbă într-o realitate contemporană. Chiar dacă protagoniștii romanelor lui Kuśniewicz se lasă purtați de evenimente fără să le înțeleagă direcția

și sensul, Kuśniewicz, intelectual deprins cu analiza reflexivă, demontează trecutul istoric pentru a arăta cum va decurge din el viitorul.

O perioadă care îl solicită cu deosebire este aceea a primului război mondial. Așa se face că acestei teme i-a consacrat chiar două romane: Regele celor Două Sicilii, a căror acțiune coincide în timp cu primele zile ale războiului și romanul de de față, Lecția de limbă moartă, plasat în ultimele zile ale acestuia. Nevoia de a se elibera de o temă obsesivă o relatează Kuśniewicz într-un articol-mărturie adresat în exclusivitate Secolului 20 (Nr. 11, 12 din 1979). „Am scris Lecția de limbă moartă în decurs de trei luni, dar ideea lui se născuse mai demult. Doream să închei într-un fel epoca primului război mondial care mi se întipărise prea adînc în memorie... să închei cu această perioadă atît de puternic fixată în mine." Pomenite de obicei împreună tocmai datorită înrudirii tematice, cele două romane diferă cu totul prin universul literar al fiecăruia dintre ele, prin acțiune și personaje. Ele nu se condiționează reciproc în planul receptării, se succed în timp fără să se continue.

Totuși, mai există între ele un punct de întîlnire. In Lecția de limbă moartă la fel ca în romanul precedent: Regele celor Două Sicilii, scris cu șapte ani mai devreme, nu asistăm la scene de front și campanii militare, ci la descompunerea unei lumi. Imperiul austro-ungar se destramă, odată cu el dispare o întreagă epocă, se încheie definitiv secolul al XIX-lea. Din convul-

siile acestei lumi se naște noul secol, al nostru, secolul XX.

În minuscula localitate galițiană Smorze-Felizienthal, cu un canton feroviar prin care trenurile trec fără să oprească și un hotel sordid, cu joagărul la care lucrează prizonierii de război de diverse naționalități, Kuśniewicz fixează, ca în focarul unei lupe, imaginea fascinantă prin veracitatea ei a lumii în descompunere din Lecția de limbă moartă. Tot aici agonizează și va dispărea, odată cu armata chezaro-crăiască din rîndurile căreia face parte și cu imperiul în slujba căruia se află, protagonistul romanului, locotenentul Alfred Kiekeritz. Referindu-se la personajul său (în același articol-mărturie din Secolul 20), Kuśniewicz își amintește de prototipul real ce i-a slujit de model, pe care l-a cunoscut în 1918 și despre a cărui faptă a auzit povestindu-se. Cum s-a metamorfozat o amintire de la vîrsta de 14 ani într-un personaj de complexitatea locotenentului amintit, vor constata cititorii acestei cărți ei înșiși. În ce privește mobilul omorului, surprinzător și derutant în cazul unui ins cu aspirații estetice și veleități de colecționar, facem din nou apel la explicația cea mai autorizată, a autorului, care spune: „În medii de felul celui descris de mine... nutrite cu mitul raselor și în general cu mitologia legată de cultul elitei ca atare și a drepturilor acesteia, începea să ia naștere fascismul. Prin urmare, poate că dreptul de a ucide pe cineva considerat o ființă de o specie inferioară, ca un prizonier anonim, decurgea tocmai dintr-o asemenea filozofie!"

Față de alte romane ale lui Kuśniewicz, chiar și față de Regele celor Două Sicilii, în care predomină alternanța de planuri cu acțiuni simultane și discontinuitatea narativă, Lecția de limbă moartă beneficiază de o construcție unitară de mare perfecțiune, asemuită cu dreptate unei piese muzicale în care se îmbină armonios diversele motive. Ea se adaugă ca o valoare apreciabilă celorlalte merite ale acestei cărți.

OLGA ZAICIK

FEMEIA VORBEA, iar el, deși în ultima vreme învățase și puțină polonă și puțină ucraineană, nu înțelegea tot ce spune, de aceea, brigadierul silvic, domnul Alois Szwanda, care stătea alături, îi traducea vorbele ei în germană, și el asculta atent, cu capul ușor aplecat pe umărul stîng, cu mîna dreaptă în șold și cu cea stîngă, întoarsă cu palma în sus, ținută delicat de degetele brune ale ghicitoarei. Le arunca priviri scurte și ascuțite cînd femeii, cînd domnului Szwanda, care continua să tălmăcească răbdător cuvintele acelea încurcate pe atît de exact pe cît — în genere — era cu putință. — Vei trăi intens (cel puțin așa sunau vorbele ei în traducerea lui Szwanda : adică din toate puterile), iar dacă ai să mori aici (aici ? adică unde ? în acești munți, în această localitate carpatică, în acest hotel evreiesc de lîngă gară ? ; făcea eforturi disperate să amîne chinta de tuse năprasnică pe care o simțea apropiindu-se printr-o rîcîială nesuferită pe faringe), — vei sta culcat pe spate, întins pe pămînt și din trupul tău — mă înțelegi, preafrumosule domn ?

— are să crească arborele vieții. Ascultă-mă cu luare aminte — îi strînse mai tare mîna — cîndva, peste ani, pe crengile lui se va așeza pasărea paradisului. Deși s-ar putea să nu fie decît o cioară obișnuită sau o bufniță, asta, vezi, nu știu exact. Și pasărea are să se legene pe creangă, iar în ritmul legănatului ei, după cum are să se mute de pe un picior pe celălalt, și după cum are să dea din aripi ca să-și păstreze echilibrul, după cum le va strînge și le va desfășura, va bate inima ta, domnule. Sau poate că are să fie doar iluzia bătăii inimii, a viețuirii în continuare, a ființării în neființă.

Sensul cuvintelor tălmăcite devenise acum propria lui completare a ceea ce se căznea și izbutea să traducă brigadierul silvic Szwanda și din care, cu siguranță, lipseau formulări ca aceea despre iluzia supraviețuirii și cu atît mai mult a ființării în neființă. Făgăduielile de continuare a existenței (fiindcă, în ciuda imperfecțiunii traducerii și a completărilor proprii — înfrumusețări arbitrare — cuvintele ghicitoarei trebuiau să conțină tocmai astfel de făgăduieli, deși mai simple, sau simplist formulate. Pe urmele cuvintelor ei se ivise o imagine, statuia de piatră a unui tînăr, pe care o văzuse cu un an înainte de război și o memorase, aflată în mijlocul aleii principale a cimitirului din Montparnasse din Paris. Nimerise acolo întîmplător, chiar înainte de apusul

soarelui cu un prieten din vremea aceea: Ferdynand de la Vigne. (Pe unde o fi oare acum? În Flandra? Pe Somme? La Verdun?) Tînărul înaripat, semănînd puțin cu Eros, într-un gest evident de epuizare, de parcă peste o clipă avea să cadă în genunchi (genunchi feciorelnici pe care amîndoi îi priviră o clipă cu o încîntare nedisimulată) ținea în mînă un buchet aplecat în jos. Postamentul înfățișînd o coloană scurtă purta inscripția: *Souvenir*. Dar cum se apropiaseră de monument venind lateral, au citit cuvîntul drept: *Avenir*. Viitorul? Deci făgăduiala unei continuități, a unei existențe cît se poate de reale? Într-un asemenea caz, moartea n-ar fi decît o poartă întredeschisă promițător spre viitor, o intrare sau un prag, condiția indispensabilă pentru a atinge un țel sau un stadiu mai înalt, prevestirea sau începutul a ceea ce este esențial, în mod exclusiv real, a ceea ce se va instaura după această provizorie, neesențială pentru că efemeră, temporară, pe nedrept numită unica viață reală, din moment ce știm că acel ceva adevărat va începe abia după ce vom trece pragul, că ne așteaptă de cealaltă parte a rîului Styx. Deci cuvîntul *avenir* de pe soclu era făgăduiala clară a veșniciei. O consolare pentru acela care se îndoiește și se teme și o confirmare pentru cel care crede. Dar iată că imediat după aceea, neînțelegerea se limpezise și enigma se preschimbase într-o banalitate. *Souvenir* — amintire, aducere amin-

te ? Știm prea bine cît valorează amintirea străină, atunci cînd noi nu vom mai fi, chiar și amintirea celor mai apropiați, a celor — în aparență — mai inconsolabili, cînd noi vom trece în neființă. Inconfortul memoriei. Cîtă vreme vom continua să trăim în ei ? Cîte primăveri, cîte toamne ? De cîte ori vor cădea frunzele ? Și chiar atunci, cînd pe jumătate glumind și pe jumătate dezamăgiți comentau greșeala, din boschetele cuprinse de înserare, dintre plăcile funerare foarte dese în partea aceea, se ivi un motan mare, cenușiu, care, fără să le acorde cea mai mică atenție celor aflați în fața monumentului, trecu pe lîngă ei fără zgomot și fără grabă, de-a curmezișul aleii și a peluzei, ținînd în bot un șoricel. Coada lungă a șoricelului se tîra peste pietriș, iar de partea cealaltă se vedea căpșorul animalului ucis, cu urechile ciulite ca niște colți. Motanul cu prada lui, ca și cum tot nu i-ar fi observat pe cei doi, dispăru în tufișurile de cealaltă parte a rondului ca într-un coridor îngust și întunecat. Mai tîrziu, la cină, constatară amîndoi rîzînd, că nu era exclus ca motanul să nici nu fi existat, că doar li s-a năzărit, creat pe moment și la comandă, ca un produs iluzoriu al închipuirii, materializarea unui element oarecare al convorbirii lor de atunci.

Țiganca, fiind, după cum avea să afle mai tîrziu tocmai partenera sau ajutoarea

directorului și totodată proprietarul circului ambulant, care se ivise pe neașteptate acolo într-o dimineață a acelei veri tîrzii din ultimul an de război — era aceeași care servea de *medium* pentru experiențele de hipnoză cu care se producea circarul pînă a nu fi fost interzise ca dăunătoare sănătății precum și scandaloase, mai ales în ceea ce-i privea pe copiii veniți cu duiumul la spectacol, își apleca mult capul legat cu o basma roșie, de sub care i se vedeau urechile brune cu cercei mari de aramă. Locotenentul, a cărui mînă femeia continua s-o păstreze în ale ei, plimbîndu-și arătătorul în palma lui peste linia vieții, peste cea a norocului în dragoste, a călătoriilor spre țări îndepărtate și a succesului în afaceri, nu izbutea să-i precizeze vîrsta : ar fi putut fi o fată tînără, sau la fel de bine, ținînd seama de cutele adînci care-i brăzdau fața de la colțul buzelor și pînă la nas precum și de rețeaua de crețuri mărunte de sub ochi, cît și de schima gurii exprimînd o silă extremă, oboseală și apatie, o femeie trecută, spre apusul verii preschimbată în toamnă. Această de a doua eventualitate părea să fie mai probabilă și mai ademenitoare. Ofilirea e uneori deosebit de atractivă, ca mirosul de ierburi la sfîrșitul lui august.

Ședințele de hipnoză la circ (cu excepția celei dintîi, chiar în prima zi, mai bine zis în prima seară după sosirea circului în loca-

litate) nu mai avură loc din cauza interdicției autorităților, dar continuară din inițiativa locotenentului Kiekeritz în clădirea aparținînd comandantului militar al gării, locotenentul în rezervă Valašek. Luară parte la ele, în afară de locotenentul pomenit adineauri și inițiatorul lor el însuși, o anume Irena Parafińczuk, infirmieră la punctul sanitar din gară precum și un tînăr student ucrainean, angajat la joagărul dindărătul apei. Ședința semiparticulară o finanța locotenentul Kiekeritz. Momentul identificării *medium*-ului ca fiind dansatoare pe sîrmă și voltijeră și totodată ghicitoarea întîlnită în piațeta din spatele gării, lîngă rampa de încărcare, a avut loc mai tîrziu și în împrejurări neobișnuite. Femeia purta atunci un impermeabil de mușama, pus de-a dreptul peste cămașa de noapte, și cizme de călărie și arăta deosebit de îmbătrînită, ca o femeie de șaizeci de ani (poate și din cauza luminii neprielnice de pe scara hotelului unde locuia locotenentul) și numai cercurile metalice din urechi și cuta adîncă dintre sprîncene îi îngăduiră s-o identifice. Țiganca, pe care o văzuseră strecurîndu-se printre scîndurile sparte ale gardului care împrejmuia terenul gării și care le propusese celor doi bărbați ce stăteau de vorbă chiar în acel loc pe teme cu totul oarecari și neutre să le ghicească în palmă, propunere de care profită doar unul dintre ei, celălalt asumîndu-și rolul de tălmaci, nu semăna deloc nici cu cea văzută în stare de hipnoză, cu obrazul încordat și buzele subțiri strînse, slabă și îmbrăcată ciudat cu un tricou roșu, și nici cu a doua, ivită într-o noapte pe scara hotelului. Presupusa țigancă părea mult mai tînără și mai atrăgătoare. Numai cerceii mari care se clătinau și-i zornăiau la urechi erau fără nici o îndoială aceiași și poate să fi fost aceeași și perechea de pantofi foarte uzați cu tocuri înalte, scîlciate și foarte subțiri.

Domnul brigadier silvic Alois Szwanda din satul Felizienthal sau Smorze, cum i se mai spunea, care administra un ocol silvic întins în zona carpatică, aparținînd familiei baronilor Liebig, și care avea sub oblăduirea sa cîțiva pădurari și două joagăre, nu prea lua seama la aceste lucruri. În clipa aceea se gîndea desigur la probleme în toate privințele cu mult mai importante și anume la faptul că lemnele se îngrămădeau la joagăr în cantități uriașe așteptînd să fie prelucrate, că a rămas în urmă și cu tăierile din acel an, ceea ce la sfîrșitul verii era — după toate regulile de gospodărie silvică — o adevărată pacoste și toate din cauza lipsei brațelor de muncă, deși îi fuseseră repartizați cîțiva zeci de prizonieri ruși, deși îi zoreau autoritățile comunale și baronul Liebig el însuși, la rîndul său sîcîit de cei de la guvernămînt și de la comandamentul militar. De-

altminteri, în ultima vreme, prizonierii fugeau în grup profitînd de orice prilej. Evadări mai avuseseră loc și mai înainte, dar erau rare, pe cînd cam din primăvară încoace luaseră un caracter de masă. Fugeau cîte unul sau în grupuri, atrași, după cîte se părea, de zvonul privind sfîrșitul apropiat al războiului și schimbările care aveau loc în țara lor. Mulți cădeau bolnavi de diferite maladii, hrana era, trebuia s-o recunoască, proastă, dar cu mult mai bună decît în lagărele pentru prizonieri, s-ar fi cuvenit să țină minte lucrul acesta, dar ei îl uitau. E adevărat că din iarna trecută hrana se stricase ; și aici legumele putrezeau în asemenea măsură încît nu departe de acele locuri, din fericire nu în ocolul domnului brigadier silvic Szwanda, se petrecuse un accident foarte neplăcut : în timp ce lucrau la dezgropatul unei grămezi de sfeclă sau de napi de sub zăpada înghețată, prizonierul care se urcase în vîrful movilei acoperite de paie putrede și lut se prăbușise brusc înăuntru fără să scoată măcar un sunet. Cei care lucrau la poalele movilei nu auziseră nimic altceva decît un șuierat sau un plescăit, poate că astfel plescăise mîzga putredă în care gerul preschimbase napii din anul trecut. Pînă să încerce să-l salveze, pînă să-l dezgroape, prizonierul murise. Fusese literalmente aspirat de acea pastă ruginie, verzuie și rău mirositoare, se înecase

în ea, murise asfixiat. Iar de numărul prizonierilor pe care-i ai în subordine trebuie să dai seamă, să prezinți rapoarte în mod regulat ; de aici bătaie de cap suplimentară, să explici cum și ce fel, o întreagă scriptologie. Mulți prizonieri mureau de tuberculoză, de afecțiuni digestive sau se îmbolnăveau pe capete de scorbut.

În spatele torentului, în apropierea joagărului de jos, lîngă linia secundară de cale ferată, stăteau barăcile în care locuiau prizonierii. Îi păzea un *Landsturmmeister*[1], ortodox de rit vechi, care se numea Moszko Kaplan. Ceva mai departe, dincolo de apă, se crease cu timpul un mic cimitir, unde erau îngropați rușii decedați. De aici, din punctul nostru de observație, din direcția gării și a hotelului lui Wasserzug nu-i departe, în linie dreaptă să tot fie doi kilometri, să zicem doi kilometri și jumătate sub versantul muntos tăiat curciș și curmeziș de îngrăditurile care despart parcelele țăranilor. Aici se află barăcile prizonierilor și ghereta paznicului. Din direcția aceea, mai cu seamă cînd vine într-ajutor și vîntul, se aud pînă aici cuvinte răzlețe rusești, rîsete, iar uneori, mai ales după apusul soarelui și cîntece. Stînd culcat pe pat în odaia lui la hotel, locotenentul Kiekeritz le ascultă ecoul.

[1] Veche denumire a soldaților din contingentele cele mai vîrstnice (50 de ani) (germ.). (Notele aparțin traducătoarei.)

Uneori par foarte îndepărtate, alteori atît de apropiate, de parcă ar fi chiar aici, înapoia peretelui. Împreună cu mireasma cetinii plutind din direcția munților, acest vuiet de glasuri constituie refrenul constant, prevestitor al nopții și odată cu ea a insomniei cu năluciri datorate febrei în întunericul greu, dens ca smoala, aproape tangibil, în care ațipesc obiectele tot mai grele, tot mai chinuitoare pentru cel ce veghează. Poate că undeva sus, deasupra munților or fi stele, dar fereastra e neagră, iar luna astăzi nu se arată, fiind lună nouă. Locotenentul Alfred Kiekeritz, mai ales de cînd l-a cunoscut pe brigadierul silvic Szwanda, se abate uneori pe la joagăr sau urcă panta de pe versantul însorit, dezgolit de ultimele tăieri. Se așază gîfîind și tușind pe vreun trunchi de copac sau pe o buturugă descojită. Mai întîi așterne un ziar să nu se murdărească de rășina lipicioasă. Deși e toamnă, în zilele însorite mai e cald și printre ierburile uscate și buruienile veștede, printre trunchiurile de copaci și grămezile de vreascuri colindă albine și mai ales bondari negri și păroși. Mai rar se strecoară cîte o șopîrlă. Atunci locotenentul încremenește, aproape că nu mai îndrăznește să respire, își înăbușă tusea ca să n-o sperie. Îi vede trupul îndoit sub forma literei S sau U. Vede cum îi pulsează gîtul micuț și-i privește degetele lăbuțelor întinse larg. Mai în vale, tot pe un trunchi

de copac, stă paznicul, ulan din *Landwehr*[1], Moszko Kaplan. Cu tunica lui de ulan antebelică, albastră cu nasturi auriți, cu ciucurele auriu atîrnîndu-i pe spate pînă la înălțimea curelei, pare să moțăie în căldura soarelui tîrziu. Ține carabina între genunchii strînși. E ținta glumelor țăranilor din partea locului, ba chiar și a prizonierilor. Dar nu sînt glume răutăcioase. N-a făcut niciodată exces de zel, nu i-a sîcîit, n-a zbierat la ei, nu i-a mînat din spate, cel mult i-a rugat. Să nu se răzlețească din cale afară cînd se duc să-și facă nevoile, ca să-i poată număra. Totul e să nu fugă, restul are mai puțină importanță. Dezertările îi atrag o grămadă de necazuri, e mereu în primejdie, o adevărată sabie a lui Damocles atîrnîndu-i deasupra capului, frontul. Ar putea fi repartizat la o companie de infanterie sau la un escadron de rezervă al unui *Landwehrulanenregiment*, drept pedeapsă. Ferească Dumnezeu! Ce-i mai rău? Frontul italian sau frontul rusesc? Totul e întotdeauna mai rău. Moszko Kaplan e un ins bolnăvicios, ceea ce totuși nu l-a salvat la comisia de recrutare din Sambor, îi e frică de curent, suferă de o inflamație veche și cronică a urechii mijlocii. Din această cauză, chiar și într-o zi mai caldă, precum e cea de astăzi, poartă pe cap un chipiu *feldgrau* căruia îi

[1] *Landwehrmann*, soldat din miliția teritorială (germ.).

lasă în jos marginea făcînd din ea un soi de urechelnițe. În felul acesta nu prea aude bine, dar nici nu răcește la urechi. Izolat fonic de restul lumii, îi e mai cald și se simte mai liniștit. Așa cum îl vede locotenentul Kiekeritz, șezînd pe un trunchi de copac, Moszko Kaplan îi apare ca o babă, ca și cum ar avea pe cap o glugă de femeie. Dacă locotenentul ar fi mai pedant în ce privește îndatoririle sale militare sau mai preocupat de ele, dacă ar vrea să se amuze ca să-și alunge plictisul, ar putea cu un strigăt amenințător — *Achtung !*[1] — să-i ordone ulanului Kaplan să se ridice, iar după aceea să-l oblige drept pedeapsă să se culce și să se ridice săltînd ca o broască și în același timp să cînte : „Ulanul cîntă, *ein, zwei, drei*[2] !"... și așa mai departe, sau să-l pună să se tîrască pe burtă, supraveghindu-l să vadă dacă se tîrăște la suprafața pămîntului sau se preface doar. Și totul sub privirile prizonierilor care lucrează în imediata apropiere. Sau încă și mai rău : ar putea să-l amenințe pe bietul om că va raporta superiorilor, ceea ce va avea drept consecință imediata sa repartizare într-un batalion de marș și expedierea undeva la capătul lumii tocmai acum, în prag de iarnă care se anunță excepțional de geroasă. De pildă în munți, mai sus de Isonzo. Oare știe ulanul unde vine asta ? Nu știe ? Nu-i nimic, are să afle în curînd. Oare ulanul știe, în genere, ce e un război ? Ajunge cu oploșeala la sute de kilometri de front, cînd patria e în primejdie ! Și cu tîndăleala pe cîte un trunchi de copac la cîțiva metri de casă ! — aluzie la faptul că familia lui Moszko Kaplan locuiește în localitatea Felizienthal-Smorze. Dar locotenentului nici prin minte nu-i trece să se comporte atît de răutăcios, nu-i arde de nici o inițiativă militară sau patriotică. În clipa aceea cu mult mai importantă i se pare agitația furnicilor însuflețite de căldura soarelui sau zborul acrobatic al unor musculițe roind ca o pulbere aurie, coloană mobilă în soare. Uneori cade o ploaie de scurtă durată, cînd se scutură un norișor. Picuri mari străluminate de soare. Se zăresc limpede boabele rotunde, argintii, picurînd peste tufișuri și mușchi, peste tunica cenușie a locotenentului așezat pe trunchiul de copac și, mai jos, peste barăcile și prizonierii care se adăpostesc fără grabă pe sub copaci, totul întretăiat de șiragurile ploii care par să clincăne. Circulă pe aici o zicală populară pe care i-a tradus-o brigadierul silvic Szwanda : „soarele strălucește, ploaia cade, vrăjitoarea strînge untul", sau într-o versiune modificată și mai amenințătoare : „mănîncă untul". Szwanda îi povestise odată (stăteau atunci pe două trunchiuri apropiate, pe versantul de deasupra joagărului) că prin părțile ace-

[1] Atenție (germ.).
[2] Un, doi, trei (germ.).

lea norodul e foarte superstițios și întunecat la minte, crede cu strășnicie în vrăji și vrăjitoare și în faptul că vrăjitoarele fură untul sau mulg vaci străine aflate chiar și în staule, nemaivorbind de cele de pe pășune, și că o fac tocmai pe o vreme ca aceea: cînd plouă și totodată arde soarele. Există pe aici babe din astea care se îndeletnicesc cu asemenea treburi și care fără nici o îndoială uneltesc cu *dikto*, adică în vorbirea de prin partea locului cu diavolul. — *Ditko*, ați spus, nu-i așa? Locotenentului îi plăcuse cuvîntul și-l repetase de mai multe ori, vădit încîntat: — *ditko, ditko*. — Stați să vă povestesc, pe aici, pe aproape, este un sat, Iwaszkowce, acolo trăia o babă pocită, o stîrpitură, ai fi zis o pitică și cocoșată pe deasupra, și făptura asta se spune că a fost prinsă asupra faptului, pe cînd scotea pumni întregi de unt din putinei, iar degetele le avea ca niște gheare de erete sau de bufniță. Surprinsă a izbutit să scape de urmăritori, cu toate că au mînat după ea o ceată întreagă de hăitași și ce credeți, domnule locotenent, baba a reușit să-i înșele pe urmăritori și a pierit fără urmă. N-a mai văzut-o și n-a mai auzit-o nimeni. Ce-au mai căutat-o! Și prin parcelele unde fuseseră executate tăieri și pe terenurile de cultura molidului și prin pădurea bătrînă și prin rîpi — baba parcă a înghițit-o pămîntul. Eu nu cred în baliverne din astea, dar ceva tot trebuie să fie în ele, dumneavoastră ce părere aveți, *Herr Oberleutnant*? — Așa zic și eu — răspunse Kiekeritz — așa zic și eu! Ca să nu strice atmosfera și să nu-l supere pe brigadierul silvic.

Acolo jos, lîngă linia de cale ferată laterală se află trunchiurile de molid de cîte șapte, opt ba chiar și zece metri lungime. Acum, după ce a stat ploaia, se lucrează din plin. Poate pentru că domnul Szwanda stă și-i privește. De fapt e chiar ciudat, de ce s-or fi gîndind oamenii ăștia să dezerteze. Provin de departe. Dumnezeu știe de pe unde, de la capătul lumii, unii tocmai din Asia. Szwanda îl cheamă pe unul dintre ei, cu un obraz turtit și lat ca o farfurie și-l întreabă: da, avea dreptate, soldatul zice că e tocmai din Tobolsk. Din Siberia deci. Departe, departe. Cam cîți kilometri, cîți kilometri de marș să fie pînă acolo, Wanka, ei, ce zici? Păi vezi, rîzi cu gura pînă la urechi, de-a ajuns mutra ta asiatică de două ori pe atîta de mare, și habar n-ai. Locotenentul Kiekeritz rîde și el. Cîți kilometri de marș neobosit? O mie, două mii, poate trei, ori și mai mult? Iar aici, la noi, o duceți mai bine decît în lagăr, duminica vă dă chiar și untură la cartofi, vă dă și cașa, nu-i așa? Îți lucesc și ochii de poftă. Pîinea, e adevărat, e tare proastă, tare ca lutul, numai tărîțe și paie tocate, pleavă, dar ce să-i faci, alta nu-i, doar am intrat în al cincilea an de război. Deci, ce-i tot mînă și nu le dă pace? Dorul? Toate astea sînt

prostii ! Odată și odată s-o isprăvi și războiul, mai ține cîteva luni, cel mult o jumătate de an, puțină răbdare și are să fie pauză, pace, vă vor duce sărbătorește cu trenul, pînă acasă — păi nu-i așa ? Ce zici tu de colo, cum îți zice — a da, te cheamă Dmitro, deci Dmitro de unde ești ? De la Perm. Aha ! De la Perm. Și-i departe de aici și pînă la acel Perm, ia spune ? — Departe, domnule ! — Păi vezi. Și domnul brigadier silvic îl cinstește pe prizonier cu tutun. Acela ia cu băgare de seamă puțin cu două degete, și-i face o plecăciune domnului Szwanda. — Și-i frumos acolo la voi, la Perm ? — La început prizonierul nu pricepe, nu știe ce vrea să afle de la el domnul brigadier silvic, îl împunge cu cotul pe un alt prizonier, un tînăr blond, lat în umeri, un ucrainean de lîngă Korsun, ce l-a întrebat, în sfîrșit se dumirește, obrazul i se luminează și exclamă : — Ehei ! — și în ochi i se aprind niște scîntei, iar buzele i se întredeschid într-un zîmbet. Are dinții foarte albi, ceea ce locotenentul Kiekeritz observă cu bunăvoință și-l tratează cu o țigară suplimentară. — *Bitte*, îi spune curtenitor, întinzîndu-i prizonierului tabachera lui de argint, pe care o păstrează numai pentru musafiri, el însuși nu mai fumează de mult, i-au interzis medicii.

Și unii ca ăștia nitam-nisam evadează. Unii dintre ei susțin că se află sub influența lunii. Și într-adevăr cei mai mulți evadează

cînd e lună plină, deși atunci e cel mai greu, fiindcă e lumină. Se aud țipetele disperate ale ambilor „post“, ale lui Moszko Kaplan și ale celuilalt, care stă de pază chiar lîngă joagăr, ucraineanul : — Stai, că trag ! *Bo strilaiu, panimaieș? Stehen bleiben! Halt, halt!* și așa mai departe. Din cînd în cînd se aude un pocnet de armă, repetat ca un ecou puternic de munții din apropiere. Îl aude și locotenentul Kiekeritz în odăița lui de la etaj, la hotelul lui Wasserzug. Uneori se așază pe pat, alteori n-are chef nici măcar să ridice capul. De fapt, nici măcar nu se știe cine a tras și în cine. Dar umblă acolo și braconieri, din cauza lor își face sînge rău domnul brigadier silvic, vînător pătimaș. Cu prizonierii, treacă-meargă, le vin de hac cîinii, dar să împuște careva un cerb sau un țap chiar sub nasul lui, pe fondul lui de vînătoare, pe terenul ce i-a fost încredințat ? !

În timp ce ghicitoarea continua să-i vorbească locotenentului șoptind confidențial despre soarta lui viitoare, iar Szwanda, tot mai plictisit de rolul de tălmaci, îi traducea vorbele cam pe sărite, ajungeau pînă la ei zgomotele de la joagăr : scîrțîitul ascuțit al discului fierăstrăului semănînd cu țiuitul bormașinei dentistului, o scurtă pauză și din nou țipătul acela pătrunzător și insuportabil. Și tot așa întruna : joagărul și răcnetele căruțașilor. Bușteni uriași de molid, acope-

riți, mai cu seamă în locurile unde au fost retezate crengile, de mierea uscată și zaharisită a rășinii. Bușteni tîrîți peste parcelele unde s-au făcut tăieri, în jos pe clina muntoasă, cărați pe cap sau pe umeri, cum se nimerește: legați cu lanțuri fixate cu gheare de scoarță și urcați pe roțile desprinse de la carele țărănești. Buștenii zac pe drumuri nepracticabile, se rostogolesc, se agață de cioturi de lăstari, rupîndu-i, scobind făgașe lungi, smulgînd mușchiul odată cu țărîna, saltă pe terenurile denivelate. Caii se opintesc, înfigîndu-și picioarele în terenul lunecos, acoperit cu ace de brad. Deci căruțașul îi ajută, înfigînd un băț între osiile roților și acum coborîșul în direcția torentului are loc, e limpede, în mijlocul strigătelor pe care ecoul le poartă departe, le repetă, le menține încă mult timp în curmăturile și pe coastele muntoase. De aici provine și mirosul tare, amețitor, de cetină și de rășină, care însoțește tot ce se petrece și se va mai petrece aici, tot ce se va întîmpla. Creează fundalul nu numai olfactiv dar totodată și muzical, precum și coloristic. O bogată gamă de culori pentru oricine e în stare să le deosebească și să le înțeleagă. Locotenentul Alfred Kiekeritz susține, de pildă, că pe înserat, atunci cînd munții devin sinilii trecînd printr-o întreagă gamă de la argintiul perlei pînă aproape de negru, presărată cu o pulbere vineție,

care ba scînteiază, ba se stinge, miresmele sînt deosebit de puternice, iar el, în liniștea înserării, aude limpede fragmente ale nu știu cărei simfonii de Mahler. Iar cînd începe să se lumineze, înainte de ivirea zorilor, cînd straturile de ceață coboară unul după altul din trecători în jos, peste clinele muntoase, prin strîmtori și defileuri, atunci predomină Brahms. Și uneori Chopin. Brahms ia culori de un albastru deschis, sau poate că, pur și simplu, aceste culori repetîndu-se întruna îl cheamă încoace. Iată, de pildă acum — vă rog să ascultați cu atenție. Dar domnul brigadier silvic nu resimte nimic ce-ar putea să confirme impresiile locotenentului. O fi orb, poate și surd pe deasupra, sau poate doar lucid. Din politețe, se preface că ascultă și privește în direcția indicată. Și confirmă cu un gest din cap, în timp ce-și îndeasă pipa cu tutun tăiat mare, la care adaugă și cîteva frunze de smochin. Tutunul se înfoaie la flacăra chibritului ca o vietate, apoi se răsucește, se umflă și se roșește, iar după aceea se înegrește brusc. Exală un miros puternic care-l face pe locotenent să tușească. Întoarce capul și cu mîna împrăștie fumul. Domnul brigadier silvic își cere iertare și se trage cu cîțiva pași mai la o parte. Dar fumul ajunge pînă la locotenent și de la acea distanță, așadar, prefăcîndu-se că nu-l deranjează, el se apropie de domnul Szwanda și-i spune ceva pe tema

sălbăticiunilor din pădurile acelea. De pildă despre cerbi, dar și despre mistreți sau lupi. Că urși nu mai sînt de mult, asta a aflat. Iar Szwanda se însuflețește. Este unul din puținele subiecte care îl interesează cu adevărat. De la moartea soției sale, în 1910, și mai înainte a unicului lor fiu, nu i-a mai rămas decît vînătoarea. Tot restul nu-i de fapt decît un supliment, îndatorire, șmotru sau plictiseală. În schimb, cînd ia în mînă un *stuten* sau un *drilling*, doar cînd îl atinge sau îl mîngîie cu vîrful degetelor, iar după aceea simte cu palma netezimea patului puștii, răceala țevii, trăgaciul pe care-l cunoaște pînă la cele mai mici elemente, atunci simte că trăiește, că în ciuda celor întîmplate și a faptului că a trecut de șaizeci de ani, mai este încă un bărbat adevărat. Ca în tinerețe cînd cutreiera cu flinta pe umăr munții împăduriți din Stiria lui natală, și mai tîrziu tot așa cînd obținuse primul lui serviciu de pădurar, de fapt doar de practicant silvic, la contele Kolovrat în Moravia. Încă de pe atunci își scria numele nemțește : Schwanda. Abia mai tîrziu, în Galiția, numele i s-a polonizat cumva de la sine, sau poate că sub influența răposatei sale neveste, care era jumătate poloneză, jumătate ucraineană, originară de pe aici, din părțile acestea, s-a făcut corectura ortografică.

La cantonul din Smorze e liniște și multă verdeață, copaci bătrîni, mobile vechi și tot

soiul de alte lucruri plăcute. De vreun an slujește acolo și o fată cam de doisprezece ani, o oarecare Nastka. Cu prilejul primei sale vizite la domnul Szwanda, locotenentul Kiekeritz are sub ochi un tablou de gen : în zilele cînd acesta se plictisește, de pildă pe vreme rea, sau numai așa, fără un motiv precis, ca să nu stea cu mîinile încrucișate, fără să facă nimic, simțind în tot trupul neputința bătrîneții, strigă la Nastka : — *Hodi siuda !* [1] — sau *Komm, komm !* — asta mai rar, deși a învățat-o pe fată cîteva cuvinte nemțești, și cînd copila se apropie, întinzîndu-se nițeluș și moșmondindu-se, cu două degete, cu arătătorul și cu degetul gros, iar degetele domnului brigadier silvic sînt puternice, groase, cu unghiile pilite scurt, miros a tutun de pipă, iar uneori a cîrnat bine afumat, pe care l-a mîncat cu o clipă înainte, apucă fata de nas și o strînge atît de tare, încît ea se smucește țipînd, dar e un țipăt neterminat, înăbușit la mijloc, gîtuit de acești clești ai domnului Szwanda ; pentru că el n-o lasă pînă nu iese totul, ca pasta din tub ; în sfîrșit eliberează nasul Nastkăi, încheindu-și operația pe jumătate igienică, pe jumătate alint, spunînd : — Suflă-ți nasul în continuare singură, suflă-l bine, uite așa ! — și degetele umede și le șterge de părul ei, de cosița groasă cît

---

[1] Vino încoace (ucr.).

brațul, sau de obrajii rumeni și bucălați, unde nimerește, pentru că străduindu-se să se smulgă din mîna lui, Nastka se cinchește, rîzînd și țipînd! — *Ta ioi!* — *Ta vje bilșe ne mogu!* [1] — și altele de același fel, dar domnul brigadier silvic este astăzi deosebit de bine dispus, după prînzul bun, varza cu carne a gătit-o bătrîna Jewka, menajera domnului Szwanda, mătușa lui Nastka, au avut pînă și bere la masă și lichior de măcieș, așadar nu-i dă drumul fetii, o ține mai mult decît de obicei, o apucă strîns de mijloc cu o mînă, iar cu cealaltă își înfășoară cosița ei în jurul brațului și acum trage de ea în glumă, pînă ce-i apleacă capul tare în jos, iar gîtul i se acoperă cu pete roșii. Părul fetei miroase a gaz; domnul brigadier silvic cere să i se ungă capul cu gaz, frecînd bine pînă intră în piele, pentru a preveni prăsirea păduchilor. Pentru că, din păcate, a avut, ăsta-i un lucru stabilit. Nastka nu avea păduchi numai în păr, atunci cînd s-a ivit la canton, adusă de mînă de mătușa ei; Jewka este de fapt bunica Nastkăi, dar așa s-a dat la început, și acum trece drept mătușă; nu vede cu un ochi, e nițel adusă de spate, dar mai e încă vînjoasă și în putere; poate să scoată masa grea de stejar din bucătărie în curte fără ajutorul nimănui, ca s-o frece acolo cu uncrop și cu peria

[1] Vai! Mai mult nu mai pot (ucr.).

de orez. Pe atunci Nastka era tare speriată, bătrîna era nevoită să tragă de ea cu de-a sila, chiar se smiorcăia, cu nasul plin de muci. Prin urmare probabil de atunci datează obiceiul domnului Szwanda, de a executa acele intervenții igienice asupra nasului tinerei ajutoare la gospodăria sa de bărbat singur din Smorze-Felizienthal. Efectuase un control atunci împreună cu Jewka și se dovedise că din păcate Nastka avea păduchi în păr. Unul umbla cît se poate de liniștit pe gîtul fetei și pe acesta îl zări primul domnul Szwanda, iar după aceea pe toți ceilalți. A urmat o cură de gaz. După cum se știe insectelor nu le place gazul. Jewka s-a învoit cu necesitatea de a stîrpi păduchii, ea nu mai are de mult, dar oamenii de la țară se miră, ba chiar se arată scandalizați; doar se știe de cînd lumea că păduchele fuge numai de pe bolnavi, de pe cei bolnavi grav. Mai cu seamă părăsește trupurile și așternutul celor care trag să moară. De asta te poți convinge ușor: procesiuni întregi de păduchi îl abandonează pe muribund și pleacă, pică jos, cad pe pămînt, răspîndindu-se în jur. Unii rătăcesc drumul, se cațără pe lumînarea aprinsă la căpătîiul bolnavului și ard acolo cu un șuierat. Ferească Dumnezeu de atari împrejurări! Păduchii se ațin doar pe omul sănătos, bolnavii și slăbănogii le fac silă, iar oamenii proști, orășenii ăștia, se apucă de-i stîrpesc!

Bătrîna Jewka însă, deşi în adîncul inimii sale poate că dă dreptate vechilor credinţe de la ţară, dresată de domnul Szwanda, a participat activ la despăducherea nepoatei sale şi i-a fiert gioarsele în cazan, iar după aceea i-a frecat bine capul cu gaz. De aceea îi şi miros acum domnului Szwanda mîinile a gaz. Totuşi, în gestul ăsta e şi ceva mai mult, parcă mai intim, mai propriu, aproape familial : un ingredient provenit desigur în plus din propriul miros al Nastkăi, a pielii ei tinere, cu iz de zer şi jintiţă niţel greţos şi dulceag. Şi deasemenea ceva ca aura pe care o răspîndeşte în jurul său lampa de gaz cu globul de sticlă crestată, verzuie, sau ca mirosul unui fier de călcat încins, dar cel mai sigur fiind cel mai aproape de sufletul lui Szwanda — mirosul de ulei care serveşte la curăţatul armelor de vînătoare.

Aici, la cantonul Smorze-Felizienthal, armele nu lipsesc. Există o colecţie întreagă, cu care se mîndreşte domnul Szwanda. Tot felul de puşti înşirate una lîngă alta într-un stelaj din lemn, cu orificii scobite şi tăiate pentru ţevi şi cu sprijinitori în partea de jos pentru patul puştii. Să le luăm la rînd : două puşti cu cîte două ţevi de calibrul şaisprezece (fără zăvoare), *hamerlos*, cum li se mai zice, moderne, model Lancaster, deşi de producţie vieneză ; urmează două puşti *drilling*, adică avînd trei ţevi, una dintre ele deja arhaică, cu zăvoarele sculptate artistic

şi ţeava împodobită cu un fir auriu închipuind ornamente fine şi o monogramă gravată pe pat ; domnul Szwanda a moştenit această capodoperă de la tatăl său, tot silvicultor, odinioară în graţiile bătrînului conte Kolovrat din Reichenau, căci el îl învăţase pe tînărul conte cum să ţină o armă în mînă, cum s-o mînuiască, cum să pîndească vînatul : frumoase vremi de mult apuse ! În schimb, al doilea *drilling* e mai nou, dar şi mai puţin preţios, deşi provine de la faimosul Splichal ; urmează la rînd flinta numită „biks", încă o puşcă avînd două ţevi, şi „lefoşera", după numele producătorului ei, Lefaucher, franţuzească de origină, folosită rar pentru că în ultima vreme se găsesc greu proiectile potrivite, cu cartuşul plasat în alt fel. Urmează „teşnera", după numele lui Teschner, care a proiectat-o. Lîngă celelalte, dar plasată separat pe un stelaj vecin pe peretele stîng socotind de la intrare pînă la holul cel mare stau înşirate : o puşcă de tipul Mannlicher-Schönauer, arma preferată a domnului Szwanda, cu lunetă, nepreţuită pentru vînatul mare — cerbi, mistreţi, precum şi ţapi sau căpriori, ei şi lupi, deşi aceştia din urmă cam lipsesc în ultima vreme ; în timpul campaniei de iarnă din 1914 pe 1915, numită şi carpatică s-au mutat în altă parte. Pare-se că s-au arătat iar, cel puţin aşa a anunţat pădurarul Latowiczka din Mochnate. Lîngă aceasta, o altă puşcă, militară, un Mannlicher de cavalerist, în

care domnul Szwanda a cerut să i se monteze apucători pentru lunetă și să i se modifice puțin vîrful țevii.

Una dintre operațiunile cele mai importante și mai de răspundere este de fapt curățatul profesionist, foarte atent al armei, în primul rînd, e limpede, curățatul țevilor. În acest scop slujește un întreg arsenal de ustensile ca : mai întîi o tijă lungă metalică, răsucită, cu capătul crestat pe care se înfășoară un pămătuf sau, atunci cînd nu ai așa ceva, o bucată de vată. La acest instrument se pot adapta diferite perii de schimb cu părul mai lung sau mai scurt, mai moale sau mai aspru ; seamănă cu cele care se folosesc la curățatul sticlei lămpilor de gaz, doar că sînt cu mult mai subțiri. Înfășuratul pămătufului la capătul crestat al tijei reprezintă un întreg ceremonial, care pretinde atenție, îndemînare și conștiinciozitate. Dacă această operație este făcută de mîntuială, nu numai că toată treaba se strică, dar — Doamne ferește — poate fi vătămată țeava. Domnul Alois Szwanda are cunoștințele necesare și stăpînește cum se cuvine tehnica înfășurării capătului tijei cu grămăjoara de scame ; e de presupus că a deprins tehnica de la tatăl său, poate c-a moștenit-o chiar de la străbuni. Nu numai tatăl, dar și bunicul domnului Szwanda a fost brigadier silvic, iar dacă ai sta să scotocești prin documente vechi, te-ai putea convinge că și tatăl bunicului, deci străbunicul domnului Szwanda a fost

pădurar în anii cînd pe tronul habsburgilor se afla Iosif al II-lea.

Chiar acum se desfășoară solemnitatea curățatului armelor : în primul foc intră Mannlicher-Schönauer. Luneta e gata demontată și curățată cu grijă cu o bucată de piele care servește anume în acest scop, o antilopă moale ; e greu de găsit astăzi ; cea de față provine dintr-o veche rezervă antebelică și, după folosire, este împăturită cu pietate și pusă la păstrare într-un sertar al secreterului. Treabă serioasă, pentru că o calitate necorespunzătoare de antilopă poate foarte ușor să zgîrie suprafața delicată a lentilei. Pușca însăși trebuie desfăcută în părți componente, în atîtea în cîte se poate ; patul puștii separat, zăvorul adastă pe o bucată de postav, iar țeava o ține domnul brigadier silvic în mînă. Cu mare atenție desprinde cu două degete din pămătuf niște scamă moale și subțire, asemănătoare la culoare și consistență cu un păr blond de femeie, și o înfășoară cu grijă pe capătul răsucit ca un șurub al tijei metalice. Orice superficialitate, lipsă de precizie, neatenție sau — Doamne păzește — desconsiderare a acestei operații, este de-a dreptul o crimă. Mai bine să nici nu pomenim despre ce s-ar putea întîmpla ! Acum nu mai rămîne de făcut decît actul final al pregătirilor în vederea curățirii propriu zise a țevii puștii : scama trebuie muiată într-un ulei cum e mierea deschisă la culoare și cu un miros

de nedescris, iar după aceea se introduce tija în țeavă. Urmează cîteva mișcări în sus și în jos, înainte și îndărăt, de zece-cincisprezece ori, apoi se scoate tija cu scamele de cînepă, ude de ulei și murdare și se verifică dacă lucrarea a reușit. Domnul Szwanda apucă țeava cu amîndouă mîinile, o duce la ochi, țintește spre fereastra luminoasă și se uită, oh, ce frumos lucește țeava curată și ghintuită! Interiorul ei lucind de curat ce e! Nici nu-ți vine să-ți iei ochii de la ceva atît de frumos! Nici urmă de funingine după ultimul tir, nici un grăunte de praf și nici — ferească Dumnezeu de asemenea lucru! — vreo zgîrietură sau vreun defect.

Domnul locotenent Kiekeritz, care-l asistă pe domnul Szwanda la această îndeletnicire a sa, privește eforturile pe care le depune de dragul armei sale de vînătoare, e tentat să-i spună că — din moment ce a ajuns atît de dificilă procurarea calității corespunzătoare de scamă — n-ar fi cazul să se gîndească la o inovație, folosită la atîtea alte produse care lipsesc, cum ar fi postavul pentru tunici și haine, cafeaua din grîne și Enrilo, cum ar fi margarina și kunerolul în loc de unt și untură, și așa mai departe, și în loc de scamă din cînepă să folosească niște păr din cosița micuței Nastka. Nu-i rea ideea, nu-i așa? O idee de-a dreptul inovatoare, din moment ce materia primă se află la îndemînă, părul crește la loc repede, i-ar putea smulge cîte un pumn, cîte un

pumn, de pildă, în fiecare sîmbătă. Totul e să nu tai părul cu foarfeca, pare-se că asta îi strică calitatea. Cel puțin așa susțin cunoscătorii. Szwanda ar trebui să se priceapă. Și întrucît materia primă se află chiar aici... Dar domnul brigadier silvic, meșterind în continuare la Mannlicherul său, aproape că se înfioară la această propunere. Chipurile rîde, cu rîsul lui gros de bas, dar apreciază ideea domnului locotenent Kiekeritz ca insuficient de potrivită cu stilul și caracterul vînătorii, smocurile de păr din capul Nastkăi ar face de ocară fără nici o îndoială ceva atît de bărbătesc și de nobil cum e țeava unei puști de vînătoare, ba chiar (într-o mai mică măsură dar totuși) a unei puști cu două țevi. Păr de muiere? Ptiu! Dar ca să nu-l jignească pe musafirul său, care așteaptă să fie lăudat pentru o atît de splendidă idee de raționalizare, domnul Szwanda îi răspunde că poate, da, desigur, s-ar putea, ba chiar ar trebui gîndit la ceva similar, dar experimentul se cuvine amînat pentru momentul cînd toată rezerva de scamă va fi epuizată și nu va mai exista nici o altă ieșire.

Trofeele de vînătoare, armele de vînătoare, felurile de mîncare din vînat, în genere toată vînătoarea este un domeniu pe seama căruia nu se cuvine să glumești. Dacă de pildă domnul brigadier silvic ar fi constatat controlînd starea armei sale că a uitat ceva, că n-a curățat cum se cuvine

țeava, că a scăpat ceva din vedere, că n-a observat ceva, că nu și-a dat seama de ceva, că, în genere, a făcut treabă de mîntuială — atunci ar trebui să se întrebe dacă n-a sosit momentul să renunțe în genere la vînătoare, și în consecință la viața însăși, pentru că la ce mai e bună viața adevărată a unui bărbat autentic, ce sens mai are fără vînătoare. Asemenea gînduri negre îl bîntuie uneori pe domnul brigadier silvic. Așa de pildă, de curînd, a ratat un erete de mari dimensiuni. Pasărea ședea în vîrful unui molid înalt, s-a înălțat desfăcîndu-și larg aripile tocmai atunci cînd domnul Alois l-a ochit (că n-avea lunetă e altă treabă!) și a tras. Și nimic! N-a mărturisit nimănui rușinea asta, dar faptul e fapt.

Domnul locotenent Kiekeritz aprobă dînd din cap atunci cînd gazda lui se referă la vînătoare ca la un tip special de oficiere, de ceremonial, de mister. Stă tolănit pe divanul lat, cu spatele sprijinit de un macat din regiunea Buczacz și se întreabă (dar numai în gînd, fără să i se destăinuie domnului Szwanda, n-ar avea nici un rost), dacă e vorba doar de vînătoare, sau dacă — din întîmplare — nu-i vorba de mecanismul pricinuirii morții ca atare, în sine. Un fapt intenționat, în gînd sau în stare de proiect — activat sau altfel spus efectuat și — ceea ce este cu totul esențial — realizabil practic, în raza de acțiune a probabilității reale; asta se referă în primul rînd la vînătoare,

dar în timp de război e vorba și de oamenii de pe front. E suficientă chiar și numai decizia, pronunțarea acelui indispensabil „da", e de ajuns să-ți acorzi o dispensă de la interdicții sau legi scrise, de asta e vorba în primul rînd. Atît ajunge chiar dacă lipsește executarea dintr-un motiv sau altul. În sfera de preocupări a unuia ca Szwanda și a unor oameni de același soi cu el, îți poți imagina pentru uz propriu că treaba apare cam așa (cu totul nevinovată în conformitate cu legile și obiceiurile uzuale): iată am în bătaia puștii un căprior tînăr sau un pui de cerb, îi văd capul în cercul lunetei, la asemenea distanță și mărit în așa fel, încît ți se pare că, întinzînd mîna, poți atinge blana sălbăticiunii, ba chiar poți s-o mîngîi pe grumaz sau pe umăr, iar dînsa ar tresări sub mîngîiere, poți s-o scarpini pe frunte, între coarne, se pare că animalelor le place acest lucru, de pildă cîinii se dau în vînt după așa ceva, după mîna omului și a stăpînului, deci probabil că și căpriorii sau cerbii; ei și peste asta nimic. Absolut nimic. Degetul pe trăgaci și acuși, acuși are să răsune împușcătura, patul puștii va țîșni îndărăt, va lovi umărul, dar nu, nu, la ce bun? Este suficientă conștiința că poți executa sentința pe care ai dat-o tu însuți, pentru propria-ți conștiință. Glontele deocamdată va rămîne pe țeavă. Pînă în momentul — e lucru limpede — cînd îți vei

schimba decizia. Poate cu prilejul următor, care se va ivi negreşit. Uite, chiar acum. Şi poc! Szwanda este un bonom, fără complicaţii, asta-i sigur. E sigur că el nu cunoaşte asemenea îndoieli, gînduri şi aşa mai departe. Da, e absolut sigur.

Tocmai a pus deoparte puşca de tip Lancaster, cu două ţevi. Nu ştie, nu presupune, dealtminteri nici n-ar putea concepe gîndurile musafirului său, care stă tot acolo pe divan, acum cu picioarele mult întinse în faţă. Pe jos o blană de urs foarte roasă în mai multe locuri. Pe perete — o hartă colorată a ocolului silvic Smorze-Felizienthal. Pe birou se află hîrtii pentru corespondenţă şi plicuri cu inscripţia „Direcţia Statului Smorze". Sună mîndru, dar este perfect îndreptăţit. Există doar două asemenea „state" în această regiune: al neamului Liebig în Smorze şi al familiei Groedel în Skole. Păduri întinse ajungînd pînă la graniţa maghiară, în majoritate de molid, dar pe alocuri şi de fag. Fagii de aici au adesea circumferinţa de cîţiva metri şi e nevoie de trei oameni ca să cuprindă trunchiul unui asemenea uriaş. Un adevărat ocean de verdeaţă, iar pentru cei mai puţin înclinaţi să poetizeze — o mare de cherestea şi lemn pentru încălzit pe deasupra. În unele ocoale şi sectoare silvice, de pildă la Mochnate, s-a ajuns să se recolteze pînă la patru sute de metri cubi pe o suprafaţă de cincizeci şi şase de ari. Peste tot miroase a răşină, iar pe ver-

santele muntoase însorite te învăluie şi miresme de ienupăr, cimbrişor şi genţiană de munte. Şi peste tot ciuperci, o mulţime de ciuperci, rîşcovi, dar şi alte soiuri: hribi sau ghebe. Babele cutreieră pădurile, le culeg şi le adună în basmale mari, după aceea le duc la oraş. Nu întotdeauna se găsesc cumpărători, mai ales acum, cînd e război.

Iar în vale se află prizonierii. Îi auzi vorbind între ei, cîntînd, chemîndu-se. Ce oameni! Asta referitor la necontenitele dezertări. Se strecoară orbeşte, fără hărţi, fără compasuri, ghidîndu-se — probabil — numai după umbra copacilor, după soare şi stele. De-a curmezişul lanţurilor muntoase şi printre încrengăturile acestora tăiate de trecători, iarna, dar chiar şi primăvara, se întîmplă să te-nfunzi în troiene pînă la brîu, zăpada se menţine aici pînă tîrziu, uneori pînă-n iunie. Cîţi nu s-au prăbuşit în vreo surpătură, într-o groapă de doi metri şi mai bine plină cu zăpadă, de stau proţăpiţi acolo şi acuma, vizibili de departe după ce dă moina şi începe dezgheţul. Se întîmplă capul să li se desprindă de trunchi, iar gîtul, dezgolit de carne, ciugulit de vulpi şi de păsări, stă priponit printre frunzele căzute şi acele de brad ca un tirbuşon alb, de os. În locurile neumblate, departe de colibele locuite, se mai păstrează urme ale campaniei de acum trei ani. În timp ce culeg afine sau ciuperci, vreun băieţaş, o babă sau vreun moş, închinîndu-se de trei ori plini de evla-

vie, cu cîte-o cruce de-a uniților — *Hospody pomiluj! Vicinaia pamiat*[1] se trag îndărăt cu spatele, bătînd mătănii, din locul în care s-a ivit o făptură ce nu mai are nimic omenesc în înfățișarea sa și care a fost cîndva om — atît de uscată și pe care uneori furnicile și cărăbușii au curățat-o atît de desăvîrșit lăsînd oasele goale, încît arată asemeni rădăcinii unui copac, răsturnat de vijelie. Unii zac cu capul în jos, cu brațele și picioarele larg desfăcute: probabil au coborît în goană versantul, poate c-au fugit căutîndu-și scăparea și urlînd de spaimă, alții cu fața, sau mai degrabă cu ceea ce le-a rămas din față, întoarsă spre cer; odihnesc, întinși pe spate, pe burtă, cu brațele în lungul trupului, ca la paradă — sau altfel — cu un soi de gest provocator, aproape ca de clovn, o mișcare ca de balet — nu se știe de ce — răsuciți spre stînga sau spre dreapta. Undeva pe aproape se întîmplă să se afle arma acoperită cu straturi de frunze și cetină, uneori de iarbă proaspăt crescută și atunci se știe cine e cel căzut: dacă-i un Mannlicher, e de-al nostru, un soldat austriac, poate vreun neamț de prin părțile astea, iar dacă e o pușcă cu țeava lungă ca o frigare atunci e un rus, un țăran pravoslavnic, iar alături uneori e și un chipiu militar putrezit. Sau o gamelă.

[1] Doamne miluiește. Veșnica lui pomenire!

Mai adesea tubul cartușelor de carabină sau o ploscă. La țară, copiii au asemenea ploști și le socotesc o prețioasă pradă de război. La fel și baionete ruginite. Sînt folosite drept cuțite de bucătărie.

Se știe din experiență că vulpea ori o pasăre de pradă ca șoricarul, eretele sau o cioară obișnuită — pentru că e iarnă, furnicile nu mai colindă după hrană, ci dorm în movilele lor înalte, roșcate, acoperite de zăpadă — mai întîi devorează pleoapele, consumă în liniște ceea ce se află îndărătul lor, globul ocular, de obicei gata căzut, muiat, tulbure, după aceea trece la buze, la aripile nasului, la rînd în continuare consumă pavilioanele urechilor și obrajii și abia la urmă de tot se apucă de părțile mai tari, cărnoase și de cartilagii. Așa încît, după aceste operațiuni gastronomice, capul arată în mod special urît, respingător, de-a dreptul dezgustător. Nu-i de mirare că cineva nedeprins cu atari lucruri se-nchină de trei ori și-o ia îndărăt cu spatele cît mai iute, numai să scape de ce-a găsit. Uneori, un ins mai milos și mai puțin impresionabil îl acoperă cu o creangă; alteori de abia zăpada îl acoperă. Calcarul, fosforul și fierul se întorc la sursa lor primordială. În natură nimic nu se pierde.

Trofeele de vînătoare pe care le privește acum locotenentul Kiekeritz, ascultînd explicațiile posesorului lor, domnul brigadier silvic Alois Szwanda, reprezintă a doua sursă

de bucurie și de mîndrie a stăpînului casei. Alături de colecția sa de arme, este al doilea motiv de binemeritată laudă a acestui excelent adept al Sfîntului Hubert. Nici nu încearcă să-și ascundă satisfacția de a se putea mîndri cu o asemenea colecție în fața oaspetelui său. Odaia mare, care slujește totodată de cancelarie și de sufragerie are în întregimea ei pereții ticsiți cu trofee de cerbi și de căpriori, fără să mai punem la socoteală capetele de mistreți atîrnate deasupra bufetului și a ușii care duce spre dormitor, precum și a cîtorva șoricari și huhurezi împăiați și a unei piese rare — un vultur cu deschizătura aripilor nemaipomenită. Sînt și cîteva păsări mai micuțe, de pildă sitari. Coarnele sînt montate în niște discuri de lemn avînd înscrise pe ele data și locul unde au fost doborîte sălbăticiunile. Cele mai vechi sînt aduse cu ani în urmă din Cehia și Stiria, din Moravia și Silezia, cele mai tîrzii provin din Galiția, în majoritatea lor din Carpați. De pildă cel din fața noastră, este un cerb splendid de optsprezece ani cu coarnele larg desfăcute și pe deasupra neobișnuit de frumos arcuite și egale, și nici netezimii acestora nu i se poate reproșa nimic. Pe disc se află inscripția : „Mochnate, 28.IX.1909". Iar următorul, cel de alături, e și el deosebit de frumos. — Vă rog să vă uitați, domnule locotenent, la calitatea osului și forma coarnelor, a fost doborît în toamna lui 1911 pe terenul de vînătoare de

aici, de la noi, la Czarne Kupienki. Cel de acolo a fost un adevărat uriaș, a cîntărit, n-o să mă credeți, *Herr Oberleutnant*, cît un bou mare, și am fost nevoit să-l tîrăsc singur la vale, pe versantul muntelui, pînă să ajung la cabana pădurarului, a fost împușcat la Iwaszkowce, aproape de granița ungară. Și așa mai departe. În total sînt treizeci și nouă de perechi de coarne de cerb atîrnate astfel, în afara celor de căprioare. Nici astea nu-s de lepădat. Iată, priviți-l pe cel din margine, nu, nu despre ăsta vorbesc, ci despre celălalt, din colț, lîngă hartă, ia uitați-vă mai bine. Vîrfurile coarnelor au culoarea fildeșului, iar spre rădăcină sînt atît de închise încît zici că-i mahon. A fost premiat la expoziția de la Moravska-Ostrava. Iar aici, chiar alături, vedeți o placă atîrnată de un lanț și o medalie reprezentîndu-l pe Sfîntul Hubert : trofeul a fost premiat la Expoziția pe țară de la Lvov, sub oblăduirea a însuși răposatului arhiduce Franz-Ferdinand, moștenitorul tronului. Merită să vă îndreptați atenția asupra încă unui exemplar : o adevărată raritate, acest *Perückenbock*, adică un țap cu coarnele deformate datorită unei răni. Pe locul coarnelor i-a apărut o excrescență în formă de ciupercă, de la distanță seamănă cu un burete sau cu o perucă, de unde își trage și numele. Glontele n-a nimerit ținta, rănind țapul în vîrful craniului, fără să-l ucidă, i-a spart doar țeasta așa încît i-a crescut drăcia asta

pe care o vedeți. A fost împușcat de unul care habar nu avea să tragă, un cîrpaci și iată rezultatul. E un exemplar unic în felul său, o raritate, dar asta e cu totul altceva.

O problemă deosebit de importantă, chiar extraordinar de importantă este modul corespunzător de a reteza coarnele de pe țeasta sălbăticiunii. Cel mai frumos trofeu poate fi ușor vătămat, degradat, stricat și asta numai pentru că un neisprăvit oarecare, un ins neîndemînatic sau nepriceput le-a tăiat acolo unde nu trebuia, cel mai adesea prea sus, așa încît partea frontală a țestei e tăiată la jumătate cam acolo unde se aflau sprîncenele animalului, și fără proeminențele de deasupra arcadei sprîncenelor, e lesne de înțeles pentru oricine, că toată treaba nu face nici două parale. Pentru asta merită să-l bați pe făptaș, merită palme — cînd vorbește despre lucrurile astea domnul Szwanda ia foc, de indignare i se roșește ceafa acoperită de păr cărunt netuns de multă vreme. Pentru acest fel de operațiuni se folosește un fierăstrău foarte subțire și foarte rezistent și o daltă. Arsenalul de vînătoare al domnului brigadier silvic conține o întreagă colecție de asemenea instrumente înrudite cu cele de chirurgie. Este de fapt domeniul disecției ca la studiile de anatomie. Dar are totodată ceva și din cioplit, din sculptura în lemn și mai ales din jocul așa numit traforaj. Din plăci de lemn de diferite

grosimi se taie cu un asemerea fierăstrău mai ales rame pentru tablouri, ilustrate și fotografii de familie. Într-o ramă de acest fel, reprezentînd flori-de-colț și frunze de ferigă, decupate migălos cu fierăstrăul, este încadrată fotografia răposatei soții a domnului brigadier silvic. Într-o altă ramă, deasupra patului, se află icoana Maicii Domnului, cu inima străpunsă de șapte săbii, în amintirea celor șapte răni ale Fiului. În timp ce lama foarte fină a fierăstrăului servește la tăiatul coarnelor în locul potrivit și la înălțimea cuvenită, cam la jumătatea arcadei de deasupra sprîncenelor (iar după ce se curăță și se lustruiește, craniul arată splendid, aproape ca o cupă grecească antică), cel de al doilea instrument, dăltița, slujește la curățat interiorul craniului de resturile de creier și de ceea ce mai rămîne încă, de pildă lichidul vîscos de culoare roșietică. Nu cred că trebuie să mai adaug că înainte de a te apuca să tai cu fierăstrăul și să cureți cu dăltița, trebuie să pui mîna pe cuțitul de vînătoare bine ascuțit, chiar foarte bine ascuțit. Cu el tăiem pielea de pe craniul sălbăticiunii, tăiem cu totul, pînă scîrțîie osul sub ascuțiș. Un cuțit bun taie ca briciul. Ar putea fi utilizat și briciul, dar nici un vînător adevărat nu l-ar folosi, pentru că este din principiu un instrument civil, de frizerie, de toaletă, nicidecum o unealtă de vînătoare. Aparține unui alt domeniu, unei familii de instrumente diferite și

anume uneltelor de bărbierit. După ce tăiem pielea rotund și egal, de parc-ar fi trasă cu compasul, trebuie s-o smulgem de pe craniu, s-o întoarcem pe dos, cu părul spre interior, în așa fel încît urechile vor atîrna în jos la înălțimea botului ori a nărilor, iar restul pielii are să formeze un fel de scufie. Dealtminteri, astea sînt doar detalii, suficient de importante spre a fi pomenite, dar nu pînă într-atît încît să ne rețină prea mult atenția.

Dar mai întîi să ne închipuim că vînăm : stăm neclintiți, în așa fel încît să nu scîrțîie nici o creangă sub tălpile noastre, nu cumva să speriem vînatul fie și numai cu un răsuflet, sau cu gîndul, da, da ! Deci ne potolim respirația și gîndurile, iar acum atenție ! atenție ! Da, iată, nu ne-am înșelat, nu încape nici o îndoială : un splendid exemplar de șaisprezece ani (număram încet coarnele, abia mișcînd din buze : unu, doi trei și așa mai departe, pînă la opt de fiecare parte). Abia dacă mai respirăm de emoție, de iubire, fascinați ! Și luneta am și dus-o la ochi, rotocolul ei tăiat de o cruciuliță subțire, alcătuită din două fire metalice, cuprinde drăgăstos ținta, iar degetul stă lipit pe trăgaci, încă un minut, lung cît o veșnicie : ocolim căpățîna, coborîm crucea lunetei în căutarea locului unde sub blănița cafenie zvîcnește inima, inima cerbului sau a ciutei ; blănița mai deschisă la culoare pe dedesubt, pe burtă e aproape albă, mai sus castaniu închis ca la un murguleț, pe alocuri e albicită parcă ar fi căruntă. Așteptăm momentul decisiv. Degetul e tot pe trăgaci, iar ochiul în vizorul lunetei.

Sau puțin altfel (o altă versiune a aceleiași întîmplări sau situații) :

Am putea să ne închipuim pentru o clipă (firește doar în treacăt, ca să glumim) că țintim în capul unei copile pînă într-atît ochiul de căprioară poate, prin expresia sa, tocmai proverbial de căprioară, să ne amăgească, stîrnind asemenea asociații. La fel și nările moi și catifelate și buzele sălbăticiunii. La asta se gîndește acum locotenentul Kiekeritz, ascultînd relatările, mărturisirile și glumele de vînătoare ale domnului brigadier silvic Szwanda. În acest fel i se ordonează și îmbină toate în minte. O imagine fugară, prea puțin precisă, mai mult conceptualizată decît zărită în închipuire, concretă vizual. Dar nu-i vreme de asemenea bazaconii (dealtminteri străine cu totul gîndirii moralmente sănătoase a domnului Szwanda), problema în discuție este cît se poate de serioasă. Odată cu lunecarea înceată a crucii lunetei din capătul țevii, trecem peste ochii feciorelnici, peste marginea pleoapei ușor înroșită și proeminența de deasupra osului orbitei acoperită cu o blăniță moale, roșcată, exact locul pe care poate peste o clipă îl va tăia ascuțișul cuțitului, iar după aceea cu un țiuit lama fierăstrăului ; trecem peste încrengătura coarnelor, ce bogăție de forme,

ce calitate a osului, un baroc sau poate un gotic de căprioară! Premiul la următoarea, a nu știu cîta, expoziție a cercului de vînătoare este asigurat.

Apoi ca să avem destulă vreme de gîndit, ca să ne desfătăm deplin, mai plimbăm încă o dată crucea lunetei cînd spre stînga, cînd spre dreapta. Luneta trece peste umăr, apoi în cercul luminos al obiectivului apare o ureche, pe care, de parcă ar avea o presimțire sau ca împuns de privirea noastră nevăzută, dar avînd o deosebită intensitate, animalul o ciulește brusc, pare să asculte; zărim acum interiorul urechii, căptușit cu un puf moale și gălbui; coborîm țeava puștii, înconjurăm cu privirea grumazul mușchiulos, întors într-o parte, sălbăticiunea ne-a adulmecat fără nici o îndoială, așadar nu mai e vreme de considerații estetice și amînări, putem pierde prilejul și după aceea vom regreta. Intenția trebuie realizată. Atunci cînd glontele va străpunge inima, sîngele s-ar putea să țîșnească pînă la o mare înălțime, un metru, doi, ba chiar și mai mult, stropind din abundență crengile și mușchiul; picăturile de sînge se risipesc ca ploaia și par niște boabe de mărgean sau de scoruș; apoi cad în iarbă. Animalul lovit astfel face de obicei un salt în sus, apoi vine de-a berbeleaca, se proptește în bot, pentru a încremeni după mai multe tresăriri. Agonia nu ține prea mult și curînd ne putem apropia ca să apreciem trofeul. Ridicăm capul care începe să se răcească și privim coarnele. Da, nu ne-am înșelat, e un exemplar de preț, a meritat efortul. Ochii sălbăticiunii, în timp ce stăm astfel aplecați deasupra ei și ne gîndim, își pierd strălucirea, îi acoperă vălul morții, ceața, înnoptarea, întunecimea. Sîngele se închegă sub talpa cizmelor noastre de vînătoare și pe mîinile noastre cu care i-am cuprins capul. Încet și cu multă precauțiune îi culcăm capul pe mușchiul moale, căci așa se cuvine, la fel cum am proceda cu o făptură apropiată și dragă.

Lucrurile se desfășoară cu totul în alt fel cînd din nepricepere nimerim animalul în burtă. Atunci animalul rănit se lasă încet în jos, îndoaie picioarele, geme, își freacă botul de iarbă, de crengi, de mușchi, zvîrle din cap. E tare neplăcut să-l privești cum moare cu încetul. Stînd mai la o parte așteptăm să se termine chinul, profund rușinați, cu conștiința cuiva care a executat o sentință și nu a unui vînător.

După cît se pare, te poți lesne obișnui cu omorul, cu uciderea, chiar din copilărie, cu condiția să te contopești cu tradiția și cu atmosfera corespunzătoare, iar aceasta din urmă trece de obicei din generație în generație devenind o a doua natură. E ca un fel de *Raubritterei*[1] întîrziată sau poate — așa sună mai frumos — o practicare eronată a

[1] Cavaleri tîlhari (germ.).

cavalerismului. Acestei maturizări virile îi priesc atmosfera corespunzătoare, colecțiile de trofee de vînătoare atîrnate pe pereți ca niște mîndre portrete de familie, cunoscute și admirate încă din copilărie, iar pînă la urmă chiar echivalate cu acestea prin sentimentul și respectul ce li se datorează. Cînd va interveni echivalarea definitivă a străbunului mustăcios din portret cu sălbăticiunea deopotrivă de mustăcioasă, de pildă cu un rîs plasat pe o creangă aplecată de către un specialist în împăiatul animalelor sălbatece, atunci cînd unul dintre strămoșii din portretul lui în ulei — pe care-l știm de cînd am venit pe lume și ne-a ținut tovărășie în primele zile din viață și în cele dintîi formulări conștiente ale unor gînduri, și în momentele de precizare a aspirațiilor — va fi asimilat cu un huhurez împăiat la fel de apropiat nouă, așezat în vestiar sau deasupra ușii din sufragerie, atunci se va produce o totală fuziune parcă a două familii sau specii, sălbăticiunea dovedindu-ne o persoană la fel de apropiată sau mai apropiată decît o anume persoană, s-ar zice cea mai apropiată, fiindcă în aparență ar aparține unei specii superioare.

— Acum sînt puțini specialiști care se pricep la împăiatul animalelor — îi mărturisește locotenentului, plîngîndu-se pe seama zilelor de azi brigadierul silvic Szwanda — și mai ales la împăiatul păsărilor. Sau a unor capete de sălbăticiuni! Și au existat mulți,

dar au tot murit dintre ei, maeștrii slăviți ai acestei bresle, adevărați artiști în meseria lor s-au stins. Ultimul dintre ei, care mai trăiește încă în orășelul nostru, din păcate este pe cale să-și piardă vederea. Și ce iscusit era! Cocoși de pădure, cocoși de munte, becațe. Iată, sitarul ăsta de aici, chiar de deasupra capului dumneavoastră, este opera lui. Era de-ajuns să-i spui: Domnule Szostak, țin foarte mult să iasă fără cusur. Și să-ți alegi un model. Există cîteva modele tipice. Pasărea poate sta pe o creangă cu aripile desfăcute, de parcă ar fi gata să-și ia zborul sau cu ele strînse. Cu ciocul deschis sau închis. Și așa mai departe. De pildă capetele acestea de mistreț: meșterul despre care vă vorbesc, domnule locotenent, era specialist tocmai în împăiatul capetelor de mistreți. Cum se mai pricepea, am fost de față nu odată pe cînd lucra, așa încît pot să vă vorbesc de munca lui, cît de bine știa să scoată ochiul cu o sîrmă încovoiată, iar după aceea, prin acest orificiu — ca să nu vătămeze craniul, fiindcă se întîmplă uneori după împăiere să se desfacă totul din cauza umezelii — scotea, adică împrăștia creierii suflîndu-i prin orbita goală! Ce precizie. Eu sînt îndemînatec și mă pricep să repar orice în casă, dar nu m-aș încumeta să fac un atare lucru, ca să nu dau greș. Capetele sînt foarte diferite și doar un neofit poate să-și închipuie că un cap de mistreț nu-i decît un cap și nimic în plus. Dar nu-i așa!

Unii vieri sînt aproape negri, au un bot prelung cu care scurmă prin bălți, și niște colți lungi, destul de drepți. Cel de aici, din colț, de deasupra dulapului, e un exemplar tipic de munte. Îl recunoști numaidecît : are rîtul scurt, fruntea lată, botul bărbos, urechi late, colți groși, încovoiați, înfipți în maxilare mai lateral decît la cel de baltă. Dacă ești deprins cu un atare anturaj, cu compania atîtor capete de dihănii și a regimente întregi de păsăret cu gheare și penet, cum să nu te gîndești la contribuția ta la această operă cavalerească — de nevoie ne învoim și cu această definiție — într-o măsură o operă ucigașă sau mai rău chiar banditească. Ce să-i faci ? Nu toate trăsăturile pe care unii le consideră negative, trebuie neapărat să le apară astfel și altora : cîteodată se întîmplă taman invers poate și datorită bravadei.

În comparație cu păduchiosul hotel din tîrg, cu așternutul și plapuma mirosind a dezinfectant și a murdărie rîncedă, a praf și a mucegai, sau în comparație cu odăița de la etaj din clădirea gării unde locuiește actualul ei comandant militar, locotenentul în rezervă Valašek (Doamne sfinte, în fapt ce ins primitiv !) și chiar alături, vecini ușă în ușă, punctul sanitar în care se află Irena Parafińczuk, soră de Crucea Roșie (Isuse, Sfîntă Fecioară, sigur un specimen uman încă mai puțin evoluat !) ocolul silvic din Smorze plin de tei, de liliac, de salcîm și de nalbă, e o adevărată reședință elegantă. Clădirea singură amintește prin acoperișurile sale în pantă și balconașe, prin veranda și streașina foarte înclinată de deasupra intrării, prin globurile de sticlă înfipte în bețe risipite prin tot parcul, de Stiria, de unele cartiere periferice din Graz sau Judenburg, sau de alte orășele subcarpatice. Scaunele împletite de pe veranda acoperită cu viță sălbatecă și cele două șezlonguri, și ce dacă pînza de atîta stat în ploaie a crăpat, se rupe și se destramă, iar lemnul fotoliilor-balansoare mucegăiește (acest fel de mobilă e numită aici cu mîndrie „un transatlantic", cîinele domnului brigadier silvic doarme în el), precum și obiectele de porțelan din bufetul în stil stirian pur, iar cu cîteva trepte mai jos pivnița, bine aprovizionată în ciuda războiului, domnul Szwanda prepară singur în coșcogea damigene care stau rînduite în coșuri de răchită ca niște pureci dolofani tot felul de băuturi, lichioruri din fructe și vinuri ; dar mai sînt aici și vinuri unguresti — mai ales de Tokaj, precum și rachiuri de mai multe calități, de la caisată pînă la palincă de prune și afinată slovacă. Locotenentului Kiekeritz nu-i plac vinurile unguresti, evită și rachiul, dar comorile din pivnița domnului Szwanda îi readuc în minte denumirile vinurilor sale preferate franțuzești, acelor de Burgundia, ca de pildă Gevrey-Chambertin, Morey-Saint Denis, Vosne-Romanée, Nuits Saint-Georges sau Pommard

(Doamne, ce n-ar da locotenentul Kiekeritz, care stă acum aici pe verandă la cantonul din Smorze, și se leagănă în așa zisul transatlantic care și-a pierdut tălpile din lemn, încălzit de ultimele raze ale soarelui de toamnă pentru un păhăruț de Pommard !), aproape i se strînge inima de părere de rău că nu are la îndemînă o sticlă de Puligny-Montrachet (să trecem peste vinurile de Burgundia ! N-or fi numai ele ! Doar ele singurele !) sau un vin din acelea grozave, ca Chateauneuf du Pape, sau ia să ne gîndim acum la vinurile de Bordeaux, să luăm de pildă un Margaux sau chiar (dar asta cu oarecare ezitare — ce să-i faci dacă nu ai la îndemînă un altul) fie și un Saint-Julien sau Saint Estephe. Peste o clipă (iar soarele încălzește tot mai bine și mai tare, un fluture s-a strecurat printre razele care se înfășoară peste crengile de viță-de-vie, joacă și își tremură aripile albe) îi trec prin minte numele unor vinuri de Champagne, le trece în revistă, îi lasă gura apă, și brusc simte pe gîtlej gîdilitura binecunoscută, acuși, acuși începe tusea, durerea în plămîni și o înțepătură ca de gheață îl străpunge, dar în acest prim atac, odată cu gustul sîngelui, simte pe limbă gustul acelor vinuri amestecate, un fel de coctailuri : — mmm ! Möet și Chandon ! — ca niște semne de exclamare, ca niște virgule care despart tusea scandată, sufocările, hîrîiala, chintele spasmodice — triumfător : Piper Heidsieck ! Veuve Cliquot ! Pommery

Greno ! Roederer ! — ca niște panglici atîrnate peste catafalc, peste capacul coșciugului : cordon vert, cordon rouge, cordon vert, cordon rouge !— rouge, rouge, rouge ! —

Cînd deodată o străfulgerare : ce-o fi cu asta ? (atacul de tuse se isprăvi pe neașteptate, la fel cum începuse, se curmă la mijloc, după ce se înecase cu senzația că are gura plină și din cauza asta obrajii umflați, dolofani, teribil de caraghioși, iar domnul brigadier silvic sărise în sus de pe scaun și alergase neliniștit să aducă apă într-o carafă, zorind-o pe Nastka înspăimîntată care fugea zdupăind în pridvor, și bătrîna Jewka scosese capul din bucătărie, ținînd în mînă un cocoș curățat pentru masa de prînz : *Schneller ! Schneller zum Teufel !* [1]) uimire nemaipomenită : oare nu mă-nșală privirea ? aici ? o asemenea minunăție ? Iată, de sub treptele verandei, se ițește noroită, acoperită cu mîncare pentru păsări și cu urme lăsate de labele găinilor o farfurie Meissen dintre cele mai autentice. Locotenentul, uitînd tusea și durerea în piept, se cinchește, o trage cu băgare de seamă — e întreagă, ce fericire ! — dă jos cu un pumn de iarbă resturile hranei, un fel de cașa amestecată cu ou — ce profanare, ce-o fi în mintea ăstora, zău așa ! — duce la ochi acea minune salvată, mîngîie cu vîrful degetelor marginea farfuriei, o întoarce și găsește confirmarea

[1] Mai repede, mai repede, la naiba ! (Germ.)

faptului de care era oricum sigur: data, da, chiar așa, e și datată: 1713 și alături gravate în porțelan literele A.R. — Augustus Rex, firește — De unde o aveți, domnule Szwanda? Știți ce fel de farfurie e asta? — Domnul brigadier silvic se gîndește, se uită în sus, își freacă bărbia, ridică din umeri! Nu mai știe. O fi pe aici de mult, poate încă de pe vremea predecesorului său, un bătrîn pădurar care a murit cu ani în urmă, parc-a fost ofițer scos la pensie, ori poate că el însuși chiar o fi adus-o din Stiria sau din Moravia, naiba mai știe, e chiar atît de important? Apoi adaugă, privindu-l pe locotenentul care stă tot cinchit, meșterind la nefericita aia de farfurie: — Parcă erau mai multe, dar s-au mai spart din ele, cum se întîmplă în gospodărie. Fetișcanele astea, babele astea! Le scapă din mînă. Văd că vă place, păi atunci luați-o, eu nu țin s-o am, una în plus sau una în minus, ce mai! Oricum pînă la urmă o sparge careva. Jewka o fi pus în ea mîncarea pentru păsări. Dar ia stați... Am zărit nu demult pe undeva o alta, ba chiar mai mare, o salatieră, cu flori din același serviciu de masă, trebuie să fie pe undeva. Nastka! — și o pune să caute. Ei, și o găsește. Lîngă o tufă de coacăze, plină cu apă pentru curcani. Din păcate crăpată și ciobită într-o parte. Păcat, bine că s-a păstrat chiar și așa! Îi lipsește o bucățică de crenguță și o jumătate de frunzuliță verde, chiar pe margine. Salatiera e de tipul

acelor piese care aveau marginile din elemente florale împletite ca un ajur, acoperite cu o glazură în culori rămase vii pînă azi. Ce verde! Fenomenal! Uitați-vă și dumneavoastră! E murdară de găinaț și noroi uscat și are urme de labe cu degetele rășchirate. Deci Nastka spală minunea asta sub privirea atentă a domnului locotenent: — Bagă de seamă, fir-ar să fie! *Pass auf*[1] — și-i smulge farfuria din mîinile ude și roșii și o șterge singur cu prosopul domnului Szwanda; prosopul e de calitatea celor păroase, *frotté*, alb și cu un chenar bleumarin. Din clipa asta, locotenentul nu mai admite să-i atingă nimeni prada — cele două piese, adică farfurioara și salatiera.

În acest fel, colecția domnului Kiekeritz crește și se îmbogățește, înflorește. În ciuda războiului sau poate tocmai pentru că e război. Pe lîngă exponatele a căror atestare de artă autentică ar fi o exagerare, o greșeală sau o ciudățenie — locotenentul vădind o predilecție de neînțeles pentru tot soiul de lucruri fără valoare, de pildă pentru macate țesute de fabrică, tablouri croșetate din lînă și cromolitografii — figurează în ea, în mod incontestabil, și opere de artă, cum ar fi icoane vechi, rusești, sustrase sau cumpărate de prin parohiile unităților din împrejurimi, în afara celor aduse de locotenent în vara asta din Podolia și Ucraina. La

[1] Bagă de seamă (germ.).

început i-a lipsit priceperea profesională indispensabilă pentru asemenea tip de colecționare. În afara muzeelor, nu mai avusese niciodată prilejul unui contact cu acest fel de pictură bizantină. Își adusese așadar de la Viena două publicații specializate, bogat ilustrate și acum, după studii aprofundate, poate fi considerat aproape un specialist în acest domeniu.

Două icoane foarte prețioase, cum avea să constate după aceea, găsise de curînd datorită ajutorului domnului Szwanda, în capela din cimitirul unui vechi sat de munte, unde ajungeai cățărîndu-te pe un drum plin de pietre, prin valea secată a unui torent și la urmă făcînd încă o bucată de drum pe jos. Nu era nimeni acolo cu care să fi putut trata cumpărarea celor două icoane, prin urmare, fără să mai stea mult pe gînduri, le luase nespunînd nimănui nimic. Iar acum, amîndouă se află la loc sigur, la mama locotenentului, la Graz, unde el le-a expediat împreună cu alte trofee. Alte cîteva icoane pe care le observase prin biserici, din nou cu sprijinul domnului Szwanda și a unui tînăr feroviar originar din aceste locuri, invalid, deci neincorporabil, domnul locotenent le obținuse după tratative scurte, cu participarea domnului brigadier silvic în calitate de tălmaci și intermediar. Preoții uniți, la început surprinși de propunerea unei asemenea vînzări, ba chiar puțin speriați, cedară destul de repede în fața stăru-

ințelor domnului Alois Szwanda, pe care toți îl știau aici de multă vreme și-l respectau. Acest bărbat vînjos, în ciuda celor șaizeci de ani ai săi, cu mustața căruntă retezată scurt și tuns arici, cu scurta lui stiriană cu nasturi din os și pălăria stiriană de la Pichler, împodobită ca un pămătuf din păr de capră, prins cu o floare de colț din argint, trezea încrederea tuturor. Obrazul lui mare, ars de soare, acoperit cu o rețea de vinișoare mărunte, exprima o bunăvoință ușor glumeață, e lucru cert. Poate și (faptul se referă la copii, care-l iubeau pentru că le dăruia bomboane) mirosul puternic de tutun de lulea pe care-l emana garderoba lui cît și mîinile lui mari și zdravene. În aceste condiții refuzul de a-i ceda niște icoane vechi, a căror valoare preoții nu o cunoșteau și nici măcar n-o bănuiau, ar fi putut — mai știi ? — să se sfîrșească prost, să atragă asupra parohului îndărătnic vreo nenorocire. Ce-i drept, Szwanda nu le-o spusese niciodată verde în față, ba nu făcuse nici măcar vreo aluzie, dar nici nu tăgăduia cînd îi cereau în șoaptă sfatul în această privință. Încă nu fuseseră uitați în părțile acestea, acei ani nu prea îndepărtați, îndată după izbucnirea războiului, în nouă sute paisprezece sau cincisprezece, după alungarea rușilor, după Gorlic și marea contraofensivă, cînd numeroși preoți uniți, acuzați de lipsă de loialitate față de mo-

narhie și monarh, de concepții necorespunzătoare sau doar de idei nesănătoase, nimeriseră în lagărul de la Tallerhof sau în altă parte. Prin urmare, era mai înțelept să nu te pui rău cu ofițerul pe care domnul brigadier silvic din Smorze l-a adus cu el în propria lui brișcă. Că ofițerul acela nu-i un fitecine, e limpede, din moment ce brigadierul silvic se poartă astfel cu dînsul, cu un respect evident. Icoana, descoperită de agerul amator, vîrîtă, cum se întîmplă adesea, în vreun ungher al sacristiei sau înapoia altarului, ca fiind veche și stricată, se cuvenea, după ce era scuturată de praf, să fie înmînată acelui domn ofițer, îmbrăcat cu un chipiu de front, o tunică militară și niște mănuși splendide pe care nu le scotea nici cînd dădea mîna, nici cînd cerceta icoana. Urma oferirea solemnă. În schimbul ei — ce binevoia să dea domnul ofițer. Pentru renovarea bisericii. E vorba de acoperișul spart. Sau mai modest : de-o luminare. Iar domnul ofițer, întors cu fața spre ferestrele întrețesute cu voaluri, festoane și ghirlande de pînză de păianjen, fără să asculte ce i se spune sau ce îi traduce domnul Szwanda, sufla peste ramele de argint cu slove gravate în chirilice, rîciia atent, cu un băț de chibrit, stratul patinat de vreme al Născătoarei de Dumnezeu, din argint și el, sau poate că era sfîntul Ciril, sfîntul Nicolae or Vasile. Cu degetul vîrît în mănușa de antilopă, se străduia să curețe pe loc obrazul sfîntului, numai pete, mîngîia aproape cu afecțiune barba apostolului sau coama calului pe care galopa sfîntul Gheorghe. Ceilalți tăceau așteptînd ; vreo babă și vreun pălămar, vreun diac bisericesc, strecoară o privire prin ușa întredeschisă a bisericii, preotul le face semn cu brațul, de-i flutură mînecile largi ale sutanei, le face semn să plece, la ce bun să vadă, să știe, pe urmă s-ar putea să se stîrnească vorbe că el, părintele lor, părintele spiritual, face negustorie cu cele sfinte, dar de ce ? de ce ? — puteri mai de sus, dealtminteri mare lucru o icoană ca asta, veche și stricată ! Pentru coroanele pe care domnul ofițer, darnic peste toate așteptările, le-a depus în tava ce i-a fost întinsă, vor cumpăra la Lvov altele noi, mai frumoase, la magazinul lui Riznyc, unde se vînd obiecte de cult.

În odăița de la etaj, icoana va fi curățată doar provizoriu, abia la Graz va fi supusă adevăratelor operațiuni de conservare.

Locotenentul știa deja, că figurile madonelor de pe icoane sînt pictate cu o vopsea diluată în apă de trandafiri, pentru că înfățișarea chipului Preacuratei, și după exemplul ei și din respect a chipului sfinților, este un act religios, de-a dreptul mistic. Poate că aceste capodopere specifice și naive de credință și iubire au fost create sub imboldul inspirației. În extaz. Meșterul căruia i se comanda tabloul, artist autodidact, al

cărui nume a rămas neştiut, cunoştea exact regulile, recomandările stricte în conformitate cu care trebuia executată o operă cu conținut religios. Modelul se numea canon și era transmis cu mare grijă, din generație în generație, cu pietismul cuvenit. În conformitate cu el, zugravul folosea culorile într-o succesiune dinainte prescrisă, întrucît și aceasta era precis stabilită. Era un ritual specific, ca multe altele, ca de pildă : sărbătorirea morților, cașa turnată în ulcele de pămînt și destinată celor răposați, împodobirea lumînării mortuare și deasemenea coacerea unor turtițe de ovăz pe frunze de varză. Pe suprafața aluatului se scobea cu degetul o cruce.

Așadar, domnul locotenent Kiekeritz citea cu mult interes aceste amănunte oferite de cercetătorul vienez, stînd lungit în pat și sugînd bomboane de eucalipt (prețuia farmecul ritualului însuși și mai ales al acelor ritualuri care, cel puțin în aparență, puteau să pară absurde, da, firește, dar se punea întrebarea ; absurde pentru cine ? asta era problema !) — ca atare mai întîi negrul monocromatic, fondul, pe care vor fi apoi repartizate motivele specifice : inscripțiile, precum și simbolurile în funcție de conținutul tabloului ; de pildă semnele Patimilor Domnului, ciocanul, cuiele, coroana de spini și scara (dar aceasta din urmă mai rar) ; sau, în cazul Maicii Domnului, împletitura literelor, monogramul sau anagrama nume-

lui Maria. După ce fondul era gata, zugravul putea trece la distribuirea gamei culorilor luminoase, deschise. Albea, lumina, dădea strălucire. Zugrăvea lucirile și petele colorate, dar cu economie. Netezea cu o pensulă subțire locurile unde se învecinează contrastele : de pildă verdele cu rozul, sau azuriul cu un galben ca sulful. Veșmintele figurilor și după aceea trăsăturile feței, în sfîrșit amănuntele mîinilor și ale aripilor. Există îngeri cu două aripi dar și cu șase. Există și o Maică a Domnului cu trei mîini.

Secolul nouăsprezece — explica autorul manualului — a fost numit și secolul nazareenilor. Apar influențe străine evidente, occidentale, asupra artei primitive, locale, bisericești. Pe teritoriul Austro-Ungariei. În Balcani precum și în Rusia poate că a fost în alt fel. Învățatul vienez anume s-a limitat la teritoriul Monarhiei. În practică la Galiția răsăriteană, Bucovina, Slovacia răsăriteană și Transilvania de nord, și la o parte a Ungariei, la nord de Tisa. Deosebit de prețioase sînt icoanele numite veronici, înfățișînd în versiuni diferite năframa sfintei Veronica. O icoană de acest fel găsise locotenentul în Podolia, cînd încă nu-l interesa arta bizantină. Drept rezultat al acestei lipse de interes, și ca urmare a nepriceperii sale, pierduse ocazia, cu toate că icoana îi plăcuse pînă într-atît încît, urcînd pe cal, sărise încă o dată jos, ca s-o mai privească odată cu atenție, fusese cît pe aci s-o dea jos de

pe peretele bisericuții și s-o ia cu el, dar în ultimul moment renunțase la această intenție. Poate pentru că era o zi toridă, zăduf, nămiază, deci gîndul de a deschide geanta din piele, fixată de șa și care, pe deasupra mai avea și o curea rigidă și era greu de manipulat, ei și întrebarea, oare icoana are să încapă în geantă, și de nu, atunci ce-are să facă? S-o care în mînă, ce incomod, mai ales că în cealaltă mînă ține frîul calului. Convoaiele militare erau departe, însemna să le aștepte, iar el se grăbea, înaintau în marș forțat, urmărind o unitate, nu era prea limpede care; și așa se face că nu și-a îmbogățit colecția cu acea splendidă veronică.

Mai tîrziu (și respectivul moment a venit abia după ce efectuase lectura manualului despre icoane), locotenentul a fost încîntat de dematerializarea figurilor, pe care o cunoștea întrucîtva din studiile asupra picturii medievale, cu care era de mult familiarizat. Regăsea acum o tendință asemănătoare în pictura bizantină în versiunea ei orientală. Laicizarea figurilor zugrăvite a luat naștere, cu certitudine, de teamă să nu apară o excesivă asemănare între făpturile supuse păcatului, umane, așadar muritoare, și figurile de natură supranaturală, supraterestră, divină — sau în cazul unor sfinți sau îngeri, semidivină. De aceea zugrăveau ochi nereali, mari, mai largi decît dimensiunea umană, ațintiți către spațiul extraterestru, orbi pentru formele jalnice ale acestei lumi, ale existenței noastre, adorînd în extaz pe Dumnezeu el însuși sau cerul larg deschis. În schimb, gura, dimpotrivă, se cuvine să fie mică, pentru că nu a fost creată pentru bucurii terestre, n-a cunoscut și niciodată nu va cunoaște tentațiile lumii. Buzele trebuie să fie uscate, arse de un jar lăuntric, subțiri, fără vreo urmă carnală; făcute în exclusivitate pentru rugăciune, pentru șoapte. Fruntea înaltă și dezvelită, s-ar putea spune luminoasă; e doar încununarea și frontonul templului spiritual, lăcașul gîndirii, al simțămintelor elevate. Întregul chip se cuvine să fie mai degrabă întunecat, spre a evita, pe cît e cu putință, culorile trupului pămîntesc real, cuibul păcatului. Un sac cu ticăloșii e trupul nostru, gîndi locotenentul Kiekeritz, citind acestea și zîmbi — da, da, incontestabil. — Figurile principale au fost așezate cu fața spre spectatori, în poziția *en face* față de nava bisericii sau interiorul capelei din marginea drumului, cel mult, și extrem de rar, *en trois quatre*. Numai figurile secundare, înfățișate întotdeauna cu dimensiuni mai mici, păcătoșii care cer îndurare și imploră milă, precum și — ți-e și frică s-o mărturisești — portretele diavolilor, întrucît și ei se ivesc uneori la nazareeni (dar numai la ei, contaminați după cît se pare de arta gotică și renascentistă apuseană!) pot apărea în profil, cu fața întoarsă către figura principală, plasată în centrul tablou-

lui sau în mijlocul compoziției. Făpturile cele mai josnice (tocmai diavolii, dar și oamenii de calitate deosebit de proastă) erau zugrăviți în mișcare, neliniștite; pentru că ele se străduiesc să nu vadă nici cerul, care le e inaccesibil, și nici iadul care-i așteaptă; în ce privește divinitatea însăși, sînt nevrednice de ea, n-au dreptul s-o privească, cel mult îi pot privi pe sfinți, dar și dintre aceștia, pe cei inferiori. Deoarece există mai multe categorii de aleși ai lui Dumnezeu, de calitate superioară, mijlocie și cu totul proastă. În timp ce Nicolae făcătorul de minuni sau sfîntul Dumitru sînt de rang înalt, unul ca Varlaam cel binecuvîntat (o fi totuși sfînt ?), Iconom sau Fierepiempt — sînt inferiori, categoria a doua, a treia, de n-o fi cumva a patra. Cei mai mulți dintre aceștia mai mărunței — după cum afirmă specialistul, autorul manualului — au fost primiți de milă la sînul bisericii schismei orientale, a bisericii care se autointitulează pravoslavnică, și în consecință nu figurează pe icoanele școlii nazareene, credincioasă unirii, cel puțin în cuprinsul monarhiei austro-ungare. În schimb, pravoslavnicii din acest spațiu — e vorba de sîrbi și de o parte dintre românii transilvăneni — își au propriii lor sfinți, necunoscuți în Rusia.

Pe locotenentul Kiekeritz l-a interesat în mod special, ba mai mult chiar — pur și simplu l-a fascinat — Maica Domnului cu buze strînse precum și alta, Cernită sau Hodighitria, mamă și fecioară totodată, o repetare, dar pe scară mai mică, a noțiunii de unitate a Treimii Sfinte în dimensiunile dualității în unitate. Kiekeritz considera aceste noțiuni, întruchipate în mod naiv și sincer, drept fermecătoare. Și, lucru încă mai important, izbutise să obțină icoana Hodighitriei (fără să știe că așa se numește) drept prima sa icoană, drept începutul colecției. Asta se petrecea pe cînd se mai afla în Galiția, undeva lîngă Husiatîn pe Zbrucz, pe vechea graniță rusească. Parohul în a cărui biserică se afla această icoană (dealtminteri, desigur neapreciată la justa ei valoare, pentru că era pusă în sacristie, într-un ungher, deasupra unei lăzi vechi pentru obiecte sacrale), băgînd de seamă că ofițerul de cavalerie elegant îmbrăcat într-adevăr ține să aibă acea icoană, și simțind că s-a ivit o ocazie nesperată s-o vîndă, a început să se tocmească, de parc-ar fi fost vorba de un purcel, o gîscă sau un vițel pe care-l vindea la tîrg; în cele din urmă, locotenentul a obținut totuși icoana de treizeci pe patruzeci centimetri, într-o ramă de argint lată, îndoită și patinată, a obținut-o și a împachetat-o într-un ziar, după care a pus-o într-o valiză de voiaj din piele de vițel cu numeroase etichete a diverselor hoteluri, în care se aflau lenjeria și obiectele sale de toaletă.

În afara Maicii Domnului, de cele mai multe ori puteau fi găsite sfinte privilegiate în cultul din răsărit ca Varvara, Sofia, Pa-

raschiva, Elena sau Eufrosina, iar dintre sfinţii bărbaţi — în primul rînd Ciril, dar şi Ioan Gură de aur, fără să-l mai pomenim pe sfîntul Gheorghe, care a ucis balaurul. Şi încă o raritate, pe care locotenentul Kiekeritz a cunoscut-o doar prin reproducerea din manual, o adevărată raritate, minune a iconografiei, adevărată comoară muzeală: Madona numită şi Anonimă, sau Maica Domnului cea Mută, deoarece are faţa acoperită pînă la jumătate cu o basma, după modelul femeilor din răsărit. Basmaua aceasta e pătată cu sînge. Se pune întrebarea: al cui era sîngele? Desigur al Fiului răstignit pe cruce, ale cărui răni însîngerate Maica lui le-a şters tocmai cu această basma. Iar acum şi-apasă pe ea buzele invizibile pentru privitori. Desigur că buzele ei sînt uşor întredeschise, pentru că sărută mereu urmele rănilor Fiului ca pe cea mai sfîntă relicvă. În ochii Maicii Domnului cea Mută se vede extazul. Privind icoana, într-o excelentă reproducere dealtminteri, locotenentului îi trece prin minte că întreaga compoziţie, şi mai cu seamă expresia ochilor Maicii Domnului, este modernă, atît în concepţie cît şi în modul de tratare. Ar fi putut fi creată de unul dintre prerafaeliţi, de careva dintre simbolişti, chiar şi de Munch. Era în tabloul acesta ceva ambiguu şi nerostit pînă la capăt, cu totul străin de stilul icoanelor, prin urmare o devansare, de unde şi asemănarea cu pictura modernistă, contemporană nouă.

Păcat că nu reuşise să ia cu el colecţia de figurine rococo, din porţelan, pe care le găsise în sezonul trecut în Podolia, iar după aceea în Ucraina: o alarmă neaşteptată a făcut cu neputinţă orice încercare de a le strînge şi împacheta ca să nu se spargă pe drum, nemaivorbind de a le plasa printre bagaje sau în căruţele convoiului. Au rămas, ca de obicei, departe în urmă, acolo unde se afla brigada, la nu ştiu cîţi kilometri de locul de staţionare al escadronului, cu care pe atunci fugărea zi şi noapte bandele ce bîntuiau pe terenurile acelea fără stăpîn dintre Bug, Zbrucz şi Smotricz de o parte, Nistru şi Rusia de cealaltă. Cînd după cîteva zile de urmărire zadarnică a acelei bande, care fugea risipită, dar încă nu fusese lichidată, se înapoiase în acelaşi loc, la conacul mare, ba chiar un mic palat în mijlocul unui sat întins plin de livezi înflorite, pe malul unui lac, n-a mai găsit decît mormane de dărîmături arzînd mocnit şi resturile colonadei peronului. Nişte oameni încercau să salveze ceea ce scăpase din incendiu sau poate că (şi versiunea asta era cu mult mai verosimilă) profitau de ocazie pentru a fura sau prăda ceea ce puteau lua cu ei. Văzîndu-i pe ulanii care se înapoiau, se risipiră iute care încotro, pitindu-se printre pomii din parcul vast. Şi aşa, din colecţia de porţelanuri nu a mai rămas nimic. Locotenentul Kiekeritz îşi aminteşte perfect şi cu cele mai

mici amănunte fiecare gest al său de atunci, cum se aplecase cu băgare de seamă peste cioburile aruncate, să nu se ardă, pentru că în jur mai fumega și pîlpîia focul, flăcăruile se mai tîrau ici, colo peste dărîmături, căuta amăgindu-se că, poate are să mai găsească măcar un fragment, fie și plesnit, care ar putea fi lipit de către un specialist din Graz. Dar nu găsise nimic. Și cîte nu fuseseră acolo! Ce imaginație îl călăuzise pe artistul care proiectase acele bibelouri din porțelan, desigur în a doua jumătate a secolului optsprezece! Atunci cînd mai stăteau încă înșirate în servanta intactă și pe polița de mahon a secreterului, Kiekeritz n-avusese vreme să le cerceteze mai îndeaproape. Își amintea exact cum stătuse atunci, fără măcar să-și scoată chipiul uniformei de ulan și fără să-și desprindă sabia care, la fiecare mișcare suna lovindu-se de mobile, cînd el se lăsa pe vine ca să privească în grabă pe cele așezate pe polițele cele mai de jos, le lua în mînă și le punea la loc cu părere de rău. Avea de ce să-i pară rău, Dumnezeule! Și puțin după aceea se auzise sunînd goarna, chemîndu-i să urce pe cai. Ulanii se aruncau în șa, vîrau picioarele în scări, dezlegau caii priponiți de copacii din alei și ieșeau cîte doi pe poartă, perfect vizibili prin fereastra salonului, unde se afla el. Aruncînd din mînă pe covor ultimele bibelouri, ieși în fugă prin holul încăpător pe

peron, spre a-și încăleca ultimul roibul, pe care îl ținea de frîu ordonanța. Și imediat după aceea o pornise la trap pe șleaul lat spre cîmpie, pe urmele escadronului ce se îndepărta. Simțea gustul prafului pe buze.

Brusc imaginea se apropie (de parcă ar fi privită dintr-o latură și de sus, din perspectivă), se vede pe sine pășind peste dărîmăturile fumegînde, înlăturînd cu vîrful biciuștii stratul de scrum alb asemeni celui care se formează în vîrful unei țigări lăsate pe marginea scrumierei; tot astfel ard și cărțile. Și din cînd în cînd, se ivea ceva sclipitor în aceste movilițe de cenușă, o fărîmă de argint, pe jumătate topită — resturile unei linguri de masă ori lingurițä de desert, ale unei furculițe, o bucată din postamentul unui sfeșnic? — le înlătura cu piciorul și căuta cu încăpățînare înainte, nimic, nimic. Cînd deodată, da, desigur! un piciorus spart într-un pantalonaș de culoarea azurului și alături capul unei mascarale, pe care o memorase exact, o ținuse în mînă cu cîteva zile în urmă, o și visase într-o noapte de iulie; era un pseudococoș, bătînd din aripile scurte, desfăcute ca două brațe de de culoarea carminului, cu dungi gălbui de parcă ar fi fost pene, dar căpșorul acestei păsări-nepăsări era semiomenesc: obrăjorul era al unui marchiz cu peruca albă, dar cu un moț de pasăre, ciocul desfăcut era de pasăre, pe cînd nasul era de om. Această pasăre, fără îndoială, cînta cocoșește sau

blestema (așa își spusese locotenentul suflînd peste căpșorul desprins de trup și încercînd să-l curețe de urmele funinginii), iar dinlăuntrul ciocului desfăcut ieșea în afară, ca un cui rozaliu, limba acestei creaturi. Ținînd în mînă fragmentul figurinei, îl trecea dintr-o palmă în alta, frigea, îl scosese din cenușa fierbinte. Nu purta mănuși, se aflau împăturite una în alta în buzunarul stîng al tunicii. În sfîrșit vîrî figurina găsită în același buzunar, adînc sub niște hîrtii. O are și astăzi în sertarul acelui nici birou și nici scrin care se află în colțul din stînga, dinspre intrare, al odăii numărul unu din hotelul lui Wasserzug de lîngă gară. Singura figurină pe care a găsit-o întîmplător. Doar erau și altele, cu nimic mai rele și la fel de derutante. De pildă niște cocote masculine de prost gust, cu peruci albe și bucle ca frișca sau purtînd diademe, pe jumătate femei, dar cu amănunte trupești evident masculine, o întreagă colecție de asemenea ciudățenii. Băiețel bucălați, cu fracuri bleu deschis și pantaloni bufanți, cu obrajii fardați și buzele date cu carmin, strînse ca pentru un sărut, puțin ieșite în afară ; și tot acolo, aparținînd aceleiași neîndoios colecții — maimuțe în pantalonași bufanți, dar și păsări ale paradisului, curcani și bîtlani, lucrați cu mare artă și finețe la manufactura din Dresda — probabil sînt Meissen, da, așa e, nu s-a înșelat sînt Meissen. Alături de ele un husar călare, producție berlineză,

fabricat la faimosul Gotzkowski. Cine fusese stăpînul acelui palat și al acelei colecții nu avusese cum să afle — dealtminteri chiar dacă afla, asta tot nu i-ar fi spus nimic, nu era la curent cu genealogiile, cu istoria și heraldica din părțile acelea, nici cu cea poloneză și nici cu cea rusească. Și probabil că n-are să mai afle niciodată, pentru că omisese să-și noteze pînă și numele acelui sat din Ucraina.

Era o primăvară tîrzie, sfîrșitul ei care se preschimba în vară, urmase vara propriu zisă, în acel an fusese senină, ba chiar foarte caldă, mai ales pe meleagurile acelea. Atunci dăduse ochi pentru prima oară cu acea țară stranie, fascinantă, exotică, dar se lovise și de problema alcătuirii unei colecții. Își pusese mai întîi o întrebare de principiu : era oare îngăduit (sau poate chiar se cuvenea) să ia, procedînd astfel comiteam un furt, sau mai degrabă, luînd în considerare împrejurările excepționale, căci oricum toate s-ar fi irosit, ar fi dispărut pentru totdeauna — să zicem cu precauțiune — că e un gest umanitar, ne facem datoria de a salva opere de artă, în genere acte de civilizație și cultură în vîltoarea haosului care se apropie, a incendiilor și a violenței ? Salvare de la distrugere, de la a fi sparte, arse, zdrobite cu un par sau cu o scîndură smulsă dintr-un gard. Uneori (dar mai tîrziu, cînd se obișnuise, cînd prilejurile se iveau mereu,

se repetau uneori zi de zi) era nevoit să șteargă atent cu o bucată de vată din care avea întotdeauna la îndemînă o rezervă în buzunar, tocmai în acest scop, urmele proaspete de sînge de pe rama gravurii, a farfuriei Alt-Wien, sau Sèvres sau Limoges — se nimereau și din acestea — găsită întîmplător în parc, sub un pom oarecare, aruncată de cel ce o prădase în iarbă lîngă un gard, sau abandonată în bufetul din sufragerie pe jumătate spart, lovit cu securea, în care cotrobăise cineva înainte de a fi surprins, unde înfulecase într-un ungher, pe podea sau pe marginea ferestrei și unde mai duhnea a fecale, lăsate ostentativ tocmai aici, cu un dispreț plebeu, peste volumul unei cărți legate în piele, a unui Lamartine sau poate Balzac, în primă ediție pariziană. Ce comori îngrămădiseră unii oameni de-a lungul generațiilor! Dacă dispuneai de timp suficient și împrejurările ar fi fost altele, puteai strînge fără nici o dificultate o adevărată galerie de artă sau conținutul unui anticariat bogat, o avere! Fie și numai biblioteca, alcătuită din volume cu ediții princeps din secolul al optsprezecelea, darmite gravurile, diversele acuarele și miniaturi, fără să mai pui la socoteală hărțile și scriptele cu un conținut necunoscut, poate revelator, raritățile cu valoare muzeală, conținînd descrierea unor evenimente, pentru cineva foarte importante cu ani în urmă, tainele, nedate în vileag, ale unor neamuri întregi, Dumnezeu știe ce alte lucruri, totul pierdut odată pentru totdeauna. Ceea ce izbutise să adune în vara aceea, ceea ce îi expediase mamei sale în cîteva lăzi, cu rugămintea să le păstreze cu atenție pînă la înapoierea sa din război, era prea puțin în comparație cu ceea ce privise, ținuse în mînă, dar nu izbutise să salveze și avea să regrete mereu că se prăpădise sub ochii lui. De pildă acel servici de masă complet și neatins din porțelan, produs de o manufactură rusească pe care n-o știa — în total cam vreo două sute de piese, de la platourile mari pînă la solnițele micuțe, polonice pentru sosuri și acele sosiere avînd forma unor bărci și cu capace reprezentînd întregi scene batalistice! Chiar și ce apucase să adune valora destul, e greu de apreciat așa, pe nepregătite, cît exact, făcînd socoteala într-o valută sau alta. De pildă cupa de cristal cu o scenă reprezentînd una dintre bătăliile napoleoniene și un „N" mare, imperial, încercuit cu frunze de laur, ar fi un lucru. Din fericire e un exemplar intact, cu toate că l-a găsit în iarbă, pe gazonul din fața aripii laterale a unui palat incendiat și prădat. Un al doilea exemplar, aproape identic — ce întîmplare neobișnuită! nici nu-ți vine să crezi și totuși, așa se întîmplă cîteodată, iată dovada palpabilă: îl primise în dar de la un ofițer necunoscut, al cărui nume nici măcar nu-l

auzise vreodată, și care în gară privise pe fereastra vagonului. Într-o mînă ținea cupa, în cealaltă o sticlă cu vin, și ce vin! — un vin de Burgundia adevărat, nefalsificat, autentic! Cum de-l avea aici, în stația Zmerinca? Doar bunul Dumnezeu putea să știe, n-apucase să-l întrebe, dealtfel era indiferent de unde, important e că-l avea. Ofițerul acela era evident amețit de băutură și foarte doritor să găsească pe cineva cu care să ciocnească și să rostească vorba *prosit!*[1] Poate în cinstea vreunei Luiza sau Margareta care își avea tocmai ziua, undeva, departe de aici. Prin urmare, zărindu-l pe Kiekeritz, care se plimba pe peron, îl strigă vesel, aplecîndu-se pe fereastră și-i întinse tocmai acea minunată cupă de cristal, incrustată cu scene batalistice, sticlindu-și apele roșii-rozalii, el însuși bînd poate dintr-un simplu capac de termos, locotenentul nu observase exact din ce. Apoi brusc, pe cînd acela sorbea la geam, făcîndu-i șmecherește cu ochiul, trenul se urni din loc fără să se anunțe, iar locotenentul Kiekeritz, care nu apucase măcar să-și bea tot vinul de Burgundia, o luă la fugă de-a lungul vagoanelor care goneau tot mai iute, dar celălalt își flutură mîna drept rămas bun strigînd : domnule coleg, *Herr Kollege*, păstrează cupa în amintirea întîlnirii noastre!

[1] Noroc! (Germ.).

Ei, și în felul acesta, locotenentul se alesese cu a doua cupă, aproape identică cu cea găsită în iarba gazonului. Cu deosebirea că pe una din cupe se vede vulturul imperial cu aripile pe jumătate desfăcute, iar pe a doua litera imperială „N“ încercuită cu o cunună. Să fie dinainte sau de după Austerlitz? — se întrebase chiar de atunci, în gară, degustînd vinul excelent și vărsînd stropi roșietici pe peron. Cupa, goală acum, avea nuanțe roz deschise, iar pe fundul ei un pic de lichid. Îi rămăsese nu numai cupa, dar și amintirea acelei zile, cu cele mai neînsemnate amănunte, peronul gării, vagoanele care treceau pe lîngă el tot mai repede, oamenii din ferestre, toți militari, chipurile rumene și ofițerul acela vesel care se îndepărta aplecat întruna pe fereastră, cu gura deschisă, strigînd ceva și dînd din mîini. Și gustul vinului de Burgundia, și toate astea — pentru că simțea și parfumul teilor înfloriți din spatele gării — reunite cu un unic sentiment de bucurie a vieții, mai degrabă a conștiinței că există, atît de puternică, atît de dominatoare, încît brusc îl cuprinse spaima, că, peste o clipă, trebuie neapărat să se întîmple ceva care să pună capăt acestei stări euforice, că pentru această prea scurtă conștiință a fericirii, va plăti scump. Dar nu se întîmplase nimic, cel puțin în decursul a cîtorva zile ce urmară. Doar cele obișnuite se înșiruiseră în continuare, alcătuind un lanț sau o panglică. Abia acum,

după atîta timp, apreciază cum se cuvine acea stare de suflet atît de scurtă, acea aură ciudată, acum cînd e toamnă, în jur sînt munți, iar din plămînii lui se aude acel hîrîit oribil, undeva, mai în adînc, se strînge ghemul de flegmă fierbinte și lunecoasă care peste o clipă îi va năvăli pe limbă și pe care, în grabă și închizînd ochii de scîrbă, va fi nevoit s-o zvîrle afară din el cu un sentiment de rușine și de groază, că încă nu e sfîrșitul, dimpotrivă e începutul unei întregi serii, că poate are să se întîmple imediat, poate chiar acum, că niciodată nu se știe exact cînd.

Cu cîteva zile în urmă, mergînd în direcția gheretei paznicului pe o potecă de pădure năpădită de iarbă, locotenentul Klekeritz era cît pe ce să-și rănească grav piciorul, poate chiar să-l piardă. În condițiile de aici s-ar fi putut cangrena, o adevărată nenorocire, atît ar mai fi lipsit! Într-un moment foarte scurt cînd știa — slavă Domnului — că scăpase de năpastă, asociase clipa prezentă de spaimă, inima strînsă și gîtul uscat, cu acea impresie îndepărtată sau presimțire, acel ceva nedefinit pe care-l resimțise cu cîteva luni în urmă pe peronul gării din Zmerinca. Pedeapsă? Pentru ce anume? Un avertisment doar, din moment ce nu se întîmplase nimic? Absurdități! Bineînțeles, e absurd. Ce s-a întîmplat atît de nemaipomenit sau a putut să se întîmple? Braconierii, se știe, pun tot felul de

capcane împotriva sălbăticiunilor, ei și în așa ceva, ca un bot deschis cu colți și arc, ascuns în iarbă și pe deasupra presărat cu frunze, era gata să-și prindă piciorul, și nu era încălțat cu cizme, care poate ar fi rezistat la mușcătura acelui maxilar de oțel, ci cu pantofi de oraș, din piele moale. Se oprise în loc, apoi se aplecase peste acel ceva care zbîrnîise sau zornăise prevenitor. Ceva îl avertizase la timp, poate un duh bun închis în răul pe care-l lovise cu vîrful pantofului, dar nu atît de tare încît să se închidă clănțănind, zdrobindu-i osul piciorului. Cu o creangă ruptă pipăise terenul spre dreapta, apoi spre stînga, pînă ce-o vîrî în maxilarele deschise, implantate cu colți și — într-adevăr — cursa se închisese, iar lemnul se fărîmase în așchii albe, alcătuind ceva semănînd cu o pensulă. Atunci, continuînd să stea aplecat peste inelele de oțel, îi trecuse prin minte: probabil că așa funcționează faimoasa *garrota* spaniolă, zisă și cravată. Nu era sigur dacă are dinți, ca această cursă din pădure, sau dacă maxilarele *garrotei* sînt tocite. Sau mai degrabă sînt netede. Acționează prin apăsarea gulerului prevăzut cu arcuri care strînge tare gîtul condamnatului, făcînd imposibilă respirația, sugrumînd și în plus poate sfărîmînd vertebrele. Un clănțănit scurt, apoi condamnatul se îneacă, mișcă o dată sau de două ori capul, dacă instalațiile ajutătoare, întreaga aparatură, permit o asemenea miș-

care, ei, și gata. Maestrul deșurubează cu băgare de seamă încuietoarea, desface maxilarele aparatului, apucă gulerul, îl șterge cu grijă cu o batistă din fular și-l pune de-o parte. Grija pentru rămășițele pămîntești nu-i aparține. De ele se vor ocupa ajutoarele sale, iar după aceea familia, care așteaptă în sala de așteptare sau poate în fața ușii închisorii. Dar mai înainte ca acestea să se săvîrșească cu întreg ritualul, sînt necesare diferite activități introductive, ca a desface cămașa condamnatului, a descheia sau mai bine zis a tăia sau a descoase gulerul cămășii, a tunde ceafa sau poate doar a ridica șuvițele care alunecă prea jos ; iar dacă are barbă, e limpede, mai cu seamă cînd e vorba de o barbă mai mare, că trebuie ridicată în sus, apucînd-o tare cu toată palma ; ar putea să încurce de pomană sau chiar să se prindă între mînerul *garrotei* și pielea de pe gîtul deținutului. Dar desigur că asemenea elucubrații și mișcări de gimnastică nu devin necesare ; condamnații — după cum se știe — sînt întotdeauna bărbieriți dinainte, pentru orice eventualitate. Pentru că ne referim la specificul spaniol, ne vin în minte simbolurile morții incluse în viață, atît de caracteristice pentru imaginația spaniolă, prietenă de nedespărțit cu viața, cu datinile și obiceiurile ei — ai zice — cele mai străine morții, ca de pildă carnavalul. În această privință excelează în mod sigur America

Latină, mai ales Mexicul, dar sursa acestor fascinații provine neîndoios din vechea Spanie. Locotenentul Kiekeritz continua să stea aplecat peste capcana în care se prinsese o grămadă mare de iarbă putredă, strînsă și sfîrtecată de acel semicerc cu colți — aceste păpuși din zahăr sau din marțipan, cu înfățișare de schelet, care întovărășește petrecerea, acest dans al morții îmbinat cu dansul tinereții, să reprezinte vraja lui *memento mori* — dar oare despre asta o fi fost vorba la începutul începutului, la nașterea acestei mitologii ? — probabil că nu. Este altceva, se simte un alt fel de fascinație a morții, a agoniei, a acestui întreg domeniu sepulcral în sensul cel mai larg. Există presupunerea că moartea prin sugrumare se asociază cu senzația desfătării, ca la relația amoroasă. Nu e exclus, dar cum poate fi confirmată presupunerea cu certitudine ? Întrebîndu-i pe cei dezlegați după ce au avut juvățul la gît ? Dacă țin minte, dacă n-au lăsat în urma lor ceea ce au simțit pe celălalt tărîm, în pragul unei alte ființări în neființă ? Dacă ar fi așa cu adevărat, după cum susțin specialiștii, printre ei oamenii de știință neurologi și sexologi, atunci în ochii repede acoperiți de albeață, de apa tulbure a morții, a persoanei sugrumate de cravata *garrotei* sau de ștreangul spînzurătorii s-ar cuveni să se oglindească cunoscutul spasm al desfătării. Cineva căruia i-ar fi dat să stea pe aproape și să asiste pînă la capăt, iar

în momentul decesului, apucîndu-l pe condamnat de umeri, ca să nu lunece pe spate, să se uite în ochii răposatului de aproape, ar reuși poate să surprindă un asemenea ultim și involuntar reflex al vieții, un spasm sau o tresărire, ridicarea genunchilor îndoiți ca și cum s-ar așeza, sau o serie de sughițuri care să nu fie exclusiv și numai un simptom banal și în genere cunoscut al decesului. O senzație minunată și neașteptată, de nedescris! De-ar fi așa cu adevărat! O palmă administrată la plecare de către forțele invincibile ale vieții — morții și nimicniciei! *Souvenir* sau *avenir*? O provocare aruncată legilor și sentințelor ei, presupuse a fi imuabile?

Locotenentul Kiekeritz se urni din loc și începu să coboare poteca ducînd lateral în jos spre gară. Își aminti de o scenă pe care o văzuse nu de mult cu ochii lui. La o recepție la un club oarecare (era aproape un banchet organizat cu un anumit prilej), intrarea în localul foarte exclusivist și snob era păzită de un cerber uriaș, un portar angajat de curînd, personaj incoruptibil și morocănos, îmbrăcat cu o livrea purpurie cu brandenburguri aurii și nasturi de același fel. De la distanță putea fi luat drept ambasadorul unui stat exotic, Honduras sau Costa Rica. Iată deci că un *Hofrat*[1] proaspăt numit

[1] Consilier de Curte (germ.).

demnitar, considerat drept arivist și carierist, care se cățăra pe treptele carierei într-un mod brutal și prostesc, încă neintrodus în așa-numitele sfere înalte, și ca atare necunoscut personalului de serviciu al cluburilor exclusiviste, invitat la acest banchet, întîrziase, fie reținut la minister, fie ca să le arate celor ce-l invitaseră importanța sa și o anume desconsiderare (era în stare!), în sfîrșit, toți îl așteptau, îl așteptau nerăbdători, pînă la urmă, considerînd probabil că nu va mai veni, și că nu avusese posibilitatea să le-o comunice, s-au strîns în jurul mesei lungi din sala de banchete, unde chelnerii deja începură să toarne șampania. În chiar clipa aceea se ivi oaspetele întîrziat, antipaticul *Hofrat* și în loc să spună portarului cine e sau să-i arate invitația, se răsti mînios, apoi îl împinse cu bastonul avînd o măciulie de argint pe cerberul care-i tăia drumul, mormăind nu se știe bine ce și încercînd din toate puterile să intre înăuntru, dar portarul, cu mult mai înalt, îl apucă de reverul hainei și ajutîndu-se cu genunchii îl împinse spre ieșire. Tratat astfel, demnitarul se opintea, țipa, blestema, încercînd să scape de mîinile individului, înfipte în el ca niște clești. Tîra după el cu picioarele covorul roșu, lunecînd și poticnindu-se, pînă ce oaspeții din sala mare, care tocmai ridicau cupele largi pline de șampanie spumoasă Mumm, îi auziră cîrîiala ca de cocoș. Însă pînă să-și dea seama că în hol se petrecea

ceva rău, pînă să dea fuga jos, slugoiul cu mutră de gorilă, pe deasupra o gorilă dezlănțuită, arătîndu-și colții ca de buldog și scoțînd niște horcăieli din gîtlej și bolboroseli, îl apucase strîns de cravată și-l sugruma; musafirului îi ieșiseră ochii din cap, devenise stacojiu, o adevărată *garrota* spaniolă, nu se știe însă dacă încercase și alte senzații în afară de panică și mînie, firește, nimeni nu îndrăznise să-l descoasă cu privire la ce simțise, situația devenise prea clară și totodată în fapt primitivă, pentru a se putea ivi o asemenea eventualitate: să resimtă grația *garrotei* fără sfîrșitul fatal. Locotenentul Alfred Kiekeritz, care pe atunci încă nu era ofițer, ci abia elev al Academiei militare din Wiener Neustadt, văzuse cu ochii lui cum se desfășurase toată tărășenia în stadiul ei final. Printre altele reținuse (și acum, ajungînd aproape pe taluzul de lîngă ghereta cantonierului își aminti din nou cu toate amănuntele) figura gazdei recepției, cum îngrozit își acoperea ochii cu amîndouă mîinile, cu un gest tragic, gemînd înăbușit: — Isuse, Sfîntă Fecioară, Iosife! Ce scandal nemaipomenit! — pe cînd cei doi, încă încleștați, cerberul literalmente purtîndu-l înaintea sa — ca pe un crap dolofan zvîcnind în vîrșă — pe demnitarul burduhănos, sugrumat de cravata *garrotei* (lucrul se petrecea în unul din vechile palate de pe *Herrengasse),* insul acela brutal, cu adevărat

primejdios, dezlănțuit nu glumă, și nefericitul de *Hofrat,* moale, aproape să leșine, gata să facă o apoplexie — Doamne, Dumnezeule! — pînă ce bulucindu-se unii peste alții, în salturi, lunecînd pe parchetul ceruit, s-au repezit, l-au eliberat, i-au scuturat hainele, cerîndu-și scuze care mai de care, explicîndu-i nefericitului oaspete neînțelegerea. Iar zdrahonul, ocărît, beștelit, habar n-avea de nimic. Convins de dreptatea sa de lacheu, își trăgea cu rece distincție vesta în dungi, își încheia nasturii descheiați în timpul încăierării, își netezea părul pe frunte, se comporta cu nerușinare, își permise chiar, în timp ce-l conduceau cu toții în grup pe demnitarul îmblînzit spre bufet, ținîndu-l sub braț, să-și admire figura puternică în oglindă, ba din față, ba din spate, să se întoarcă ba într-o parte, ba în cealaltă, mă rog, să se fandosească. Aceste sclifoseli le privea prin ușa întredeschisă Alfred Kiekeritz. Din fericire, puțin timp după aceea, o ceață deasă se lăsă pe neașteptate deasupra Vienei, înecînd totul: străzi, case, palate și oamenii din ele. La fel și *Herrengasse.* În peisajul fantomatic, greu de aburi, se învîrtea fără zgomot uriașa roată, *Riesenrad,* din Prater. Cu vagonașele goale. Într-unul singur ședea careva, greu de identificat în beznă, și privea prin ferestruică în jos, ca din nacela unui balon, iar jos, pe aleea micuță năpădită de frunze jilave, o altă figură, înfășurată într-o pelerină, stătea atît de ne-

clintită încît ai fi putut crede că este una dintre statuile de piatră sau un pomişor exotic delicat, pretinzînd o deosebită grijă, înfăşurat peste iarnă în muşchi şi acoperit cu un sac.

Pe urmele acelei întîmplări — petrecută cu cîţiva ani în urmă — pe care şi-o amintise chiar atunci (printr-un straniu curs al asociaţiilor inteligibile doar pentru el însuşi), şi legat de caracterul întîmplător al alăturării unor situaţii, cel puţin în aparenţă, cu totul neesenţiale, ca de pildă imaginea crengilor mişcate de vînt în lungul liniei de cale ferată, a umbrelor vagi pe fondul ceţei dintre trunchiurile fagilor, chiar lîngă locul unde locotenentul Kiekeritz dăduse peste capcana braconierului, se ivi şi o melodie, poate legată pentru totdeauna de întîmplarea din palatul de pe *Herrengasse*, o melodie doar pe jumătate spaniolă (şi asta datorită motivului *garrotei)*, întrucît era modificată de orchestra care cînta felurite marşuri şi valsuri în foişorul din apropierea promenadei din localitatea Trenčín, unde nu de mult locotenentul petrecuse trei săptămîni, tratîndu-şi reumatismul articular cu care se procopsise pe front, cu doi ani în urmă; motivul spaniol se încărcase pe nesimţite cu tonuri ungaro-ţigăneşti cu un adaos totuşi al ritmurilor decurgînd neîndoielnic din Offenbach. Promenada, trotuarul din scînduri, ambele pustii în acest anotimp (era toamna anului o mie nouă sute şaptesprezece), verandele pline de frunze uscate, dar şi de castane în găoacea lor plesnită şi ţepoasă sau eliberate din ea, ca nişte animăluţe cafenii sau pătate; foişorul orchestrei care încă mai cînta în zilele senine, arcurile de cerc ale gazonului ruginiu; cîteva infirmiere, cîţiva ofiţeri flirtînd cu ele, printre aceştia cîţiva sprijiniţi în cîrje. Mai tîrziu (şi lucrurile de acest fel rămîn întipărite în minte multă vreme) băgase de seamă că unul dintre ei, condus cu grijă de o soră tinerică avînd pe cap o bonetă cu semnul crucii roşii deasupra frunţii, are încălţăminte rigidă, neagră, probabil din lemn vopsit mat, fixată în şuruburi de două proteze metalice, subţiri ca nişte beţe, desigur provizorii, iar în jurul lor fluturau cracii goi ai pantalonului de plimbare cu lampasuri roşii. Faianţa băilor avea modele sinilii. Erau două băieşiţe amabile. Una dintre ele, mereu gata de rîs, se numea, dacă îşi aminteşte bine, Iorika, cea de-a doua — Marika.

Mergînd mai departe prin pădure, chiar pe lîngă terasamentul care peste o clipă se preschimbă într-un şanţ cu marginile năpădite de ienupăr şi scoruşi plini de păsărele care se ghiftuiau cu boabele roşcate, privindu-şi cu atenţie picioarele, de teamă să nu dea din nou peste vreo cursă ascunsă în iarbă, locotenentul Kiekeritz observă o mişcare în tufişuri; la început presupune că e o vulpe care stă la pîndă, cu labele lăsate, una cu pămîntul, că l-a adulmecat şi în-

cearcă să se ascundă ; dar nu-i altceva decît o pasăre mare ; speriată, pasărea se înalță greoi și, planînd la mică înălțime peste pădure, pleacă undeva spre văi. În schimb, aici în jur, sînt toate miresmele pe care le poate răspîndi toamna și toate culorile ; cel care le știe, care este de prin partea locului și deprins cu muntele, acela le deosebește numaidecît ; ăsta e iz de cimbrișor, iar acolo, frunzele de fag putrezesc în straturi ; ei, poate că se mai simte și mirosul de ciuperci tîrzii ; ba nu, la vremea asta nu mai sînt : deci probabil că iasca duhnește astfel a umezeală și putregai, și pe lîngă ea mușchiul și frunzele, dar și acele de molid. Peste tot în jur straturile de frunze cuprinse de procesul morții silvice — prin putrefacție, mucezire, descompunere. Și dominantă, biruitoare, aroma de molid. Singurul care nu piere iarna, își păstrează acele verzi ; se poate vorbi despre un somn verde, dar nicidecum despre moarte. Poate că în acest anotimp printre straturile groase de frunze, ace, resturi de conuri de brad și de fructe putrede de fag se ațin niște făpturi micuțe, localnice, jumate suflete, jumate gnomi. Locotenentul Kiekeritz nu s-ar mira din cale afară dacă ar da peste o asemenea făptură, scormonind cu un bețigaș cît un chibrit în aceste comori. Surprinsă asupra faptului, s-ar strecura iute ca un șoricel în mușchiul des, ar dispărea în vreo bortă. Iar locotenentul, după această confruntare, și-ar vedea de drum.

Culorile sînt de diferite feluri : culorile de toamnă ale fagului cu un farmec specific și o noblețe aproape asemeni cu a pomilor ornamentali din parcuri ; îi vin în minte aleile care pier în perspectiva ceții ; se ațin acolo, în depărtare, se strevăd statuile de piatră și băncile de piatră, verzi din cauza mucegaiului ; ba nu : fagii creează aici, pe versantul munților, o colonadă de trunchiuri, cenușii și netede sub streșini de ramuri ; frunzele sînt uneori de un cafeniu deschis sau închis, galbene ca lămîia și cîteodată se întîmplă să fie chiar de un roșu intens. O bogăție și o dărnicie uimitoare. Și blana sălbăticiunilor dispune de o gamă bogată de culori : de la griurile și negrul urșilor și al lupilor pînă la puful pălit al botului de căprioară, sau aripa vreunei păsări privită pe dedesubt ori răsucită de vreo adiere mai puternică de vînt venită din trecători, și pînă la pojghița albicioasă de pe trunchiurile putrezite cu totul. Mai degrabă peisaje impresioniste decît natură vie.

Atunci, domnul locotenent Kiekeritz, mergînd înainte de-a lungul liniilor de cale ferată, pe versantul lunecos din cauza acelor de molid și înlăturînd crengile din fața sa cu un fir de trestie, se agață pe neașteptate cu umărul de un ciot noduros și își sparge lentila de la ceas ; mai constată că i-au căzut, cu acest prilej, ambele arătătoare,

cu excepția celui mai mititel, de la secundar, care continuă să gonească în cerc, ca înnebunit, jur-împrejurul discului său. Nici o speranță să regăsească un fleac ca ăsta în straturile de ace de conifere, mușchi și smocuri de iarbă ruginie. De fapt, locotenentul se opri o clipă și se trase îndărăt cu cîțiva pași ca să înceapă căutarea, dar imediat făcu un gest de renunțare cu mîna și, după o scurtă chibzuință, porni mai departe. Păcat de timp și de oboseală. Iar timpul, peirzîndu-i-se măsura exactă sau doar controlul asupră-i prin dispariția arătătoarelor ceasului, dura înainte în aceeași sferă a trăirilor, cu esența sa a neîntreruptei mișcări, a ivirii și dispariției, a trecerii în dăinuire (drept mărturie stătea goana nebună a secundarului, vecină cu panica: să-l ajungă din urmă, să-l prindă, să-l țină!), și totuși ceva se pierduse și prin asta se schimbase și caracterul a tot ce era în jur. Cu asemenea gînduri răzlețe în minte, ușor amuzat, cobora în direcția pîrîului, de unde și ajungeau pînă la el, cînd mai de aproape, cînd mai îndepărtate glasurile prizonierilor ruși care lucrau la descojirea buștenilor de molid, doborîți și stivuiți acolo. Da, după cîte își dădu seama în curînd, nu erau ocupați numai cu acele îndeletniciri la joagăr, sub privegherea „postului“ : unii lucrau în spatele torentului, în cimitirul micuț unde, din dispoziția municipalității și a autorităților militare, erau duse rămășițele pămîntești exhu-

mate, nedepuse în groapă pînă acum, zăcînd prin pădure, sau îngropate pe ori unde, la întîmplare : în livezi, pe țarină, lîngă calea ferată sau în ogrăzile colibelor. Locotenentul se apropie și privi. Dar peste o clipă fu nevoit să scoată din buzunar batista cu monograma brodată, îmbibată cu miros de colonie și s-o ducă la nas — duhoarea descompunerii era prea intensă. Rămășițele pămîntești anonime, găsite sau exhumate, proveneau din ani diferiți. Cele mai multe din timpul campaniei din paisprezece spre cincisprezece, denumită și carpatică. În majoritate erau ruși. Trupurile lor ! gîndi locotenentul stînd după un trunchi de fag, aplecat înainte ca să vadă mai bine, tot cu batista la nas și gură — dar mai ales capetele arată de-a dreptul nemaipomenit, parc-ar fi niște verze înfoiate, cu frunzulițe desfăcute pe lături, umflate, în diverse culori, de la brun la cărunt cu un pospai albicios. În fapt — o scîrboșenie ! Fiecare trup, chiar dacă e încă în viață, conține presimțirea, făgăduiala acestei scîrboșenii, acestei porcării ! Unele cadavre erau totuși altfel, poate pentru că nu fuseseră deshumate, ci găsite la suprafața pămîntului, gerurile și viscolele le curățiseră de carne, în genere de tot ce e trupesc, de părțile moi, lăsînd doar scheletul uscat, suportabil la privit, ca un preparat anatomic. Unul mai avea încă pe craniul gol o cască metalică. Curelușa de piele îmbrățișa maxilarul lăsat. Locotenentului i se păru că acest

cap se uită la el cam dintr-o parte, că în găvanele negre se mai ține ceva care clipește către el cu înțeles, iar maxilarele pline cu dinți sănătoși îi zîmbesc binevoitor. Prizonierii folosiți la această treabă jalnică aveau nasul și gura înfășurate cu cîrpe; în mîini mănuși groase, cusute la voia întîmplării din pînză de sac. Și tocmai se lăsase ceața. La fel ca atunci la Viena. Straturi întregi, la început subțiri, așternîndu-se unele peste altele ca niște plăpumi din puf sau scame albe străpunse de vîrfurile ascuțite ale molizilor tineri. În lipsa unei măsuri exacte a timpului scurs, stabilită prin convenția ceasului, nu avea cum să știe cît a ținut exact acea feerie albă. Oricum, locotenentului i se părea că e o întreagă veșnicie. Poate și din cauză că, întotdeauna pe ceață avea senzația că se sufocă. Simți un miros de iodoform. Își acoperi nu numai nasul și buzele dar obrazul întreg cu batista strînsă în mînă, în timp ce cu cealaltă mînă se sprijinise de un trunchi. Se temea că are să-și piardă echilibrul și are să cadă. Pipăia cu palma rășina lipicioasă, o întindea cu degetele. Era posibil ca timpul să se fi oprit oricum în loc și domnul locotenent se pomeni o clipă într-un spațiu intermediar, ca între un lucru și altul, între doi pereți sau între două ziduri. Pentru că acul de pe cadranul secundarului, grăbindu-și goana, se rupse de pe osie și zbură, răsucindu-se în văzduh, în zborul său spre pămînt ca o elice

microscopică; în cădere putea să arate ca piciorușul rupt al unui țînțar. Locotenentul îl văzu, dar, sprijinit cu spatele de trunchi, nu putu sau nici măcar nu voi să întreprindă nimic. Abia peste o clipă apropie ceasul de ureche: continua să ticăie, dar era un ticăit lipsit de orice constrîngere, care nu servea la nimic, o mișcare lăuntrică a organismului care se emancipase de orice dependență și se închisese în sine. Nimic altceva nu se petrecea în jur. Pînă și zvonul muncii de pe parchetele de pădure și de la joagăr, glasurile de la cimitirul militar din spatele pîrîului pieriseră, dispăruseră, topite în ceață. Totuși, în scurtă vreme începu să se lumineze, culoarea albă devenea cenușie, așa arată trunchiurile fagilor, parcă lăcuite. Șiruri întregi de trunchiuri netede, o grămadă de fagi tineri cu smocuri roșcate din frunzele încă nedesprinse de pe ramuri. Dar poate că într-adevăr s-a vîrît în treaba asta și vulpea, care s-a pitit după trunchiul acoperit cu o barbă de mușchi argintiu; ochișorii ageri îi luceau, urmărind fiecare mișcare a locotenentului, sprijinit în continuare de trunchiul lipicios din cauza rășinii. Din botul animalului atîrna limbuța rozalie, iar saliva îi picura peste mușchi.

Și în jur (se luminează, ceața se rărește, se zdrențuiește, se trage în lături, se rupe în bucăți mici, tot mai subțiri, petice atîrnate în vîrfurile ascuțite ale molizilor, n-au mai rămas decît niște fire, o pînză de păian-

jen licărind de picături de rouă, iar cît cuprinzi cu privirea și chiar cu mult mai departe se întinde dunga împădurită, lanțul muntos) — Carpații. Nu, nu mai sînt munții Beschizi — au rămas de cealaltă parte, apuseană, dincolo de rîul San și de linia de cale ferată Lvov-Sambor-Sianki — și încă nu s-a ivit sălbatica frumusețe de la Gorganów; acele depărtări dincolo de următoarea linie ferată, ba chiar și de aceea dincolo de ea, învăluite în pîclele zării, cu căciuli din nori înfundate semeț peste clăile ierboase și măgurile Popa Ivan, Preoteasa și Hoverla; aici peisajul e mai modest, aici sînt Carpații, părțile superioare ale bazinelor a mai multor fluvii: Nistru și Strwiaż, și de asemenea în primul rînd al fluviului Strii. O zonă caldă, ține de Marea Neagră, pe cînd foarte aproape de aici, chiar alături, curge rîul San printre Beschizi, deci aparținînd unei zone reci, baltice, noroase. Aici pînă și norii arată mai altfel. Mai cu seamă primăvara, dar uneori și toamna. Aici se ivește uneori și cîte o pisică sălbatecă precum și lupul. Urșii (au fost, cum de, nu, chiar mulți, dar războiul i-a făcut să-și părăsească sălașele, au fugit spre văile rîurilor subcarpatice, a Latorizăi maghiaro-rusă și a ambelor rîuri Cis, Negru și Alb, domnul brigadier silvic Szwanda ține minte) au dispărut, așadar nu mai sînt nici pui de urși, și e păcat. În schimb, iar s-au ivit lupii.

Un lup singuratic, căruia i-au împușcat lupoaica (poate c-a făcut-o chiar domnul brigadier silvic Alois Szwanda), văduv inconsolabil, rătăcește cu coama zbîrlită și cu ochii însîngerați, urlînd noaptea către ferestrele luminate ale oamenilor. Au fost văzuți chiar trei, bîntuind peste cîmpuri, aproape de aici, în pădurile de la Matkow și în cele învecinate, de la Iwaszkowce. Conacul de la Matkow e mare, scund, întins spre ambele laturi, părăsit, cu ferestrele bătute în scînduri, saloane întunecoase, mobilele aproape că lipsesc, n-au rămas decît niște gioarse sparte, de-acum un veac, un bufet fără uși, niște fotolii desfundate fără perne și altceva nimic. Prin urmare lupul poate să intre prin ușa pe jumătate întredeschisă a pridvorului sau prin cea de la bucătărie, ba chiar să sară înăuntru prin fereastra joasă și, strîns colac ca un cîine, după ce mai înainte a adulmecat prin toate ungherele, culcat cu botul vîrît în coada stufoasă, să tragă la aghioase, atunci cînd afară geruiește de crapă trunchiurile fagilor și gem molizii, sau atunci cînd e un viscol de nu mai vezi nimic înaintea ochilor, munții par că nici nu mai există, a rămas doar un șes nesfîrșit din fulgi de zăpadă învîrtejiți, luna plină înfioară înălțată deasupra trecătorii, iar bufnița se întinde desfăcînd și strîngînd aripile, undeva în pod, sub șindrila ruptă și neagră de pe acoperișul conacului din Matkow. Toți își închipuiau că lupii n-or să se mai înapoieze la noi nici-

odată. După campania din Carpați au șters-o, strecurîndu-se printre tranșeele armatelor vrăjmașe, au plecat pînă la unul, străbătînd vîrfurile muntoase și plaiurile, ascunzîndu-se în brădet sau printre arinii pitici și argintii, s-au dus pînă la capătul lumii, dincolo de vîrful Popa Ivan, nu cel din partea noastră, din Galiția, ci celălalt din partea cealaltă, din Marmora.

Așadar, după toate astea acum iute la vale pe versantul în pantă, tot mai iute (inima îi bate puternic, dar respiră mai lesne), pe poteca abia vizibilă în parchetul forestier prin grămada de resturi lemnoase, de pe urma ultimei prelucrări, a decojirii trunchiurilor — rumeguș, bucăți de scoarță pline de vietăți care aleargă, se tîrăsc, fug, se ascund, miriapozi, cărăbuși, carii, și furnici — dar iată și lunca, arinii aliniați pe marginea apei și gara. Din preajma apei, dindărătul ei, răzbate cîntul înalt al circularului, al pînzei în formă de disc, care se preschimbă într-un țipăt înfiorător, un scrîșnet sau un geamăt de durere, un tînguit de-a dreptul insuportabil ; nu oricare o resimte astfel, dar locotenentul Kiekeritz se oprește o clipă, își astupă urechile cu amîndouă mîinile în mănuși de culoarea castanei. Le-a cumpărat la Graben, la Viena, cu prilejul ultimului concediu. Ultimul ? Din cursul acestui război sau în genere ? Ce anume este ultim ? Din moment ce din mine are să răsară arborele vieții ? Și-apoi cînd are să

fie, cînd are să se ivească, să apară acest ultim ? Or poate că mă și aflu acum în el, în interiorul lui, doar arătătoarele s-au pierdut, deci n-am prins de veste sau nu-mi dau seama ? Concediu-neconcediu, ce atunci ? Dar nu mai are importanță acum. Cînd iei mîinile de la urechi, glasurile te ajung venind din mai multe direcții deodată — deosebit de limpezi, cuceritor de plastice : cele de la joagăr, cele ale prizonierilor care se cheamă și fredonează lîngă pîrîu, și zgomotul mărfarului care tocmai a pornit din stație ; numai cisterne, să fie vreo șaizeci, avînd pe ele dîre de păcură crăpate, groase, negre, stropi alcătuind forme bizare, unele amintesc de păsări răstignite pe rastel. Iar pe vagoane inscripția : *„Für k. und k Kriegsmarine. Hafen Pola“.*[1]

La Miskolc era o baie frecventată de ofițerii garnizoanei de acolo, numeroasele cadre de rezervă din perioada războiului. Era plin și de convalescenți. Baie cu „săpun viu“. Locotenentul Kiekeritz aflase de abia acolo ce înseamnă acest lucru și zîmbise chiar. În marea lor majoritate erau fete tinere slovace, dar printre ele se aflau și cîteva unguroaice și o ovreicuță zglobie. Își așteptau clienții pe băncuța fără spătar, așezată în vestiarul plin de aburi al băii, cu miros de prosoape și cearceafuri ude, săpun

[1] Pentru marina de război chezaro-crăiască. Portul Pola (germ.).

de calitate proastă și dezinfectante. Asta se petrecea în o mie nouă sute șaisprezece. Acum doi ani. Așteptînd și plictisindu-se, domnișoarele își bălăngăneau picioarele, își frecau tălpile de pardoseala din piatră plină de băltoace. Văzîndu-i pe ofițerii care intrau pe ușă, unele încremeneau și, aplecate înainte, ținîndu-se de marginea băncii, încetau să-și mai clatine picioarele, altele chicoteau și-și dădeau coate. Băieșița întindea fiecăruia dintre musafiri cîte două prosoape și o bucată de săpun galben, dimpreună cu un tichet cu numărul cabinei, iar după aceea arăta spre domnișoarele așezate pe banca de lîngă perete. — Domnule căpitan, doriți săpun suplimentar? — dar nu fiecare se decidea. Cea aleasă se scula de la locul ei și se apropia de ofițerul care binevoise s-o aleagă. Mulțumea că fusese remarcată. Unele încercau să sărute mîna clientului, mai ales atunci cînd avea un rang mai înalt. Erau domnișoare angajate permanent, cele venite întîmplător nu erau admise : medicul le consulta în fiecare sîmbătă, riscul era așadar minimal. Unele se pare că aveau și douăzeci de clienți pe zi. Erau, ceea ce se cheamă spălate, îmbăiate, aproape ameliorate în curățenia lor, îmbăindu-se de atîtea ori în calitate de „săpun viu" ; săpuneau și spălau, dar la rîndul lor erau permanent săpunite și spălate cu o perie de orez, efectul creat putea fi definit drept o subțiere a pielii, la fel cu ceea ce se întîmplă — de pildă —

cu mîinile spălătoreselor : pielea devenea foarte albă sau foarte roz dar și delicată, ușor încrețită parcă. Cînd oaspeții plecau, restituind băieșiței prosoapele și cearceafurile, aceasta îi întreba dacă sînt mulțumiți. Da, cum nu, chiar foarte mulțumiți. Marica a fost foarte drăguță și cuminte. Atunci băieșița, pe care o chema Fabiola, o mîngîia pe cap și „săpunul viu" se înapoia la locul său, pe bancă. Și așa întruna. Dealtminteri nu era un joc scump, și pe deasupra, în concepția unora, avea și un caracter patriotic. Femeile și luptătorii, femeile și victimele războiului, consolare și înțelegere reciprocă în acest al treilea sau al patrulea an de război. Mai ales invalizii de diverse categorii. Una dintre domnișoare după ce-l servise pe căpitanul cu ambele picioare amputate — adus la acel stabiliment de doi colegi — cînd acesta o lăudase, făcuse nostim, copilărește, o reverență. Atunci avusese prilejul locotenentul Kiekeritz, care aștepta la casă eliberarea unei cabine, să-l cerceteze îndeaproape pe invalidul atît de satisfăcut de serviciu. Se ivise în ușa cabinei sprijinit de brațe de două domnișoare, gol pușcă, burtos și roz, lucios de sudoare și de apa neștearsă. În loc de picioare avea două cioturi retezate cam la jumătatea coapsei. Le mîngîia rîzînd și lovindu-le cu palmele lui mari, năpădite de păr roșu. Locotenentul Kiekeritz își confirmă atunci un lucru știut de mult, dar nu

atît de concret: sila față de femei. Se uita pe sub pleoapele lăsate la domnișoarele de pe bancă și simțea că orice atingere din partea lor ar putea fi pentru el un adevărat chin. Aburul înecăcios de la baia din Miskolc și ceața de acum, din fericire aproape risipită și totuși încă sensibilă, îi resimțea atingerea jilavă, aveau un numitor comun. Totuși era greu de stabilit, așa, pe loc, în ce constă, nu atît în ce privește impresia fizică (atingere, miros etc.), ci psihic (o silă pînă la îngrețoșare). Nu era vorba doar de o analogie simplistă abur-ceață. Brusc începu să tușească. Se înecă și cucurigi jalnic. Îi răspunse de departe șuieratul fierăstrăului circular de la joagărul de lîngă pîrîu. Și atunci, la baia ungurească, îl apucase un atac de tuse care se potolise abia după ce ieșise în stradă. Acum locotenentul se clătină, își pierdu echilibrul, așa încît fu nevoit, după cîțiva pași nesiguri cu picioarele larg desfăcute să se apuce cu amîndouă mîinile de un pom, iar după aceea chiar să se așeze pe un trunchi, fără să mai ia în seamă faptul că și-ar putea murdări pantalonii cu rășină. Tusea nu-l slăbea, ascuțită, uscată, dureroasă: o usturime pe trahee și în laringe ca de foc, apoi o durere fulgerătoare în plămîni. Și brusc — o ușurare! De parcă s-ar fi destupat un ventil înfundat. O grămadă de flegmă fierbinte: gura plină și, imediat după aceea, gustul binecunoscut, dulceag, de sînge. *Pfuj, Teufel!*[1] Scuipă cît mai departe, spre tufișul de muri sau de iarbă-neagră ca să nu vadă. Apoi își trecu vîrful degetelor peste buze. Le avea arse și tumefiate ca după un sărut violent. Și-i trecu prin minte: buze de femeie. *Pfuj!* Pe mănușă o urmă abia vizibilă, aproape neagră, lipicioasă, încă umedă. Își scoase așadar mănușa de pe mîna dreaptă și-o zvîrli. Gîfîi, apăsîndu-și pieptul, fără să se mai constrîngă, cu totul demontat, neajutorat ca un copil; nu-l vedea nimeni, nu-l auzea nimeni, nimeni nu-l putea compătimi sau ajuta în suferința lui. Doar o pasăre micuță se așeză pe aproape pe un ienupăr și, învîrtindu-se și clătinîndu-se pe creanga plină de boabe negre și zbîrcite, cu capul întors îl privea. Ochiul acela mic și negru ca o mărgică îl observa cu vădit interes. Omule, dacă ai să mori aici și ai să zaci întins cu fața-n sus pe mușchiul verde, și are să crească din tine arborele vieții, ca o tufă înaltă și plăpîndă de ferigă, pe ea are să se așeze pasărea paradisului. N-o fi chiar asta? O ierunca? Sau poate un sturz? A, nu, probabil că pasărea aceea va fi alta, mai mare, mai acătării. Ca un vultur sau măcar ca un erete. Și-apoi mai e timp pînă să vină de undeva. Dintr-o rezervație sau dintr-o împărăție a păsărilor. Dealtminteri se prea poate să nu fie decît un porc negru cu un

---

[1] Ptiu, drace! (germ.).

rît lung și păros, scurmînd în căutare de trufe. Cine poate să știe! Locotenentul (stînd tot pe același trunchi) își spune: un sturz. Sturzul se consumă, se servește cu pîine prăjită. Are un gust excelent! Iată un meniu oarecare din multe: vacă rasol cu sos *bechamel* (à la împăratul — se știe că răposatul, bătrînul împărat nu concepea un prînz fără tradiționalul rasol), apoi, de pildă, prepelițe à la Sacher (se știe de asemenea că la Sacher se servesc prepelițe cel mai gustos preparate, cu vin de Malaga), apoi sturzi cu pîine prăjită sau becațe ori sitari cu sos vînătoresc (imediat îți răsar în minte luncile așezate la vale sau poienile jilave din mijlocul pădurii, ceața ușoară dinaintea zorilor, dar și amurgul roșietic tot mai intens după apusul soarelui și pîlcurile de arin și alunișurile — săgetate de zborul păsărilor greoaie cu ciocuri lungi) și un ștrudel vienez ca desert — ei, da — și un păhăruț de Altvater (pe etichetă e un tip cu barbă, într-un costum din Stiria sau tirolez, și înaltă un pahar), da, da. Un păhăruț cu șnaps la început de tot — era gata să uite. Iar acum e timpul să execute acel gest de resemnare și supunere cu care se apleacă tînărul la cimitirul Montparnasse cu o arcuire a genunchilor ca o mișcare de balet și totodată înmînînd cuiva care lipsește (lipsește deocamdată, dar are să vină numaidecît, la fel cu motanul ivit din beznă), un buchet întors cu corola florilor în jos. *Souvenir? Avenir. Rien du tout. Une sale et cruelle blague.* [1]

Și din toate direcțiile vine mereu, sporește, face cale întoarsă și revine ca un refren muzical, mireasma cetinii. Este fundal și totodată conținut, și necontenită așteptare, dar și speranță, vestirea continuității și a nopții care se apropie.

În micuțul hotel evreiesc al lui Wasserzug, în orășelul districtual Turka, unicul hotel în acest tîrg subcarpatic, unde se petrece totul (cel puțin deocamdată), în odăița de la etajul întîi, din capul scării, domnul locotenent Kiekeritz stă întins pe spate pe patul lat acoperit de o cuvertură cu modele turcești sau poate persane. Ține brațele întinse de-a lungul trupului, ochii deschiși pironiți în tavanul întunecos, la ora asta aproape negru și foarte, foarte, înalt. La acea înălțime atît de mare, aproape că încetează să existe. Parc-ar fi capacul ridicat al unei lăzi pe fundul căreia se odihnește domnul locotenent. Lîngă pat, pe noptieră, se află, o sticlă destupată de sirop cu goiacol, precum și — exact cît să întindă brațul și să apuce — o reproducere a tabloului lui Félicien Rops [2],

[1] Amintire? Viitor. Nimic. O glumă murdară și crudă (fr.).

[2] Félicien Rops (1845—1898), belgian de origine, stabilit la Paris. Înzestrat cu o imaginație debordantă și o admirabilă știință a desenului pentru care dificultățile tehnice par inexistente, Rops a creat serii de gravuri cu teme fantastico-erotice intitulate „Diaboliques", „Sataniques", „Amusements des dames de Bruxelles" etc.

Iubita lui Christos și alături tot o reproducere, o cromolitografie după *Salomea* lui Gustave Moreau.[1] Deosebit de prețioase (nu prin valoarea reală redusă a acestor cromolitografii fabricate în serie, undeva în Germania, nu ea este importantă acum, ci e vorba de chestiuni de un ordin mai înalt, pur emoționale și doar acestea se pun la socoteală și sînt cu mult mai reale decît cele materiale, așadar reale doar în aparență), fiecare dintre ele în felul său. Ambele sînt simboluri sau doar confirmarea lor plastică, dar totodată izvoare continui ale unei inițieri repetate cu același rezultat, pozitiv. Dar în clipa asta este atît de întuneric, tot mai întuneric (dacă e posibilă asemenea învîrtoșare, sporire sau saturare cu întunecime), încît poate fi doar resimțită prezența lor vie (atît a Mariei Magdalena cît și a Salomeii), aproape gîfîitoare, chiar aici lîngă el, răsufletul lor fierbinte.

În jur, la o depărtare de cel puțin cîteva sute de pași nu e nimeni. Felinarele cu carbid luminează slab pe peronul gării, iar în fața hotelului lui Wasserzug e aprins doar unul, în schimb electric. Din cînd în cînd,

[1] Gustave Moreau (1826—1898), pictor francez. Fascinat de tema Salomeii, îi consacră o serie de lucrări, tratate într-o manieră decorativă luxuriantă. A jucat un rol de seamă în formarea unor reprezentanți ai fovismului și ai expresionismului francez.

se aud sunetele înnăbușite ale unui gramofon : ascultă ultimele șlagăre vieneze (de acum cîțiva ani !), în odăița atribuită punctului sanitar, Irina Parafińczuk, soră de Crucea Roșie. S-ar putea ca în clipa asta să fie la ea în vizită comandantul militar al gării Turka, locotenentul în rezervă Oldrich Valašek. Amîndoi se plictisesc în aceste seri de toamnă, cînd în gară nu-i nici o mișcare, iar la vremea asta nu trece pe aici nici un tren. Afară doar de unul neprevăzut în mersul trenurilor, se mai întîmplă cîteodată, dar în ultimul timp rar de tot, și apoi i-ar înștiința de la Sianki, de la Vechiul Sambor sau de la Rozlucz. Deci n-au la ce să se aștepte, cu excepția mărfarului, care va trece prin gară fără să se oprească la ora șase și cîteva minute, dacă n-o avea întîrziere. O plictiseală care învăluie pe toată lumea.

Se știe doar că locomotivele cînd se apropie de o gară, cînd trec pe lîngă un viaduct, peste un pod mai mare sau printr-un tunel scot un fluierat cu intensități și tonuri diferite, un soi de apel, de semnal sau de lozincă. L-ai putea socoti un cifru, de n-ar fi atît de cunoscut și unanim descifrat. Locomotivele cu aburi care trăgeau după ele trenuri pline cu prizonieri (în ultima vreme erau mai puține, dar acum doi ani sau chiar un an), după ofensiva de primăvară din Volînia, șuierau triumfal, vestind victoria. Iar atunci cînd se tîrau anevoie, încetinind la macazuri, cînd străbăteau peroanele va-

goane prevăzute cu semnul Crucii Roşii, răspîndind în jur miros de dezinfectante, atunci şuieratul devenea un geamăt, un apel la salvare sau doar la milă, un ţipăt de durere şi disperare. Unul, două, uneori trei semnale scurte, la rînd, pătrunzătoare. Vagoane închise, doar ici, colo, licărea printr-o fereastră obrazul unui sanitar, chipul palid al unei infirmiere, îngîndurată, cu nasul lipit de geam. Şi în urma acestui semnal care te împunge în inimă, a acestui şuierat, o tăcere desăvîrşită. Trenul-fantomă. Fără oprire, încetinind numai, trece cu un uruit surd al roţilor vagon după vagon. Locotenentul Valašek stă drepţi, salutînd, asistă la trecerea convoiului tăcut, iar lîngă el stă infirmiera, lată în şolduri şi cu spatele mare, cu bretonul blond pînă la sprîncene, Irina Parafińczuk. Iar atunci cînd transportă muniţii, şi anume tunuri instalate pe platforme, lăzi sau bucătării de cîmp fumegînde, cu ciorba aburindă, lîngă ele stînd zîmbitori bucătarii încinşi cu şorţuri peste uniformele militare, făcînd semn cu polonicele, băieţi de treabă de la furaje şi aprovizionare — atunci răsună o gamă de semnale care se îmbină ca într-un refren de marş sau de cîntec popular ostăşesc. Aminteşte pînă la identitate anul 1914, cînd totul mai părea asemeni unor manevre ţariste sau unei ieşiri la iarbă verde de armindeni. *O, mein lieber Augustin !*

Iluzia că atacul n-are să se mai repete, cel puţin azi, înainte de lăsatul nopţii. Cînd aţipea şi se trezea, cînd aştepta, în semitrezie sau în halucinaţiile datorate febrei, în întoarcerile la copilărie, în culoarea boabelor de zmeură sau de coacăze, mărgeluşe risipite pe blatul mesei, lunecînd cu un clinchet ca de sticlă, gustul dulceag pe limbă, pe gingii, pe dinţi, apoi dinţii lucioşi şi roşii in oglindă. Cumplit. Sila faţă de propriul lui trup acoperit cu o sudoare rece, cleioasă şi cu miros tot dulceag şi totodată cu iz de unt rînced sau de hribi uscaţi. Prin urmare e nevoit acum să se dea jos de pe aşternutul încins, să-şi scoată, trăgînd-o peste cap cămaşa udă şi să se fricţioneze cu apă de colonie. Bluzonul de ulan, militar, e *feldgrau*, dar croiul e acelaşi ca la cele vechi, albastre ; s-au păstrat pînă şi ciucurii din spate, la brîu, precum şi cusătura roşie de-a curmezişul spatelui şi în lungul mînecilor. Atîrnat pe marginea scaunului, bluzonul se desenează pe fondul ferestrei deschise ca o siluetă neagră şi angulară ca un manechin ; o siluetă decapitată, dar aparent mereu autentic vie, şi în această prezenţă vie a ei, în această necontenită asistenţă, de-a dreptul înspăimîntătoare. Locotenentul Kiekeritz vede această imagine dezgustătoare, această maimuţăreală, această zeflemea pe seama aparenţelor vieţii, dar n-are putere nici să-şi desprindă privirile, nici să execute toate celelalte acţiuni indispensabile. Pentru asta

ar trebui să se scoale, să se mişte, să-şi ridice braţele aşezate atît de comod, fără vlagă de-a lungul şoldurilor şi a coapselor, tot trupul lipsit de iniţiativă, străin, fără simţire. Şi totuşi ar trebui măcar să întindă mîna şi să ia vata sau lignina sau batista mototolită în palma uscată, în degetele uscate şi strînse. Cuvertura de pe pat, cu marginea ridicată şi aruncată peste picioarele lui îngheţate în şosete de mătase răspîndeşte un miros închis de praf şi de mucegai precum şi de insecticid. În ultima vreme are o sensibilitate deosebită faţă de diferite mirosuri, care odinioară îl lăsau nepăsător, are faţă de ele o atitudine schimbată : unele, pe care altădată le suporta fără să-i facă nici o impresie sau chiar îi plăceau, ca de pildă cel de flori ofilite, acum îl irită. În schimb altele au dobîndit un statut privilegiat, parcă o avansare, e vorba de diferite componente olfactive legate de calea ferată, mai ales de locomotive, aşadar, unsori, uleiuri, apoi gudron, chiar şi praf de cărbune şi fum precum şi funingine din coşuri. Cînd locotenentul se plimbă de-a lungul taluzului în direcţia Rozlucz şi Jawor, pînă dincolo de gheretа cantonierului însemnată cu litere mari, albe, TU şi cu cifra 2, pînă acolo, şi îndărăt (mai cu seamă după ploaie, cînd e noroi peste tot, băltoace, şi totuşi e cel mai bun traseu pentru o plimbare), printre miresmele de ierburi, de plante veştede, de frunze putrede — simte limpede gama

trufandalelor feroviare : în primul rînd traversele impregnate ca să nu putrezească cu un lichid care aminteşte prin culoare iodul şi prin miros smoala, dar şi stropii de ulei şi ţiţei picuraţi din trenuri peste pietricelele terasamentului şi mai ales din vagoane cisternă. Locotenentul Kiekeritz se opreşte, se apleacă, ba chiar se cincheşte, adulmecă ; loveşte cu vîrful ghetei smocurile de iarbă aproape neagră şi lipicioasă, stropită de ulei şi atinge cu degetele frunzele înguste ale vreunei plante, strivite, răsucite ca nişte festoane.

În odăiţa de la etaj, chiar în capul scării, avînd pe uşă o tăbliţă emailată cu cifra albastră „1", cea mai de soi cameră din tot hotelul domnului Wasserzug, din nefericire s-au ivit ploşniţe. Şi-l asiguraseră (bătîndu-se în piept) că nu sînt deloc, nici una măcar, de unde să fie, toate au fost stîrpite dacă nu cumva vreodată (au fost ? cine zice că au fost ? au fost ? !) Şi asta ce-i ? — întreabă domnul locotenent arătîndu-i slujnicei cu degetul înmănuşat cum se strecoară una iute chiar lîngă uşă, după firul electric. — O fi o gărgăriţă ? — Fata nu ştie nemţeşte, dar nu-i vine greu să priceapă despre ce e vorba, aşadar încearcă repede mai întîi cu policarul, apoi cu arătătorul, la urmă cu palma să-l sugrume pe fugarul care o şterge cît îl ţin picioarele. Domnul locotenent îi vorbeşte despre acest lucru pe un ton iritat proprietarului, domnului Wasserzug, căruia

mai familiar i se spune Şloim. Este în mod evident indignat. Şloim Wasserzug este un excelent cetăţean al oraşului, nu mai e tînăr, dar e încă vînjos, sprinten şi — după cum susţin femeile — un bărbat vrednic. În nouă sute paisprezece, un ofiţer rus l-a lovit peste obraz cu biciuşca fără vreun motiv anume, tăindu-i pleoapa stîngă; de atunci, domnul Şloim Wasserzug are o pleoapă cam diformă, mai groasă şi roşie — ceea ce îi dă un aer mereu mirat şi totodată îngrijorat. Acum, ascultînd cuvintele oaspetelui său cel mai ales, pare deosebit de mîhnit şi mirat, făgăduieşte să controleze numaidecît (pentru că orişicît nu crede, nu poate să creadă) şi să ia măsuri, imediat, pe loc, fără nici o clipă de zăbavă! — Nici nu mai sînt, ca şi cum n-ar mai fi! — strigă în idiş la slujitoarea care tocmai coboară de la etaj. Ea îi răspunde tot în idiş. El adresîndu-se ei: — Pînă diseară să nu mai fie nici una! — şi cu o şoaptă teatrală, aproape tragică: — Dar oare a fost într-adevăr „această insectă"? — în aşa fel încît locotenentul să-l audă. Acesta e însă sigur. Fata îşi şterge palma de fustă, apoi o miroase. Dă din cap, că da. Pare-se că da. — Poate că, se mai iluzionează hotelierul, pe un ton tot mai tragic, agăţîndu-se de o ultimă speranţă — poate c-a fost altă insectă. Că doar există atîtea gîngănii felurite, domnul *Oberleutnant* probabil că le ştie, nu-i aşa? — Dar locotenentul Kiekeritz a şi pornit-o pe scări în

jos, sunîndu-şi pintenii. Iese în stradă. Aerul de seară este tare şi răcoros. Mai cu seamă prin aceste locuri, nopţile sînt atît de pătrunzător inmiresmate, simţi răsuflarea vie a muşchilor, chiar şi aici, lîngă gară, în pieţişoara din faţa hotelului. Miroase a cetină, a pădure şi a noapte.

Acum (mai exact cel mult acum un minut) domnul locotenent Alfred Kiekeritz, după ce şi-a încheiat bumbii de la scurta de ulan, răsucind în jurul gulerului de blană şnurul împletit bicolor, galben şi negru, trecînd prin petliţă micuţul disc de lemn, a ieşit în stradă, în faţa hotelului domnului Solomon Wasserzug. În afara lui, la hotel mai stă un singur călător, un negustor de lemne din Vechiul Sambor în trecere prin partea locului. Încolo hotelul e pustiu. E toamnă şi război. Trecînd prin faţa cuştii portarului, îl salută în treacăt pe Izaak Roth, care, fiind neam cu proprietarul hotelului, cînd adevăratul portar a fost luat în armată, i-a preluat temporar funcţia. Ori de cîte ori se iveşte locotenentul, Roth sare de pe scăunelul pe care stă de pază, şi-l salută adînc rostind totodată foarte tare şi răspicat: — *Habe die Ehre, Herr Oberleutnant!* — ba s-a întîmplat chiar uneori să-şi lovească şi călcîiele cu zgomot, foarte milităreşte. Locotenentul păşea ca de obicei destul de ţeapăn, enigmatic, mîndru, fără îndoială cufundat în gîndurile lui foarte importante, te pomeneşti secrete militare ale statului

major și nu observa galanteria slugarnică a bătrînului evreu, care poate realmente îl considera pe sublocotenent drept un reprezentant al *Armee-Oberkommando*, trimisul comandamentului suprem: dar nu e exclus că doar considera că se cuvine să și-l reprezinte astfel. Asta îl ridica în proprii lui ochi: un oaspete atît de important la hotelul nostru, măi, măi, măi! — Domnul locotenent însă doar din cînd în cînd, la trei saluturi ale lui Izaak Roth, ridica cu nonșalanță mîna înmănușată spre chipiul militar cu steluța chezaro-crăiască.

Cu totul în alt fel îl saluta Izaak Roth pe bătrînul negustor de lemne din Vechiul Sambor, un anume Trau, pe care îl știa încă dinaintea războiului, cînd acela, cumpărînd lemne din pădurile din preajmă, venea deseori pe acolo. Nu făcea efortul să simuleze că se saltă nici măcar cu un centimetru de pe scăunelul său. Cel mult țuțuia din buze, își netezea barba căruntă și rostea cu un ton care nu era nici întrebare nici formulă convențională de politețe, ca între vechi cunoscuți: — *Nu, wie gehts? Was neues im Lemberg?*[1] că adică el știe că celălalt umblă pe la Lvov cu treburi, la care acela uneori răspundea: — *Schlecht, sehr, sehr, schlecht!*[2] — și adăuga în polonă: Cum poate fi altfel? — și amîndoi își clătinau creștetele în

[1] Ei, ce mai faci? Ce mai e nou prin Lemberg? (germ.).

[2] Prost, foarte, foarte prost! (germ.).

tăcere. Cum să meargă afacerile în al cincilea an de război? Cînd Trau avea timp, se oprea lîngă Roth să mai schimbe o vorbă, mai întîi în polonă, iar după aceea o dădea pe idiș. De pildă, despre faptul că sînt din ce în ce mai greu de găsit tăietori de lemne, pentru că, pe aproape toți bărbații care n-au fost încă mobilizați i-a angajat domnul brigadier silvic Szwanda din Smorze: — Uite, se aude pînă aici cum taie și cum țiuie circularul. Bzz... și o pauză. Iar: bzz... Și așa o țin din zori și pînă-n noapte. Iar prețul lemnelor s-a urcat. Asta-i drept. Zgomotul ăsta te face să-ți ieși din minți. La mine e liniște. Lemnele zac pînă acum pe parchetul de tăiere și n-are cine să le care în jos. Poți să înnebunești! — Păi atunci, ai să scoți bani buni, nu-i așa, domnule Trau? Iar acela scuipă, sărind în picioare de la locul lui, pentru că s-a așezat pentru o clipă lîngă bătrînul Roth: — Scuipă cînd spui acest cuvînt! Bate-n lemn! Ce înseamnă c-am să cîștig? Ce fel de cîștig? Sînt în pierdere, numa-n pierdere! Pe cuvîntul meu! — Izaak Roth nu-l crede, și Trau o știe prea bine, amîndoi știu ce să creadă despre toate astea, dar în nici un caz nu trebuie să-l stîrnești pe necuratu cu lăudăroșenia și presupunerile despre cîștig. Prin urmare, amîndoi lovesc în același timp în lemn negeluit. În acest scop există, de ani de zile, un loc anume pe canat unde a fost rîcîit lustrul ba chiar au tăiat cu briceagul

o bucată din tocul ușii, pentru a se da de lemnul nelucrat și, ca să nu încapă nici o îndoială, din timp în timp iar mai taie din lemn. Acolo la nevoie, poți să bați cu conștiința împăcată. E negeluit? Este! Cine ar îndrăzni să se îndoiască? Nimeni nu îndrăznește. Cine mai cîștigă azi, spune și dumneata! Baronul Liebig cîștigă. Baronul Groedel cîștigă! Acuma știi, așa-i?

Doar la auzul unor nume ca acelea: ale baronului Liebig și, cu atît mai vîrtos, a regelui acelor meleaguri, a întinderii Carpaților în totalitatea sa, baronul Groedel din Skole, privirile amîndurora, ale bătrînului Roth și ale lui Trau, care face negoț cu lemne, devin ca azurul de afecțiune, venerație și duioșie. Amîndoi țîțîie. De data asta nici nu mai bat în lemn, într-un lemn negeluit, la ce-ar face-o? Un „purîț" mare ca baronul Liebig, lui orișicum n-are ce să-i strice. — Păi, nu, zi și dumneata, de nu-i așa? Ba e, cum să nu! — Și rămîn amîndoi duși pe gînduri. — Unuia ca baronul nostru chiar autoritățile îi vin în ajutor, armata îi repartizează prizonieri pentru joagăr, îi pune la dispoziție vagoane, pe o linie laterală și aici, la Turka, și la Jaworze și la Rozlucz, probabil că știi!

Iar domnul locotenent între timp a ajuns departe, dincolo de gară, pe Calea Neagră, numită astfel pentru că încă din primul an de război, imediat după mobilizare, au acoperit-o cu praf de cărbune și zgură. Acolo cresc niște salcîmi firavi și cam jumuliți și un tufiș de liliac sălbatic. Niște hățișuri, pe care își fac cuibul cu plăcere cîrduri întregi de păsări, în special vrăbii, iar la fiecare alarmă își iau zborul cu un freamăt de aripi. Uneori cineva întinde pe crengi o zdreanță udă sau varsă pe jos gunoiul dintr-o căldărușă. În acel loc găinile ciugulesc, scormonesc, zgîrie pămîntul, cotcodăcesc. Cotcodăcitul lor se aude pînă departe, pînă dincolo de semafor, în direcția localității Sianki unde lucesc băltoacele pe drumul cu hîrtoape care duce la Sokoliki și Tarnawa. Munții acum nu se văd, cețurile i-au acoperit așternîndu-se peste ei în straturi, de fapt sînt nori joși, care arată ca niște pături groase de campanie puse una peste alta sau ca niște prosoape. Pe drumul denivelat stau înfipte pietre, tocite și lustruite de cercurile roților, copitele cailor și ghetele țintuite. Cînd se usucă, se rotește peste el în vîrtejuri praful galben. Prin culoare și prin izul de țărînă uscată îi amintește locotenentului o altă pulbere, într-o altă țară și într-un peisaj schimbat, pe care l-a privit abia cu cîteva luni în urmă, primăvara și vara. Era sufocant din cauza grîielor și a ierburilor înflorite, a prafului stîrnit de copitele a sute de cai, care mergeau în șir întins, în linie de trăgători, pe aleea de tei, între copaci, în zumzet de albine. În escadronul repartizat cu misiuni speciale în Podolia și Ucraina.

O imagine privită de aproape, restituită memoriei ca un clișeu developat; fiecare amănunt e autentic, dar numai în aparență; după un timp, cînd se repetă, suferă o deformare sau mai bine zis o alterare a formei inițiale, perspectiva se strîmbă; revine ca un decor artificial și totuși încă real; o atare formă compusă o suplinește pe cea reală și se întîmplă să fie mai convingătoare decît aceea, care a început să pălească. Te poți convinge lesne despre asta: și gustul și mirosul și perspectiva în spațiu — sînt să spunem identice — aproape identice.

În consecință: era real și totodată ireal palatul imens, larg desfășurat al unui magnat, al cărui blazon de familie se vedea cioplit în piatră, deasupra intrării, repetat apoi și reprodus pe ramele portretelor și la colțurile lor, pe fondul și canaturile sălilor mari: a sufrageriei și a sălii de bal, ornînd serviciile de porțelan, probabil comenzi speciale.

Umblase agale de-a curmezișul peluzelor, trecînd în drum pe lîngă niște perspective, deschizîndu-se brusc, apoi iar tăinuite, închizîndu-se în urma unei alei cotite, a unui parc, a unor ronduri și gazoane. Răzoare de flori. În fund, fragmente ale unor peisaje surprinzătoare, de-a dreptul ireale, albăstrite. Un iaz, aproape un lac. Băncuțe în umbra copacilor uriași. Statui și gloriete. Fără a schimba ceva, totul putea fi încadrat într-o ramă subțire, poleită și atîrnat pe perete ca o acuarelă: ar fi fost un frumos și ușor nostalgic tablou de epocă. Își continuase drumul peste scările largi, așternute cu paie și hîrtii rupte, pînă la colonada peronului și mai departe spre interiorul vestibulului care putea fi denumit și hol. De aici încolo se înșirau odăile în dreapta și în stînga, prădate cu o oră, două în urmă de hoți. Dezertori provenind din fosta armată țaristă care se descompunea sau țărani dedați banditismului și poate încă alții, vreun grup înarmat, cine ar fi mărturisit-o. Cîțiva, surprinși asupra faptului, fuseseră spînzurați pe alee și se mai legănau încă în ștreang la adierea ușoară a vîntului dinspre lac, puteai să-i numeri; pe alți cîțiva ulanii îi împușcaseră în hambar. Maiorul le poruncise țăranilor să le rînduiască rămășițele pămîntești lîngă gard. Zăceau cu fața în sus. Întregul parter se păstrase în ciuda distrugerilor și dădea o idee despre cum arătase mai înainte aici. Locotenentul începu să urce treptele spre etaj, vrînd să vadă cu ochii lui ce se găsea acolo, dar se dovedi cu neputință. Balustradele erau rupte și atîrnau în fragmente menținute ca prin minune de anumite piese metalice, la o cotitură, un faun de ghips răsturnat, un alt animal pe jumătate sfărîmat, greu de recunoscut. Un leu? Un cîine? O maimuță? Locotenentul Kiekeritz renunță să se mai cațere și porni să hoinărească de unul singur prin odăile de la parter. Cu vîrful picioru-

lui împinse un volumaș legat în piele cu motive aurite și un *ex libris*, avînd pe el același blazon ca deasupra ușii de la intrare. Se aplecă, ridică volumul, îl frunzări cu degetele în mănuși subțiri de antilopă. De abia descifră titlul sub noroiul de pe încălțările cuiva, Lafontaine — *Fabule*. O ediție veche, pariziană, cu ilustrații, probabil în *aqua forte*. Depuse volumul pe rama joasă a ferestrei, își scutură mîinile de praf. Lîngă perete, pendula cu greutățile avînd forma unor conuri de brad rupte și alături o gravură colorată franțuzească, din secolul al optsprezecelea, străpunsă de un băț sau poate de o baionetă, cu sticla spartă și resturile unei rame de mahon. Se strădui, stînd aplecat, să descifreze inscripția din josul ilustrației, să-i ghicească sensul. *Răpirea Sabinelor? Horații și Curiații? Iosua la porțile Jerihonului?* Gravura era nu numai călcată în picioare, mînjită cu noroi, dar și ferfenițită, imposibil să citească și să afle ce reprezenta. Vîntul prin geamurile sparte purta foile smulse dintr-un album pe care ba îl închidea, ba îl desfăcea și-l frunzărea. Un bondar sau poate un tăun mare se zbătea undeva chiar sus în tavan, se așeza pe ornamentele din ghips care încadrau niște scene mitologice. Culorile mai erau încă foarte vii. Bachus și nimfele. O urmă micuță de umezeală chiar în colț, deasupra sobei rotunde din plăci de teracotă. Secolul optsprezece sau poate primele

decenii ale celui care a trecut, al nouăsprezecelea. Rămase astfel, cu capul dat pe spate, încercînd să ghicească. În odaia de alături (sufragerie poate?), o masă răsturnată și într-un colț tablouri aruncate stivă. Și o farfurie, din păcate crăpată în două. Purta data vizibil: 1812. Doamne Sfinte! Ce an! Dar nu meritase efortul: cum a atins-o, farfuria s-a și desfăcut în mai multe bucăți. Se mai ținuse pînă atunci ca printr-o minune. În jur, peste tot, geamuri sparte și în ciuda curentului un pregnant miros de ars. Fuseseră mistuite de flăcări o bună parte din acoperiș și din primul etaj împreună cu turnulețul. Acareturile învecinate încă mai ardeau mocnit: grajdurile, șopronul, oranjeria și crama cu etaj. Hambarul, staulul și cîteva șuri se stingeau. Se țesea între copaci și jos, deasupra gazonului, un fum albicios, sufocant, lipicios. Încă de pe atunci, membrii expedițiilor de pedeapsă care cutreierau Ucraina și Podolia, între Nipru, Bug, Teterev și Smotrîci, învățaseră să deosebească diversele soiuri de arderi. În alt fel miroseau depozitele pline de uniforme militare, de mantale legate cu sîrmă în baloturi mari, de pături și lenjerie, atunci cînd ardeau, în alt fel depozitele cu alimente și se cuveneau deosebite de pildă cînd ardeau făina și cașa de produsele zaharoase; în alt fel prăvălioarele evreiești cu toată gama lor de mărfuri; altul este fumul paielor și al fînului ars; și doar avu-

seseră prilejul de a asista la incendierea fabricilor de bere, a distilăriilor și a rafinăriilor de spirt. Flacăra luminoasă, argintie, transparentă, înălțîndu-se spre cer a spirtului, care aproape că nu scoate pic de fum și pojarul smolit, negru, depunîndu-se peste toate cu straturi de funingine al cisternelor cu păcură, undeva pe o linie laterală dincolo de Zmerynka. Păturile militare umede, mucezite, legate strîns cu sîrmă, atunci cînd luau foc, ardeau mocnit ore întregi, răspîndind în jur o fumegare grea, înțepătoare, acră. Și în alt fel hoiturile de cai, dar și vacile care ardeau de vii, mugind în staulele închise. Ca o carne afumată.

Așa se petrecuse și aici, la acest palat. Cînd se apropiau la trap, alarmați în zori de către cineva, simțiseră de departe, iar după aceea văzuseră fumul peste crengile copacilor, așadar aplecați în șa, împungînd caii cu pintenii, goniseră cu tropot pe șleaul larg, și prin aceste locuri erau multe asemenea, luînd-o apoi printre șirurile rare de plopi italieni. Fără nici o îndoială ardea mobila și nu orice fel de mobilă, una din lemn de mahon, palisandru, nuc caucazian, mesteacăn, poate și de abanos. Se topea străvechiul lustru, cel din secolul optsprezece, se topeau bronzurile, ardeau mocnit tapetele, covoarele, gobelinurile și macaturile. Tabla trebuie să se fi încins pînă la roșu, din moment ce vîntul stîrnit de incendiu aducea mirosul acela specific, de care-și

amintea din copilărie, cînd înfierbîntau fierul pentru coafat al mamei sau al surorii, ori dădea în foc laptele, sfîrîind și înnegrindu-se pe plită. Cînd sosiseră în galop, strunind caii abia pe suprafața întinsă acoperită cu gazon din fața palatului, cînd primul pluton din escadronul avînd drept comandant pe căpitanul Urbanek își îndreptă mitralierele în direcția rotocoalelor de fum care ieșeau prin ferestrele de la parter, cînd răsună țăcănitul primelor gloanțe, iar ulanii, sărind jos de pe cai, își smulgeau în grabă de pe umăr puștile cu țeavă scurtă, Mannlicher, de cavalerist, pocnind din zăvoare și slobozind noi serii de gloanțe — locotenentul Alfred Kiekeritz, descriind cu iapa sa în fața peronului un cerc larg, ca la paradă, fără să coboare din șa, înălțîndu-se doar în scări, încît aproape că stătea în picioare, avu prilejul să vadă diferitele faze ale lichidării resturilor bandei, care atacase cu o zi în urmă și prădase în cursul nopții atît satul cît și palatul, iar acum se retrăgea spre pădure, trăgînd întruna. Calul juca neliniștit sub strînsoarea locotenentului, lovindu-și potcoavele de pietrele drumului. Adierea care venea din direcția focului îi flutura coama. Suflarea fierbinte era amestecată cu fum. Asta s-a întîmplat în apropiere de Fastow, în Ucraina, și era începutul verii. Din direcția incendiului bătea dogoarea, iar fluturii înspăimîntați zburau atît de aproape

de obrazul locotenentului încît, de mai multe ori fusese nevoit să-i alunge cu mîna de pe obraji și de pe pleoape. Un fluture amiral tot încercase să i se așeze pe frunte, un fluture lămîiță i se învîrtejea în jurul genunchilor, iar pajul reginei i se așeza pe bombeul cizmei. Și locotenentul Alfred Kiekeritz, aplecîndu-se în șa, fără să-și miște piciorul, ca să nu-l sperie, îl observă mai multă vreme.

Atunci chiar ulanii conduceau spre fundul parcului vreo paisprezece, cincisprezece oameni pe care-i capturaseră. Erau îmbrăcați diferit, unii în cămăși de pînză, ca țăranii din partea locului, alții în uniforme rusești fără însemne, cîțiva aveau pe ei, în ciuda căldurii, haine groase și rupte și căciuli turtite din imitație de miel, cum purtau iarna infanteriștii.

Căpitanul Urbanek poruncise să fie împușcați cu toții, fără judecată, spre a-i învăța minte pe sătenii care veniseră fuga și acum stăteau adunați grămadă, prin urmare, tot urcat în spinarea iepei sale murgi, Toska, observînd ce se întîmplă și totodată apărîndu-se de fluturii care zburau înebuniți în jurul obrazului său, locotenentul auzi la un moment dat răsunînd o salvă de gloanțe și peste un minut a doua. Lucrurile se petreceau în livadă, la marginea parcului. De acolo se înapoie peste o clipă, pe jos, șeful plutonului de execuție. *Zugsführer Matuszek.* Pe drum, dădea și el din mîini apărîndu-se

de tăunii înebuniți și de albine. Se vede că și pe el îl năpădiseră insectele care, în acea dimineață, nici vorbă că-și ieșiseră din minți. Se opri în fața locotenentului călare și-și aprinse o țigară. Iar locotenentul Kiekeritz se uită la el de sus, din șa. Toska dădea întruna din cap, avea și ea de lucru cu fluturii.

Și după aceea a tot fost așa mereu, în fiecare împrejurare, și atari împrejurări au fost multe în acea splendidă vară atît în Podolia cît și în Ucraina. Două divizioane de cavalerie austriacă, de pedepsire, operau în triunghiul închipuit prin localitățile : Bar, Biała Cerkiew și Humań. Punctul de etapă a fost o vreme gara din Fastow, mai tîrziu, cînd l-a preluat armata germană, a fost mutat la Zmerynka. Nimeni nu era de ajuns de orientat în privința caracterului, culorii politice (dacă în genere se putea vorbi despre ea) și nici a importanței și semnificației grupărilor cu care aveau de-a face. Adepții hatmanului, ai lui Mazepa, roșii — cine s-ar fi putut descurca. Dealtminteri, nimeni nu-și bătea capul în mod inutil cu aceste lucruri și nici nu și le punea la inimă. Mai încolo — către miazănoapte și apus — se întindea zona unde acționau forțele armatei germane aliate, cutreierată de unitățile de pedepsire ale acesteia. De asemenea, ba ici, ba colo, se iveau formațiunile hatmanului Skoropatski. Și de fiecare dată, lucrurile se încheiau cu o execuție. Atunci cînd erau capturate

grupuri mai numeroase (alcătuite în cea mai mare măsură din țărani care-și băuseră mințile sau din dezertori care colindau toată țara), erau utilizate mitraliere sau grenade de mînă. Semănau cu niște portocale crestate sau cu niște ouă negre, metalice și proveneau în majoritatea lor din foste depozite rusești. De proveniență rusă erau și hărțile marelui stat-major, folosite în mod curent. Se vedeau pe ele cercuri desenate cu cretă colorată, linii și săgeți directoare.

Timp de cîteva zile, escadronul ulanilor austrieci ai căpitanului Urbanek a acționat mînă în mînă cu husarii prusaci staționați la Nowofastow și Skwir. După aceea s-au despărțit și au operat independent, dar în paralel, aproximativ de-a lungul căii ferate ducînd la Kiev. La cîteva zile sosea de la Kiev la Fastow un tren blindat german și pe drum mitralia cîmpurile prin care trecea, lanurile de grîu dat în pîrg, livezile și grădinile. Trăgeau imediat ce țintașii din turelele blindate dădeau de știre c-au surprins o mișcare suspectă. Uneori nu era decît o pasăre, dar alteori era un om. De fapt doar bunul Dumnezeu putea să știe cine era. Trenul nu se oprea. Soldați cu căști germane, comandați de un căpitan purtînd ochelari contra soarelui, aplecați peste scuturile de apărare ale tunurilor, le încărcau la fel ca la manevre, cu precizie și calm; la fel de calm suna și ordinul din turnul comandantului: — *Feuer!* — și atunci bubuiau

loviturile. Țintеau în colibele pe lîngă care treceau. Ba ici, ba colo, izbucneau incendii. Trenul înainta ca printr-o galerie de fum. Apoi se trăgea îndărăt, în direcția Kievului. Cineva se pitea în ogor, un altul fugea pe potecă sau pe hat, între tulpinile înalte de grîu și cădea pe spate. Iar geniștii, după ce li se distribuia ciorba, o mîncau din gamele, cu picioarele lăsate în jos, încălțați cu cizme cu carîmbul scurt.

În felul acesta, locotenentul Kiekeritz nu numai că apucase să se deprindă, dar, ceea ce era mai important, se și blazase cumva, din cauza — așa s-ar fi zis la început — unui exces de impresii fascinante. Incendiile și urmăririle, executarea neîndurătoare a tuturor celor bănuiți că au participat la atacuri și prădăciuni ale unor conace, depozite sau tîrguri, sau de agitație subversivă, de atitudine favorabilă bolșevicilor, sau de orice altceva — și toate acestea, întreaga acțiune desfășurată pe fundalul unei veri luxuriante, în dogoarea vremii permanent însorite, în parfum de nalbă și tei înfloriți, proiectat pe romanticul, fascinantul plan al pojarurilor, al trîmbelor de fum și al fluturilor, albinelor și tăunilor rotindu-se în fum, întregul cocteil de miresme, dar și de melodii împletite și asociate ca: fîșîitul flăcărilor, plescăitul limbilor de foc, asemeni cu mii de aripi îndrăcite, un vifor stîrnit și întreținut de incendii, la rîndul său purtat către acoperișurile de tablă și cele de paie;

căpițele și clăile vecine, ba pînă și către stupi, căci și ei ardeau în vîrtejurile și răsucirile dansante ale roiurilor de albine înebunite, cîte un suflu sălbatic doborînd la orizontală stîlpii înalți de fum, zdrențuindu-i în cele mai diverse forme — toate la un loc păreau inițial minunate, nemaipomenite, încîntătoare, dar după un timp deveneau banale, încetau să mai fascineze, începeau să obosească. Uneori semănau cu o scenă foarte atent regizată dintr-un oarecare balet dement, modernist. Existau soliști, dar erau și coruri. Însăși natura incendiului crea situații scenice care jucau totodată rolul de instrumente și decoruri. Salvele de tun răsunau uneori ca talgerele într-o orchestră, iar alteori ca strigătele de bravo după spectacol, deveneau punctele despărțitoare ale unor fraze muzicale, sau poate actele și scenele unei imense piese de teatru.

Încercase un sentiment aproape de jenă (îi trecu prin minte locotenentului Kiekeritz, odată, la un popas care s-a întîmplat să fie în ograda unei vechi biserici, în curtea ei umbroasă, înconjurată de un zid, și era noapte, iar din cer picau stele de august, da — era deja august!) că participă (deocamdată ce-i drept cu un rol pasiv, dar totuși) la toate astea. Iar această jenă i-a stîrnit totodată în adîncul ființei o bucurie tainică, ascunsă deocamdată sub aparențele întîmplării sau ale neînțelegerii. Înjosire

prin pasivitate într-o situație ambiguă sau univoc vrednică de blamare și dispreț? Tot ce se poate! O bucurie a simțurilor rușinoasă, aceeași pe care trebuie s-o fi resimțit și o anumită călugăriță, foarte tînără, pe care a avut prilejul s-o vadă în vară, cu puțin înainte de Sarajevo, în timpul unei călătorii în Italia. Era sus în munții Abruzzi. Și mai trebuie adăugat că aceste reflecții și comparații i s-au ivit în minte după ce băuse o cantitate apreciabilă de coniac, precum și, din păcate, vin de Tokaj, care-i plăcea maiorului Beroun, venit să-i inspecteze escadronul și găzduit cu acest prilej de întregul corp ofițeresc într-o parohie pravoslavnică, părăsită, dar rămasă intactă, de lîngă biserică. Ei, și băutura asta grea, care ți se urcă la cap și, mai ales, lipsa somnului (de aproape o săptămînă goneau zi și noapte în urmărirea unei bande numeroase călare, și — pînă una alta, fără folos, banda izbutea mereu să le scape, sprijinită de populația locală, în ciuda represiunilor), în general un mod de viață care pretindea și sănătate și nervi tari, un bărbat de tipul vînătorilor și al sportivilor, iar locotenentul Kiekeritz, în ciuda aparențelor, nu era nici atît de robust și nici atît de rezistent la eforturi cum părea să fie. De aici, pe lîngă oboseală, o stare nervoasă nu din cele mai bune. O stare de iritare. O somnolență aparentă doar, dar, chinuitoare, în timpul acțiunilor și a călăritului, iar după aceea drept consecință in-

somnia. În asemenea împrejurări, după cum se știe, din păcate, pot interveni forțe impure. Are loc, după cît se pare, ceva ca o intervenție sau o năvală în interior printr-o ușă întredeschisă sau printr-un ochi de geam. Prin urmare, e posibil ca datorită lor, acestor forțe impure (firește, nedîndu-și seama ce ajutor primea), să fi avut revelația înapoierii în timp, și legat de asta posibilitatea de a revedea niște lucruri și fenomene văzute și resimțite demult, cu observația totuși, că o cunoaștere repetată este de regulă cu mult mai intensă, cu toate că este secundară și nițeluș deplasată, la fel cu o culoare greșit suprapusă în tehnica tiparului colorat.

Era în o mie nouă sute paisprezece, la sfîrșitul lui mai, după cît își amintea, de sărbătoarea Logodna Mistică. Și el, pe atunci sublocotenent încă în civil, admis ca oaspete împreună cu alții prin protecția cuiva, prieten cu stareța mănăstirii, fusese de față și ținea minte. Stătuse atunci pe coridorul care unea capela, accesibilă mirenilor, cu mînăstirea de femei propriu-zisă: închisă cu o împrejmuire riguroasă. Oaspeții, și printre ei Alfred Kiekeritz, participant la excursie, așteptau să treacă novicele ordinului: în majoritatea lor cei de față erau rudele acestora, oameni din partea locului.

Stînd și așteptînd își spunea că noțiunile a uni și a despărți nu sînt nici ușor de definit și nici de catalogat; ceea ce unește poate totodată să separe în mod eficient, ca hai să zicem acest coridor boltit de mînăstire. Și nu numai, pentru că, în vreme ce separarea ar trebui atribuită fenomenelor oarecum rele, ca fiind nefavorabile, pentru că diminuează — unirea ar trebui atribuită celor bune, care sporesc (dar aici se pune întrebarea ce anume? bucuria sau tristețea? durerea sau vreo fericire oarecare?), iar în cazul acesta și niște noțiuni în aparență clare și precise, ca Binele și Răul, ar fi interșanjabile și amestecîndu-se — univoce sau aproape univoce, ar deveni ambigue sau ar dobîndi mai multe înțelesuri — și numai în baza unor mașinații și considerente scolastice, deci artificiale și anacronice, ar putea fi despărțite. Asta numai așa, pe marginea observațiilor pe care le făcuse atunci.

Călugărițele tinere, precedate de capelanul care pășea în frunte îmbrăcat cu o rasă cafenie și ținînd o cruce mare, precum și maica stareță și grupul călugărițelor mai vîrstnice, înaintau două cîte două pe coridorul destul de îngust, pentru a face în capela din care se și auzeau răsunînd tonurile orgii și se simțea venind mirosul lumînărilor aprinse în sfeșnice înalte, vechi, din lemn argintat — în fața altarului legămîntul solemn de supunere pe viață față de legile ordinului și de umilință, lepădîndu-se de satana și de slugile sale, de tot răul pe acest pămînt, chiar și sub înfățișarea lui cea mai minunată ca tînăr înaripat, arhanghel sau

heruvim cu un crin în mînă, ca îngerul care li s-a arătat în vis, pe cînd dormeau în chiliile lor de piatră văruite ba și aievea, iată în această capelă chiar, la denii sau vecernie, sau în timpul nopților de veghe, petrecute în rugăciuni, în lumina răsfrîntă de vitralii, sub raza zăbovind pe aripa arhanghelului Gavril binevestind Mariei vestea minunată a concepțiunii, poate chiar și în sunetele corurilor gregoriene, pline de taine sumbre, care le strecurau fiori în spinare sau în hohotul de jale și de dor al viorilor, *Ave Maria, gratias plena,* diavolul e prezent pretutindeni — deci să ne lepădăm cu blestem și să alungăm răul cel ce stăruie în toate și pe odraslele sale, cumplitele arătări ale somnului, cufundîndu-ne în rugăciune pentru a dobîndi Binele precum și Liniștea și deplina Singurătate pînă la ceasul din urmă. Era un ordin contemplativ, separat prin bariera unor prescripții extrem de rigide și regulamente făurite cu multe secole în urmă de ispitele acestei lumi.

Dar nu la asta se gîndeau atunci tinerele novice, provenite în majoritatea lor din satele învecinate, de munte, și din tîrgușoarele clădite pe pietre, pline de praf, de arșița verii, de capre și de măgăruși cărînd coșuri cu legume și struguri și de porumbei rotindu-se pe deasupra acoperișurilor. În ochii uneia dintre ele, a cărei privire desprinsă de tot ce era lumesc trecu nepăsătoare peste

chipul martorului, turistul din îndepărtatul Graz, acesta desluși o nețărmurită fervoare vecină cu o fanatică uitare de sine, o frenezie cu caracter fizic, foarte apropiată probabil de o trăire cu totul senzuală. Era fără nici o îndoială așteptarea contopirii cu divinitatea, așa cum aștepți îmbrățișarea unui iubit pămîntean. A avut dreptate Félicien Rops, gîndise atunci Kiekeritz, cînd, pictînd-o pe Maria Magdalena, a dat faimoasei sale pînze numele cam deșucheat de *Iubita lui Cristos,* în care viitoarea sfîntă, îmbrăcată sumar, îmbrățișează trupul celui martirizat din care țîșnește sîngele proaspăt. Privirea ei exprimă un extaz cu totul pămîntesc, care nu trezește nici un fel de îndoieli sau iluzii cu privire la caracterul său. Oare ce vedea, cuprinsă de beatitudine, tînăra novice a acelui ordin, trecînd prin fața oaspeților mireni, cu ochii țintă la niște tărîmuri mistice? O altă realitate, cu totul imaginară, dimensiunea și chipul ei diferit care urma să-i înlocuiască toate bucuriile pămîntești de care se lepădase public și solemn? Oare diavolul, figură vicleană, se travestise îmbrăcînd straiele sfîntului ei confesor și sfetnic întru pocăință și în rugăciunile ei singuratice, frenetice pînă la nebunie?

Pe o stampă călcată în picioare, undeva într-un palat pustiit din Ucraina, Kiekeritz recunoscuse scena morții Cleopatrei. Doar un fragment, rămas dintr-un întreg murdărit cu găinaț, azvîrlit cu un vraf de alte

hîrtii într-un colț al bibliotecii prădate. Capul reginei cu ochii lăsați, dar larg deschiși, exprimînd parcă uimire și fascinație în fața capului viperei sau a cobrei care-i atingea cu botul deschis sînul dezvelit. În botul reptilei, pe laturile lui, se vedeau colții albi, iar în ochi mînia. Îți dădeai seama că unealta morții prin sinucidere, aleasă anume sub această formă, șuiera de furie, fiind ținută strîns cu degetele de gît și că, îndată ce regina își va slăbi strînsoarea, imediat șarpele își va înfige colții în trupul alb, injectîndu-i totodată veninul. Locotenentul Kiekeritz aruncase pe jos fragmentul de gravură și își scuturase degetele, apoi și le mai ștersese odată cu batista parfumată cu apă de colonie.

Mai tîrziu i se păru a fi surprins, a fi desluşit intuitiv în ochii plecați ai Cleopatrei, în ezitarea ei, în jocul ei cu moartea pe care și-o hărăzise dar încă n-o îndeplinise nici măcar în ceremonialul ei preliminar, reflexul celorlalți ochi, orbi față de tot ce era real, ochii tinerei călugărițe, ai noviceí. Se mai cuvine spus că, deși pășea laolaltă cu celelalte, novicea înainta separat, în oprobriul pedepsei și al rușinii, sancționată pentru o vină anume de severul duhovnic care pășea acum cu crucea în brațele înălțate. Înainta fluturîndu-și mînecile largi ale rasei care-i alunecaseră pînă la coate închipuind un soi de aripi și cînta cu glas înalt un imn poate de triumf al credinței asupra forțelor întunericului. Mai tîrziu, locotenentul aflase de la localnici că novicea fusese sancționată pentru ceva ce mărturisise la spovedanie și ceea ce atrăsese asupră-i pedeapsa cu amînarea datei călugăririi pînă după această penitență publică. Călugărul căruia i se spovedise îi stabilise o pedeapsă suplimentară, subliniindu-i înjosirea: vrînd s-o umilească și s-o rușineze atît în fața călugărițelor cît și a oaspeților, îi poruncise să-și dezgolească capul ras pînă la piele, lipsind-o, pe toată perioada penitenței de scufia și boneta de călugăriță și să înainteze astfel, cu cîțiva pași în urma șirului celor admise la grația sfințirii chiar în ziua aceea, singură și stingheră, pe deasupra să pășească desculță pe dalele reci ale coridorului. Pedeapsa ce-i fusese aplicată urma să fie nu numai o pocăință, ci avea pare-se și rostul unui soi de încercări, și anume de a respinge prin umilință și supunere, fericirea păcătoasă, simțămînt amenințînd să se manifeste într-un asemenea caz, cînd suferința depășește un anume prag, sau trece peste punctul culminant și se preschimbă într-o voluptate nefastă. Tocmai de asta urma să fie lipsită în fața lui Dumnezeu. Se întîmplă uneori ca o suferință insuportabilă fizică sau psihică, sentimentul de a fi expus rușinii și oprobriului public să devină un scop atît de rîvnit, încît să fie așteptat cu nerăbdare, ceea ce constituie un păcat împotriva Duhului Sfînt. Cel puțin așa susținea călugărița

nemțoaică din acea mînăstire, care le servea drept ghid excursioniștilor austrieci în acea zi festivă de sfințire a călugărițelor novice. Despre călugărița sancționată se exprima cu înverșunare fățișă, chiar cu atrocitate, ca despre o răzvrătită incorigibilă. Ascultîndu-i comentariile, Kiekeritz își aminti că acea fată, care pășea cu brațele lăsate de-a lungul trupului, ținea într-o mînă, răsucit pe degete, un șirag de mătănii, pe cînd cealaltă mînă o avea strînsă pumn, a răzbunare. Din pumnul ei micuț, ca de copil, ieșea în afară policarul ceea ce — și asta aflase ulterior — era un gest menit să alunge duhul rău, care îi dădea necontenit tîrcoale. Tot abia acum începu parcă să deslușească în expresia aparent spiritualizată a ochilor ei posomoriți scăpărînd fulgere, nu doar îndărădnicia ei ci și o desfătare cu adevărat diavolească. Ba la un moment dat i se păru că aude un chicot înăbușit. Mai tîrziu, la capătul acestei ceremonii care durase ore întregi, Kiekeritz mai aflase că după ce-o spovedise în zori, capelanul îi poruncise tinerei novice pedepsite să îngenuncheze în fața crucii uriașe de lemn, ajungînd pînă la tavan, să-și scoată sandalele de călugăriță, iar după aceea o biciuise așa cum sta în genunchi peste tălpile goale cu un mănunchi de sfori groase. După cîte se părea, novicea răbdase pedeapsa cu bucurie, toată numai zîmbete de fericire, de parc-ar fi zărit cerul deschizîndu-se deasupra capului ei. După ce-i fusese administrată

pedeapsa, se sculase în picioare pentru a săruta — drept mulțumire — dreapta capelanului precum și mănunchiul de sfori ce-i fusese ridicat la gură și șiragul de mătănii pe care capelanul îl purta la brîu. Atunci locotenentul Kiekeritz își dăduse seama că modul acela de a păși atent și excesiv de delicat al tinerei novice, pe care la început îl atribuise unei stări de spiritualitate, ca o înălțare la cer, nu era decît urmarea biciuirii extrem de dureroase pe care severul duhovnic i-o aplicase în faptul zilei.

Șezînd sub teiul mare în ograda pustie a bisericii, locotenentul mîngîiase delicat cu vîrful degetelor còpia miniaturală a Dianei din Efes, pe care o găsise la unul din conacele vecine prădate. După cîte se părea, era unul din obiectele cele mai prețioase pe care le găsise atunci locotenentul, deși — din nou, nu pentru prima dată — se referea doar la valoarea materială relativă a acelei còpii. Descheindu-și gulerul, ștergîndu-și gîtul cu batista, se sprijini de trunchiul aspru al teiului, simțind cu spinarea toate iregularitățile acelei suprafețe rugoase și acoperită cu o colonie de licheni galbeni și cenușii, sau numai mușchi. Crengile răsfirate la o mare înălțime deasupra lui scoteau un sușur adormitor, alinîndu-i nervii. Locotenentul, care nu închisese ochii cu o noapte în urmă (dealtfel dormea foarte prost în acea vară stranie) ar fi ațipit, dar nu i-o îngăduia comoara înfășurată într-o bucată

de fașă, Diana legată ca o mumie, ispitindu-l necontenit s-o desfacă și s-o privească încă o dată, mai înainte ca trofeul să ajungă în sacul de piele prins de șa.

Faimoasa Diana din Efes, cea mai frumoasă pentru că și cea mai enigmatică și de aceea neobișnuită Artemisă dintre toate cele imaginate de arta omenească, capul și bustul pe un suport de alabastru. Pe cap zeița avea o cosiță împletită și răsucită de mai multe ori, semănînd cu un coif foarte aderent. Pe buze îi flutura un zîmbet ambiguu, nici dulce, nici batjocoritor. Sau poate că era semnul inițierii în misterele dionisiace, semnul alianței cu forțele subpămîntene. Vîrful ciobit al nasului îi turtise, îi tocise, îi schimbase forma anterioară neștiută, făurită de neasemuitul maestru din Efes, autorul acelei incontestabile minuni de frumusețe. Cel mult îi puteai presupune forma inițială, astăzi inexistentă, comparînd-o cu nasul zeiței din alte, nenumărate înfățișări ale ei, iar astea nu lipseau, dar la ce bun? Oricum ar fi fost, putea să fie minunat, clasic, fără cusur — dar niciodată nu s-ar fi putut măsura cu acesta, așa spart, deformat, unic în lume. Așa cum e și cum îl vedem acum, cu acel mic defect, este unic și irepetabil. Putem doar să facem presupuneri, în ce împrejurări și-a pierdut zeița vîrful nasului ei divin: poate c-a fost lovit de cizma unui barbar care, vrăjit de chipul ei, a vrut să i-l distrugă de teamă să nu-l deoache și să nu-l ducă în ispită? Sau poate c-a fost o piatră zvîrlită de departe și hărăzită altcuiva, sau ciocanul unui nebun care, văzînd ochii zeiței privindu-l de sus și neputînd să le rabde expresia, i-a aplicat lovitura într-un moment de exaltare care duce chiar și la crimă?

Cînd a găsit copia Dianei pe care o știuse pînă atunci doar din reproduceri, Kiekeritz a fost fascinat. Ținînd-o în mînă, a gonit călare cît mai departe de incendiul care mistuia șuierînd acoperișul și zidurile acelei case. În crengile teiului cutreierau păsări sau poate că erau demoni chemați într-ajutor de zeița mutilată. Pe sub pleoapele lăsate, locotenentul vedea dincolo de trăsăturile Dianei, de expresia buzelor și a ochilor ei, ochii tinerei călugărițe care trecuse pe lîngă el pe coridorul mînăstirii din Abruzzi. Vedea rătăcindu-i pe buze zîmbetul enigmatic care nu-i era hărăzit lui, ci fusese ivit de un gînd al cărui conținut de-aiba de-l putea presupune. Să fi fost puterile răului cele care-i dădeau forța să suporte cu o bucurie evidentă oprobriul public și care preschimbaseră rușinea și durerea biciuirii matinale în voluptate trufașă? Există un tablou al lui Sartorio[1]

[1] Aristide sau Giulio Aristide Sartorio (1860—1932), pictor, gravor, sculptor, arhitect și scriitor. Aparține pictorilor italieni moderni de prim rang, medaliați cu aur la diferite expoziții de la Paris, München și Berlin. Tabloul său *Diana din Efes și sclavii* se află la muzeul din Roma.

intitulat *Diana d'Efeso e gli schiavi* — *Diana și sclavii* care odinioară îl încîntase și-l uimise astfel. Noțiunea supunerii fără murmur față de voința altcuiva, a robiei consimțite, constituise întotdeauna pentru el o problemă asupra căreia merită să meditezi. Și tocmai aceasta, cea mai uimitoare Diană, cu zîmbetul ei enigmatic și cu diavolii jucîndu-i în preajmă, i se părea anume creată pentru atari experiențe. Își închipuia pe cineva (iar în acest personaj, ca îndărătul unui pseudonim pentru a nu fi recunoscut, se afla întruchipat fără nici o îndoială, chiar el, cu dorința lui cea mai tainică), răstignit pe ceva ce-ar fi amintit de un cuier din lemn sau chiar de prototipul primitiv al crucii și față în față cu acest dispozitiv — ochii, niște ochi mari, imenși, ai zeiței, urmărind imobili etapele succesive ale martirajului pînă la spasmul morții. Și peste imaginea Dianei din Efes, dar și a călugăriței penitente care pășea încetișor, neauzit, în vîrful picioarelor, pe dalele pardoselii mînăstirești, în acea stare ambiguă de grație a împlinirii și așteptării, se suprapuse o alta, perfect reală, pe care o zărise cu o zi în urmă : trupul cald încă, scuturat de spasmele morții, al unei tinere evreice, pe care după ce o siluiseră niște derbedei dintr-o bandă de haidamaci care cutreierau țara, o uciseseră într-un colț al cocinei, unde, lîngă trupul ei prăbușit, scurmau porcii. Ochii muribundei priveau

larg deschiși, cu o expresie de uimire, deși nu mai puteau vedea nimic, căci le acoperise apa morții. Avea buza tăiată adînc cu un ciob de sticlă spartă, de rachiu, care zăcea alături în gunoi. Kiekeritz rămase un timp destul de lung în ușa cocinei, să privească, iar unul dintre colegii lui chiar făcu niște fotografii documentare, ca amintire, folosind blițul pentru că interiorul era destul de întunecat.

Odată (de fapt nu prea demult, chiar în toamna trecută, care înainta spre iarnă, aici, în munții Alpi, dincolo de Mürzzuschlag, pe traseul căii ferate Südbahn) călătorea de la Viena la Graz, la mama lui, iar amintirea acelei călătorii, efectuată în condiții de război, nu prea comod deci și pe deasupra în momentul uneia dintre succesivele lui bronșite, i se întipărise în memorie într-un mod deosebit, deși cam confuz, așa cum se întîmplă adesea cu memoria. Zgîlțîitul vagonului, culoarul plin de fum și priveliștea, văzută prin fereastră : zăpada de noiembrie topită, cîrduri de păsări negre zburătăcind în stoluri — mișcînd greu din aripi — de pe cîmpuri, crengi și din tufișurile de la marginea drumului. Revede totul acum, de parcă situația aceea s-ar fi fixat în timp, ar fi încremenit și astfel, nepierzînd nici un amănunt, s-ar fi așezat de-a curmezișul ca o ciudată barieră, cum vedem uneori într-un vis absurd. Toate în aceleași decoruri. Podeaua vagonului în această lungă și exte-

nuanță călătorie (plecase în concediu de undeva de lîngă Rovno din Volînia) era așternută cu mormane de mucuri și cotoare, gunoaie pare-se nemăturate de cînd lumea, baletul lor în ritmul goanei trenului care azvîrlea vagoanele mai ales la cotul serpentinelor, dansul acesta și tabloul alb fugind îndărăt, tăiat cînd mai sus cînd mai jos de sîrmele telegrafului — s-ar fi putut spune : un peisaj splendid. Iar pe banca de lemn, în vagonul de clasa a treia, o geantă de conductor, aproape nouă, emanînd un miros ațîțător de iuft proaspăt, doar pe jumătate de feroviar deși, ce-i drept, în acest moment sigur de cale ferată, dar totodată, la fel cu tot ce e în jur, militară, de război și ca atare ațîțătoare în mod deosebit. Așa duhnesc (sau poate dimpotrivă : miros frumos ?) cizmele militare și centiroanele, dar și curelele *porte-epée*-urilor ofițerești, mirosul într-adevăr cel mai masculin, alături de acela de sudoare și săpun de ras, este mirosul pe care-l exală tocul revolverului sau teaca binoclului de cîmp sau mapa în care se țin hărțile precum și — pielea tinerilor recruți la baia regimentului — un întreg ansamblu, o gamă largă de posibilități și situații însoțind neapărat ritualurile războiului. De pildă sesiunea comisiei de recrutare undeva, în Galiția, sau încă mai departe, poate în Bucovina, la granița de răsărit a monarhiei, iar el, locotenentul Kiekeritz, în calitate de membru al comisiei, reprezentant

al comandamentului de etapă. Lîngă el *Feldfebelul* sanitar, furierul garnizoanei și un medic tînăr în uniformă. Recruții, probabil argați, toți în pielea goală, intrau din sala de așteptare a unei școli, locul unde avea loc examinarea, cîte cinci sau șase și se înșirau cu fața la lumină și la comisie. Locotenentul Alfred Kiekeritz stătea la geam, cu spatele sprijinit de canat și-i observa cu interes pe flăcăi. Unii dintre ei, poate sub influența privirii lui, încercau rușinați să-și acopere cu palmele părțile genitale, dar medicul le dădea în lături cu capătul unui băț : — *Achtung !* Mîinile jos ! — prin urmare își îndreptau spinarea în mod disciplinat, strîngînd tălpile goale prost spălate, clipind din genele plăvii. Zîmbeau nătîng, dîndu-și coate după care, sub privirea severă a *Feldfebelului* amuțeau, devenind serioși. Exalau un miros dulceag de sudoare tînără. Locotenentul zărea broboanele de sudoare de pe pieptul și abdomenul lor tînăr. Aveau pielea albă, neatinsă de soare, doar picioarele pînă la jumătatea gambei și brațele goale pînă la coate le aveau brune, arse de soare încă din vremea cositului și a secerișului. Cei doi domni ofițeri, Kiekeritz și tînărul medic, schimbau pe seama lor observații în limba germană. „Laolaltă ne-om înfățișa înaintea tronului dumnezeiesc..." — cuvintele unui imn pe care-l intonau cîndva, cu ani în urmă, în corul școlii. Sfinții în stil baroc auriți, bucălați, îngerași cu piciorușe dolofane și

aripioare prea scurte, cu ajutorul cărora ar fi fost greu să zboare mai departe decît lungimea unui braț. Dar erau frumoși și emoționanți în frumusețea lor ca de fluturi și ca de pasăre totodată. Cîntînd laolaltă cu colegii săi din cor, în tot timpul slujbei vedea în fața sa și deasupra sa tocmai asemenea încercări de zbor nereușite cînd spre cornișe, cînd spre capitelurile altarelor. Încă de pe atunci, după cîte se pare, era vorba de chestiuni neobișnuite asupra cărora merita să reflectezi. Meditînd la aceste probleme care se îngrămădeau, sporeau din zi în zi, din an în an, trecea în gînd la limba franceză ; i se părea mai puțin familiară, fără o utilitate cotidiană : în limba germană te adresai servitorilor, în magazine și apoi era limba folosită de plebe, de *minorum gentium*.

Acea geantă de conductor de tren, abandonată pe banca unui vagon de clasa a treia — pe cînd trecea astfel pe culoar în căutarea (fără succes dealtfel) a vagonului restaurant, care pasămite se afla undeva la capătul trenului — zărită în treacăt și cureaua genții, legănîndu-se ritmic chiar lîngă podeaua compartimentului, lovind cu catarama metalică de marginea băncii : încoace și încolo, încoace și încolo. Să înnebunești, nu alta ! își spuse locotenentul oprindu-se în ușa compartimentului. Pe banchetă, în fața genții singuratice, la fel de singuratică era culcată și dormea conductorița, după cît se părea

obosită de moarte, ei îi aparținea desigur și geanta și de la ea emana întreaga gamă de mirosuri foarte complicate, cele fiziologice cît și ale căii ferate, derivate și apropiate ca întindere și calitate. Locotenentul Kiekeritz, înaintînd pe coridorul vagoanelor de clasa a treia venind din vagonul său de clasa întîi, prin legănatul și zgîlțîiala, zăngănitul și trosnetele metalice, se opri să se uite la femeia adormită. Capul cu șapca de feroviar îi alunecase pe umăr, iar gura o ținea întredeschisă. Capul i se clătina tot timpul, la fiecare smucitură, aluneca înainte odată cu trupul, se înclina în față fiind mereu corectat în somn, așezat într-o poziție cît mai comodă. Vagonul sălta, podeaua odată cu el, banca de lemn așijderea, săltau gunoaiele și mucurile, fugărindu-se în piruete sub fereastră, pentru a se înapoia în goană spre ușă. Fața femeii adormite exprima o oboseală extremă, locotenentul nu-i reținuse chipul în memoria lui aparent atît de exactă, de scrupuloasă. Se vede că i se păruse neimportant, nu ținea cont de el. Reprezenta mai degrabă un simbol și totodată ceva de tipul unui mediu, a unui mijlocitor, îngăduind trecerea spre alte scopuri, probleme sau simțăminte. Era simbolul lipsei de somn și a înfrigurării, deci și a dîrdîitului chinuitor și al totalei epuizări și totodată al supunerii pasive la această decădere, la acest chin, poate chiar — ia să văd, gîndi privind-o în continuare, privindu-i capul adormit care

juca, genunchii care tremurau ba alunecînd neputincioși într-un gest umilit de capitulare, ba iar strîngîndu-se într-un impuls de răzvrătire, un rest de rezistență împotriva constrîngerii venite din toate părțile — să chibzuiesc dacă nu este totodată și o scenă plină de veselă, chiar extatică capitulare, tocmai acest lucru se cuvine memorat în primul rînd. Surprinsă astfel, fără apărare în somnul ei, pusă sub observație în mod nepedepsit (e adevărat numai prin geamul de la ușa compartimentului), semăna cu tînăra călugăriță, sancționată pentru vina comisă și expusă oprobriului celor care o priveau, participanților la acea scenă. Era un lucru tulburător de frumos și cumplit totodată. Așadar (îl fulgeră gîndul stînd în fața aceleiași uși), ar fi putut să-i cadă la picioare, să-i cuprindă genunchii, să-și apese obrazul de haina ei muiată de ploaie, să-și înfunde în ea gura deschisă, gata de țipăt, să oprească astfel țipătul, să-i preia (ea dormind înainte, căci, la ce bun? o asemenea trezire din somn, ar fi fost cu totul inutilă) tremuratul, să-și împletească o clipă ritmul cu al ei, da, da, doar pentru o clipă, doar cu titlu de încercare, doar ca o experiență cu ocazia acestei întîlniri în drum, ca după aceea, cînd s-ar fi ridicat din genunchi și și-ar fi scuturat praful de pe haine pe jumătate încîntat, pe jumătate scîrbit (sila fiind și ea o parte a extazului), să-și îmbrace

haina de iarnă de ulan cu gulerul îmblănit fluierînd vesel, cînd îi va fi iar cald și bine, cînd noaptea va trece odată cu peisajul dindărătul ferestrei și va fi iar o gară mai mare, cu un bufet și o cafea neagră (vai! — în condițiile războiului doar un *Ersatz* din grîne sau din ghindă), deci mai bune ar fi o bere și o pereche de crenvurști, cînd s-ar isprăvi și această călătorie și toate impresiile și trăirile legate de ea, are să-i fie cald la trup și suflet, cum se întîmplă de obicei după o scenă de purificare. Sau după un masaj într-o baie turcească. E tot mai multă lumină.

Într-adevăr, îndărătul ferestrelor se lumina de ziuă. Sau poate că doar luna ieșise de după perdeaua deasă de nori, în care se odihnea plutind pe fundul ei. Geamurile luceau de rouă. Se reflectau în ele frînturi din luciul felinarelor din gară. Probabil că geruiește. Pe spălătorul cu blatul de marmură, un lighean mare de porțelan crem cu floricele: maci, albăstrițe și neghină. Asemenea flori creșteau în tufele de pe malurile pîrîului, de fapt a iazului micuț, dincolo de podețul înnegrit, cu balustradele arcuite din lemn de mesteacăn, drept sub roata cea mare a morii. Moara trebuie să fi fost foarte veche, avea un acoperiș de șindrilă atît de aplecat, încît aproape că atingea buruienile. Creșteau pe el smocuri de mușchi colorat și avea pete de mucegai aproape azurii. Locotenentul Kiekeritz, sărind jos de pe cal, se

apropie de moară și, sprijinindu-se cu ambele mîini de balustrada podului, privi îndelungă vreme roata străveche și cu o formă pe care n-o cunoștea. Se învîrtea pusă în mișcare de apa care curgea de sus, pe un jgheab din lemn scobit într-un trunchi gros. Roata executa mișcări încete, maiestuoase, niște mișcări aproape hieratice, afundîndu-se în șuvoiul verde închis, apoi ridicîndu-se ușurel și împroșcînd cu jeturi și stropi argintii. Tocmai pe această roată, oamenii pe care îi surprinseseră și parțial îi capturase cei din escadronul de pedeapsă, îl spînzuraseră pe morar, un bătrîn evreu. Cînd sosiseră ulanii, venind în galop și cu săbiile în mînă, el nu mai trăia, dar fixat cu o curelușă de după gît și pe la subsuori, tot mai executa, odată cu roata, mișcări încete și solemne. Cînd roata îl ridica în sus, îndoia genunchii, iar halatul ud îl înfășura, împins în lături, încît pînă la urmă îi acoperi obrazul. Cuiva care l-ar fi privit cu interes putea să i se pară că evreul sta în genunchi sau pe vine; că dispare o clipă sub apă, își aruncă cu ajutorul picioarelor tot trupul în sus, peste roată, pentru ca peste o clipă să se arate iarăși de jos, ieșind din apă, iar roata să-l urce încetișor, îndreptat, încordat, ca țintuit pe o cruce, sau pe un stîlp al infamiei medieval. O clipă li se arăta astfel locotenentului și altor cîțiva ofițeri și soldați, șiroind de apă, cu barba-i roșie lipită de obraji și de gît, cu perciunii răsuciți lipiți de urechi; din gura lui întredeschisă țîșnea apa. Și peste o clipă iar același lucru: roata îl înălța pe creștetul ei, picioarele i se îndoiau de la genunchi, halatul i se desfăcea în lături, i se zărea lenjeria de corp, niște șireturi sau sforicele legănate, capul îi fugea pe spate, descoperind mărul lui Adam, proeminent, acoperit de un puf roșu, apoi dispărea odată cu roata în apă.

Asta se petrecuse pe undeva în Podolia, în apropiere de Jampol. Imaginea aceea văzută de pe podețul cu balustrade din lemn de mesteacăn, umflat de apă, adumbrise amintirea unor lucruri care o însoțiseră, în aparență fără nici o importanță, dar după cum s-a arătat după aceea dominante în asemenea măsură, încît reușiseră să înlocuiască ele însele adevăratul conținut al celor văzute: mirosul pătrunzător al apei, al cuvelajului crescut cu mucegai și necontenit spălat de apă, avînd culoarea coclelii, a malachitului sau poate a smaraldului. Aplecat peste balustrada podețului, stînd chiar în fața morii, trăgea în piept aceste mirosuri cu o asemenea emoție, încît pentru o clipă fu nevoit să închidă ochii. Cînd ridică iar pleoapele, evreul tocmai era iarăși urcat în sus. Ținea și el ochii deschiși.

Primul atac violent de febră și de tuse dureroasă (fu diagnosticată o pneumonie) îl avusese locotenentul la Zmerynka, de unde fusese transportat la spitalul de campanie din Zytomierz. Era inconștient și, din cauza

febrei, aiura. Îl îngrijise o infirmieră tînără, croată. Îi venea greu să se înțeleagă cu ea, pentru că fata nu știa nemțește. În anumite situații, lucrul acesta devenea peste măsură de neplăcut, ba chiar jenant, pentru cineva atît de delicat în sentimente și maniere precum și atît de sensibil la comportament și în ce privește simțul estetic, cum era Kiekeritz. În crizele febrile (și febra urca uneori pînă la patruzeci de grade), i se fixase în memorie lobul roz al urechii infirmierei aplecată peste el, împingînd sub el plosca, spălîndu-l cu un burete și ștergîndu-l cu un prosop aspru. Urechea aceea, vizibilă tot timpul de sub boneta scrobită, deveni în acele condiții o problemă importantă, hotărîtoare în sine și pentru o minte obișnuită ceva neesențial sau chiar absurd, dar iată că în acel scenariu neobișnuit o chestiune foarte importantă. Îl tenta s-o apuce cu două degete, s-o taie, iar apoi s-o ascundă iute sub pernă. Ce aiureli ! Și gustul bucăților de gheață care i se topeau în gură și cu care, medicul militar, *Regimentsarzt*, Prohazka, se străduia să-i oprească hemoptiziile repetate. Sora care îl sprijinea, susținîndu-i capul, aplecîndu-i-l spre ligheanul metalic, avea mîinile stropite cu sîngele lui proaspăt, cald. El îi cerea scuze din priviri, neputînd rosti nici un cuvînt, înecîndu-se cu o nouă criză. Ea îi zîmbea, ridicînd cît mai sus mîinile pătate. Apa rece, cu un gust ușor acidulat, amestecată cu sînge, îi aluneca anevoie prin

esofagul strîns dureros. Avea senzația că-i îngheață traheea, gîtul, ba chiar și plămînii. Nu aveau apă curgătoare la acel lazaret de campanie, unde instalațiile fuseseră defectate, de aici imaginea mîinilor medicului, muiate în ligheanul cu apă în a cărui suprafață se oglindeau canaturile ferestrelor. Erau vise sau numai frînturi ale unor visări sau năluciri, asemeni gesturilor unei maimuțe legănîndu-se sus lîngă tavan. O maimuță micuță, cu o pereche de urechi rozalii în blănița căpșorului rotund, aproape omenesc. După cum socotise atunci, începutul întîlnirii cu moartea. Primul dialog conștient cu moartea sau poate un flirt. Sentimentul nu numai al prezenței ei obiective, ci al unei apropieri de-a dreptul palpabile. De aici și bucuria perversă pe care o poate da brusca descoperire a unui adevăr, a cărui existență ai presupus-o, ai așteptat-o, dar a fost mereu voalată de presupuneri, pe care le-ai presimțit, dar a fost cam ireal, cu trăsături estompate, îndepărtat. Acum se afla acolo, chiar alături. Un sentiment de triumf datorat poate propriei sale tinereți, care nu va cunoaște nicicînd amărăciunea îmbătrînirii și conștiința stingerii treptate, a uscării, a coborîrii pe pipăitelea în beznă. Cam așa trebuie să fi arătat lucrurile atunci la Zytomierz. Dar amănuntele, ba chiar și conținutul fenomenelor se uită iute, la fel și desfășurarea raționamentului, atunci cînd ieși din întunecimea sufocantă a nopții în lumina

uscată, lucidă a zilei. Rămîne o imagine tulbure, informă, ștearsă, urma unei vedenii luminoase în oglindă sau pe geamul ferestrei.

Și încă, și încă mereu, pînă și aici, în acest orășel carpatic, după trecerea cîtorva luni, la sfîrșitul verii și începutul acestei toamne timpurii, mai stăruie cu frumusețea nălucirii — acea vară în Ucraina. Fata morgana, alcătuită din nesomn în șa și la opriri, în timpul marșurilor pe o căldură înăbușitoare, cu sentimentul stăruitor al scurgerii timpului, nu numai al timpului, dar și a vieții. A împărți moartea și a-i simți prezența apropiată. Imagini iscate oriunde și oricum, repetate ca un *alter ego* și răsfrînte mereu — pe suprafața unui nor și pe copia lui plutind în apă, pe oglinda eleșteului, în băltoaca lucioasă ca sticla, pe șleaul desfundat de roți și răscolit de copite, prin stepă, apoi la trap cîteva stadii și iarăși prin stepă, apoi un kilometru sau doi și un scurt galop pentru a ajunge din urmă plutonul ulanilor desfășurat ca un șarpe și a te alinia cu cei trei ofițeri care călăresc în frunte, drumuri înecate de praf, tracturi îndepărtate și făgașuri, ritmul copitelor, coifuri grele, de luptă, prinse în curele de șa, legănîndu-se ritmic în marș, mitraliere trase de cărucioare cu două roți și de căruțe obișnuite, briști rechiziționate la vreo fermă oarecare, unde, administratorul, înnebunit de spaimă, îi implora să-l scape de bandele de țărani și de

o căpetenie de-a lor, devenită între timp semilegendară, și undeva într-un alt loc, lîngă o vale adîncă, în umbra și zgomotul duruitoarei, pe lîngă Camenița Podoliei, într-un tîrgușor — case doar cu un cat — o grămadă de evrei hasidimi, întîmpinîndu-l pe un țadic, tîrgul de vite, trecătoarea de lîngă Jampol, malul povîrnit al Nistrului, năluci în starea de semitrezie cînd, urcat în spinarea calului, trecea pe un drumeag mărginit de-o parte și de alta cu plopi, în bătaia lunii, umbrele copacilor, toată noaptea în șa, o oboseală extremă, aproape cu nuanțe erotice, halucinații, o bruscă deșteptare cu alarma spaimei, frisoanele insomniei înainte de revărsatul zorilor, ceața plutind peste poienile joase, peste luncile cu oglinda orbitoare a lacurilor în bătaia soarelui la răsărit, ceva lăsat în urmă — dar ce anume ? — vreo înmormîntare țărănească ? — un roi de albine zbîrnîind ca o trompetă aeriană, în timp ce părăsesc, nor întunecat, prisaca din stepă cuprinsă de flăcări ? — a fost, s-a dus, visul le-a învăluit, le-a înfășurat în fuioare de ceață, în scamele unor arătări ciudate, năzăreli ale nopții, stele de piază rea, cearcăne vineții sub pleoape, mișcările monotone ale capului calului cu urechile ciulite ca la lupi, coama și urechile — în sus, în jos — între aceste urechi ciulite, privirea ațintită către drumul cenușiu de praf, lumina zilei în lanurile de gîru — Doamne, fie-ți milă de noi păcătoșii ! — bucăți rupte de ziar pe tejgheaua

cîrciumii, cadavrul crîşmarului spînzurat de cureaua pantalonilor şi agăţat de clanţa uşii, picioarele aduse de la genunchi, iar alături, în pragul hanului, un hatman al lui Skoropatski, lovit în burtă de un glonte, aplecat peste el felcerul, şi serii scurte de mitralieră semănînd gloanţele în evantai în lanul de grîu înălţat ca un perete, în spicele secerate şi tocate mărunt, zvîrlite pînă departe în sus şi risipind în jur boabele, rafală în livadă, printre arborii fructiferi, oriunde o fi, în dreapta şi în stînga, flori, păsări, fluturi, colibe şi garduri cu flori de nalbă, toate împuşcate, aplecîndu-te în şa poţi arunca o privire prin geamurile micuţe, murdare, cineva se aţine acolo, izbituri în uşă cu patul puştii, ulanii tîrăsc afară pe cineva, care de spaimă urlă zbătîndu-se în ţărînă, iar ei îl izbesc cu picioarele, divizia în marş se întinde într-un şirag nesfîrşit, escadronul cîntă : unu, doi, trei ! — o fîntînă cu cumpănă, să adăpăm în sfîrşit caii însetaţi, ciutura e prinsă de lanţ, se simte răcoreala venită din adînc, şi pe fund imaginea cerului şi a norilor, apa e rece, transparentă cum e cristalul, într-un cuvînt — folclor.

Diana din Efes are sub bărbie ceva ca o bucăţică de tablă sau ca un scut, semănînd cu un left ; gîtul e înfăşurat strîns, pînă sub bărbie, cu ceva rotund, ca o cunună, dar din ce o fi ? — greu de ghicit ; ceva mai jos un colier alcătuit din cîteva şiraguri de mărgele mari cît o boabă de cireaşă — să fie nişte fructe pline de zeamă ? să fie ouăle microscopice ale unei şopîrle ? — iar în jurul capului zeiţei în fundal, zboară nişte drăcuşori, nedrăcuşori, să-i numim mai blînd, nişte făpturi ciudate, li se văd limpede cornițele ascuţite precum şi limbuţele subţiri atîrnînd din boticuri, lăbuţele, ori poate că nu sînt decît nişte aripi larg deschise în lături ? În starea de exaltare în care se află, mîngîind cu vîrful degetelor — îşi scosese mănuşile — silueta albă a Dianei, locotenentul simţi primul val de febră. Se întreba : oare i se aduceau jertfe omeneşti acestei celei mai frumoase dintre zeiţe ? Ar fi fost cît se poate de firesc şi de înţeles : însăşi apropierea Efesului de acele ţări unde erau slăviţi Baal şi Astarte. Desigur îşi puteau îngădui să aducă asemenea omagii celei mai enigmatice dintre enigme. Poate că-i stropeau picioarele cu sînge proaspăt, cald încă, al unor prunci de ambe sexe, de preferinţă băieţi ; iar cînd nu era de ajuns, poate că-l completau ucigînd la picioarele ei sclavii prinşi în luptă. Găleţi întregi de sînge fumegînd ! Insecte, musculiţe şi fluturi zboară nervos în jurul ei. Poate şi nişte fluturi de noapte, atraşi de lumina făcliilor ca de un răsărit prea curînd ivit sau de apariţia lunii. Năvăleau cu un şuierat, drept în flăcările torţelor. Apoi se scuturau carbonizate ca nişte frunze înnegrite. Şi ochii zeiţei, pe deasupra acestor mistere, orbi la închinătorii care se tîrau la picioarele ei divine, stăteau aţintiţi undeva

dincolo de cele mai îndepărtate zări, iar pe buze îi stăruia același zîmbet enigmatic. Și în jurul ei — locotenentul Kiekeritz prevedea și o asemenea posibilitate — un cor alcătuit din țărani ucraineni, ca scoși dintr-o tragedie antică. Ghirlande de flori, maci, albăstrițe, dar și floarea-soarelui, mari cît discul soarelui pe cîmp, simboluri ale fertilității acestui pămînt.

La treisprezece august este sărbătoarea Dianei, stăpîna lumii spiritelor și a zeităților răscrucilor, unde rafalele venite nu se știe dincotro, născute nu se știe cum, stîrnesc vîrtejuri și răsucesc praful în trîmbe. Se răsucesc ca la horă coloanele mobile ale acestui sanctuar cîmpenesc, miroase a ierburi, a bălegar, zboară semințele mărunte de grîne, pulberi de floare, iar sus pe cer, secera lunii sau poate un gîtlej retezat, înecat în sînge. Ca în *Faust*: *„Wie sonderbar muss diesen schönen Hals ein einziges rotes Schnürchen schmücken — Nicht breiter als ein Messerrücken...“* [1] De ziua ei preasfințită îi aduceau drept ofrande zeiței-patroane turte de ovăz în formă de semilună încercuite cu o cunună micuță de lumînări bisericești și erau așezate la răscruci.

În comparație cu Diana din Efes și chiar cu toate celelalte înfățișări ale Artemisei,

[1] *O, cît de straniu îi împodobește / Frumosul gît colanul ascuțit / Și roșu, ca o urmă de cuțit* (Goethe, *Faust*, trad. Ștefan Aug. Doinaș, Ed. Univers, 1982.)

fie și cea mai banală dintre ele, cea cu tolba, arcul și cîinele de vînătoare ținut din scurt cu o mînă energică de zgardă, denumită Diana-Vînătorița, celelalte zeițe din Olimp, dimpreună cu Afrodita și Junona, par niște còpii neizbutite; în această formație, Pallas-Athena este jenant de comică, lipsită de farmec, de orice surpriză, de neprevăzut de-a dreptul plicticoasă, ca o guvernantă îmbătrînită; la urma urmei poți medita la farmecele soției divine a lui Jupiter, Junona, la trupul ei copt, la șoldurile solide și coapsele masive, sub această înfățișare ar fi comparabilă cu frumusețea Irodiadei, care și ea o întrece pe fiica ei Salomea, vițelușa fără suflet, în stare doar să tropăie greoi, să danseze goală cu capul lui Ioan Bătezătorul pe tipsia de argint. fără să țină seama că la fiecare mișcare, cînd își saltă burta albă chiar sub mutra lui Irod, șiroind de transpirație și schimonosită de dorință, zeama sîngerie din tavă dă pe de lături stropindu-i șoldurile, că pășește cu picioarele goale în mîzga însîngerată, lăsînd în urmă ca pe o dîră roșie semnele tălpilor ei mînjite; în acest duet de rivalitate între mamă și fiică, în prostia-i animală de vițel irațional ar corespunde mai degrabă lui Venus, dacă pe Hera (pînă și ca nume se aseamănă !) ar fi s-o înlocuim cu Irodiada.

Afrodita ? — se întreba locotenentul Kiekeritz stînd la umbra unui tei uriaș (și asta se întîmpla poate doar cu un sfert de ceas

înainte de execuția care urma să aibă loc chiar aici, în izolarea umbroasă din preajma bisericii) — culcat în plină vară, printre florile frumoaselor sate ucrainene, în clipa asta își înfige dinții albi într-o tulpină zemoasă de grîu — desfăcută cu albul și rozul ei lăuntric — și ce-i cu asta ? — totul e pe față și accesibil, taine nu există, iar făgăduiala devine numaidecît împlinire. Lipsește ambiguitatea revelațiilor pe care le trimite divina Diana și pe care dealtminteri nu le va împlini niciodată ; nu are nici o importanță că șapte peceți stau în calea nerăbdării mînioase a agresorului care nu va pregeta să le rupă una cîte una ; deabia va frînge în mîini țurțurii de gheață, acele ascuțite făurind un fel de zăgaz sau niște gratii de argint, va prinde în zbor săgeata ascuțită, zbîrnîitoare ca o albină, hărăzită temerarului, întîi una, apoi pe a doua, pînă cînd, în cele din urmă, îl vor devora cîinii asmuțiți asupră-i, așa cum s-a întîmplat cu Acteon ; pentru că Diana este totodată zeița morții.

Acteon ? — se gîndea locotenentul Kiekeritz tot mai alene, stînd întins în umbra teiului din curtea bisericii. — Oare n-are să se ivească întîmplător chiar el cîndva, în afara timpului nostru actual, în momentul cînd va porni săgeata ? Astea nu-s decît presupuneri. Cînd era copil și mai locuia încă în orașul Kraina, de unde provenea tatăl său, iar numele lui în slovenă era

Kikerič, avea o ceată de tovarăși de joacă, de opt-nouă ani, precum și o ceată adversă de fetițe. Atunci pentru prima oară se ivise Diana cu arcul, și, pe urmele ei, nevinovatul Acteon. Ciudat era că, în vreme ce băieții, cam molateci și prostănaci, scormoneau nisipul de lîngă lacul din parcul local și făceau cozonaci în forme de tablă — fetițele, de aceeași vîrstă cu ei, erau pline de inițiativă, foarte mobile și chiar agresive. Așadar, după ce-au trecut anii, în vremurile de față, rolul vînătorului s-ar putea să-l joace chiar eroul nostru el însuși în ce-l privește pe Acteon, el are să fie un băiat cu pielea albă gonind cît îl țineau picioarele pe versantul muntos, spre torent, iar pe spinarea lui goală, între omoplați, se va desena o cruce în luneta pistolului, prin urmare — ce descoperire ! — domnul locotenent Kiekeritz ar fi, sau ar deveni în clipa hotărîrii, Diana. Pentru orice eventualitate ar trebui executat gestul de exorcizare, împletind degetele într-un fel anumit : *Teufel — komm raus !* Ieși afară Satana !

La un ceas al după-amiezii (locotenentul Kiekeritz nu se uitase la ceas să vadă cît e, dar memorase direcția umbrei copacilor pe zidul cimitirului din spatele lui), căpitanul de cavalerie Urbanek îl întrebase dacă, în locul colegului său absent, n-ar accepta el să preia comanda plutonului de execuție. I-ar fi putut ordona, dar îl întreba politicos, cerîndu-i învoirea, era un ofițer deo-

sebit de politicos și excelent educat, în ciuda originii lui plebee. Și sigur n-ar fi stăruit dacă Kiekeritz s-ar fi opus, sau doar ar fi ezitat. Dar nu s-a întîmplat nimic de acest fel: amîndoi n-au făcut decît să-și ridice cu un gest simultan mîna la chipiu și să-și lovească în același timp călcîiele, stînd drepți unul în fața celuilalt: — *Zum Befehl!*[1] Și imediat după aceea, ulanii au adus în ograda bisericii niște țărani și oameni de obîrșie necunoscută, surprinși pe cînd prădau sau bănuiți de a fi participat la tîlhării, îmbrăcați în parte orășenește, în parte în haine militare. În mijlocul ogrăzii, umbrită de coroanele unor tei uriași, se înălța o cruce de lemn amintind vreo aniversare, o întîmplare anumită, sau poate vreun hram. În jur era un zid precum și un gard din nuiele acoperit cu tulpini de hamei, care alcătuiau împrejmuirea în continuare. Cei mai mulți dintre condamnați trebuiau tîrîți la locul execuției, salvele de mitralieră, îndreptate ca de obicei deasupra solului în evantai, îi loveau pe cei ce se ascundeau în lanurile de grîu la nivelul genunchilor. Deci sîngerînd abundent, le era greu să stea în picioare. Tîrîți prin iarbă de ulani, lăsau în urma lor dîre de sînge. Erau vreo treisprezece-paisprezece, printre ei doi cu chipie militare cu cîte o steluță deasupra cozorocului. Steluțele erau cusute deasupra, decupate

[1] La ordin! (Germ.)

cum se părea din postav sau pînză roșie. Locotenentul Kiekeritz îi privea stînd la umbra copacilor, lîngă zidul bisericii. Aștepta pînă ce soldații aveau să așeze sau mai degrabă să culce în ordine tot șirul de condamnați. Unii stăteau îngenuncheați, cu brațele legate la spate cu o sîrmă, alții în iarbă, unul stătea pe vine, lîngă gard. Vorbeau ceva între ei, în rusă sau în ucraineană. Locotenentul abia începea să deosebească cele două limbi și înțelegea cînd și cînd cîte ceva din ceea ce spuneau. Cînd plutonul de execuție se rîndui reglementar pe două rînduri, locotenentul, stingînd cu talpa cizmei mucul de țigară, își puse la ochi monoclul și scoase sabia din teacă, apoi, fără grabă, o înălță în sus. Cînd era gata să strige — *Feuer!*[1] — unul dintre condamnați, cel cu o căciulă din imitație de miel, cu o steluță roșie pe frunte, încercă să se ridice, dar nu izbuti decît să se tîrască din greu în mîini și imediat se prăbuși iar în genunchi, apoi strigă ceva în rusă; locotenentul înțelese doar cuvîntul: *„rebiata!“*

Strigătul acesta, mai cu seamă în acel moment, i se păru deosebit de patetic; îl întrerupse doar salva de mitralieră și toți condamnații se prăbușiră în diverse direcții; unul căzu cu fața în jos, un altul pe o parte, careva se aplecă spre spate, sprijinindu-se cu capul de gardul din care se

[1] Foc (germ.).

risipiră fărîme uscate de crengi, mărunțite de gloanțe. Plutonierul ucrainean din Galiția, Dańko, se duse să controleze dacă nu cumva rămăsese vreunul în viață — așa cerea regulamentul. Îi izbea pe rînd cu cizma, apoi se apleca ținînd pregătit revolverul în mînă, după aceea își ștergea cu grijă cizma mînjită de sînge în iarbă. Apoi se apropie de locotenent, care își vîrîse la loc sabia în teacă, și salutînd în poziție de drepți spuse: — *Ich melde gehorsam, Herr Oberleutnant, alles erledigt in Ordnung!* [1] Locotenentul îl privi mulțumit. Dańko era un flăcău frumos, ars de soare, tipul de cazac-haidamac, părul blond începuse să-i crească la loc și o șuviță îi lunecase pe sub chipiu. Îl întrebă: — Ce-a strigat ăla cu steluța de bolșevic pe chipiu? Iar Dańko, fără să-l privească pe ofițer în ochi, răspunse: — Băieți, așa a strigat, ochiți bine, iar după aceea... se bîlbîi și tăcu. — Hai, hai, zi, stărui locotenentul; tot mai curios îl trată cu o țigară Memfis pe plutonierul care o apucă delicat cu două degete și lovi din călcîie, de se auziră pintenii sunînd. — Ei, niște prostii, domnule locotenent, nu face să le repeți. Dar Kiekeritz se încăpățînase, așa încît Dańko recită dintr-o răsuflare, parcă ușurat: — Păi zicea, că după aceea, ptiu, să întoarcem armele contra ofițerilor

---

[1] Raportez respectuos, domnule sublocotenent, totul e în ordine (germ.).

noștri. — Hm..., interesant, murmură Kiekeritz.

Ulterior, în decursul acestei expediții de vară, locotenentul Kiekeritz avusese și alte prilejuri de a comanda plutoane de execuție. În împrejurimile localităților Bar și Fastow, și undeva dincolo de Humanie, și mai aproape, lîngă gara Vapniarca din Podolia. De două, trei ori pe săptămînă, ba într-o zi, pînă în prînz comandase chiar patru, una după alta. Atunci încercuiseră și lichidaseră o bandă mai mare. Comandau cu schimbul: locotenentul Alfred Kiekeritz precum și sublocotenentul Anton Hlavaty. Uneori noaptea, la cartierul militar, cînd era gata să adoarmă, sau mai adeseori cînd, în ciuda oboselii și drept urmare, desigur, a stării febrile care revenea periodic, nu izbutea să închidă ochii pînă în zori, brusc treaz, locotenentul Kiekeritz se surprindea stăpînit de spaimă; era o frică, s-ar putea spune, neprecizată, lipsită de un anume chip, aproape anonimă. Așa se temea cîteodată încă fiind copil, fără să știe de ce anume îi era teamă, de unde, din ce direcție, din ce unghер se va ivi această spaimă atotputernică și sub ce înfățișare. I se părea, de pildă, că aude pași furișați. Și acum la fel, avea senzația că cineva se furișează, că stă la pîndă. Arma îndreptată asupra propriilor ofițeri? Ar fi probabil — cum se exprimase odată într-o convorbire cu colegii săi — în stilul respectiv. Da, da, exact așa, cum sînt

într-un anumit stil, de pildă, unele expresii populare sau cîntece conforme cu folclorul, uneori foarte indecente, de-a dreptul obscene. Ar fi de asemenea *en vogue*, fiindcă după cît se pare, tocmai e pe cale să vină în moda omorîrii ofițerilor. Ceilalți, colegii de regiment, nu păreau prea satisfăcuți de divagațiile lui. După opinia lor nu era o temă potrivită pentru glume.

Așadar, dacă stînd astfel culcat ar zări o armă îndreptată asupra lui (mai sigur o carabină rusească cu țeavă retezată — sau poate un parabellum ?) ar dori să se scoale, să se așeze în așternut, sau poate să execute vreun gest stîngaci de apărare, de pildă gestul de a-și acoperi cu mîinile o parte a obrazului, pe care ar socoti-o cea mai prețioasă — ochii ca să nu vadă arma, sau poate fruntea, pentru că îndărătul ei e creierul, sediul gîndirii — sau cu totul în alt fel : ca o fecioară surprinsă în somn și-ar acoperi cu amîndouă mîinile burta dezvelită ? — cine știe ; ba nu, mai degrabă nu i-ar veni nici măcar să întindă brațele, îndoite atît de comod sub cap, nici să întoarcă într-o parte capul sau să schimbe poziția picioarelor, care începeau să-i amorțească. O atare situație ar avea un farmec straniu, e adevărat puțin de *kitsch*, dar nu pe atît de banal pe cît ar fi putut părea la început. Ar fi în stil cinegetic și ar avea loc de pildă în timpul unei expediții de vînătoare de lei sau leoparzi, undeva într-un desiș, unde pe cel dormind în cort l-ar surprinde o sălbăticiune amenințătoare. Întregul ar putea fi intitulat : sfîrșitul sezonului de vînătoare în Ucraina. Diana din Efes, înfășurată cu bandajul protector ca într-un cocon de insectă, și pe care noaptea o scotea din geantă, se afla mereu la îndemînă, la căpătîi. Dacă trezit brusc din somn ar fi zărit o armă ațintită asupră-i, orbit de un snop de lumini violente provenite de la o lanternă îndreptată spre ochii lui, nu este exclus că, în mod reflex, ar fi întins mîna după comoara lui cea mai de preț, trofeul de război numărul unu. Dar un asemenea prilej nu se ivi în acea vară toridă.

Febra apare destul de regulat, după ora trei, mercurul urcă în sus pe tubul de sticlă și ajunge de obicei la treizeci și șapte cu cîteva liniuțe, cinci, șase, uneori opt ; mult mai rar depășește bariera a treizeci și opt de grade. Apoi, pe seară, cînd ferestrele se întunecă devenind bleumarin, după ora șase, revine la normal, se stabilește aproximativ la treizeci și șapte. Și tot așa mereu Regimentsartzt Vodička, în civil cunoscut ftiziolog din Olomouc, încă în primăvară, la spitalul de campanie din Winnica, îi spusese :

— Dacă, pe domnul coleg nu-l interesează în mod special statistica și graficele cu înfățișarea unor vîrfuri alpine, iar termometrul mai mult enervează și zbuciumă, atunci dați-o naibii. La ce vă folosește să vă tot controlați febra ? Și într-adevăr, locotenentul Kiekeritz,

dînd ascultare acelui sfat înțelept și prietenesc, încetă să se mai preocupe de fierbințeli, în genere de starea sănătății sale, și ceea ce a fost mai important încă, s-a simțit pe loc cu mult mai bine. Straniu era faptul că febra, pe care încetase s-o mai măsoare, cedase probabil, pentru că n-o mai simțea; poate că se jignise, tratată cu nepăsare, la fel cum se întîmplase ceva mai tîrziu cu noțiunea măsurării reale a trecerii timpului, după aventura minutarelor ceasului în munții de lîngă joagăr. Totuși aici, la Turka, la etajul micuțului hotel, începuse iar s-o măsoare și, firește, starea subfebrilă reapăru numaidecît. În acest tîrgușor prăpădit dar și pitoresc în felul lui, mirosind a fum de cărbune din două surse — gara și joagărul — dar și a rășină de brad, existau mai mulți medici. Unul dintre ei, care ținea credința veche, foarte îngrijit și conștiincios, și totodată foarte delicat în purtări, ba în felul său chiar elegant, a luat asupră-și îngrijirea bolnavului, acum suferind limpede de T.B.C., altfel spus oftică sau tuberculoză la plămîni, a locotenentului care nici nu-și petrecea aici concediul medical și nici nu îndeplinea vreo funcție bine precizată de comandant al unui post militar inexistent.

Ca o condiție preliminară, medicul acela îi ceruse să-și măsoare regulat febra, ba chiar de trei ori pe zi: dimineața devreme, după-amiază și seara. Așa, ca un control — cum se exprimase — și pentru a avea

conștiința curată, pur și simplu, ca să se știe. Și nu sub braț, ci rectal.

— Sînteți chiar atît de curios, *Herr Doktor?* întrebase Kiekeritz cu un zîmbet. Iar doctorul făcuse un semn de negare cu mîna.

— Aș da de unde! De fapt, da. S-ar cuveni să ne intereseze pe amîndoi. Din moment ce urmează să vă tratez și să vă vindec, *Herr Oberleutnant.*

— Să mă tratați, da, sînt de acord, dealtminteri e și profesiunea dumneavoastră, sau poate că vă face și plăcere, nu mă pricep la asta, dar să mă vindecați? Presupun că glumiți, *Herr Doktor!*

Medicul se bîlbîi, își frecă mîinile micuțe, se vedea că e în căutarea cuvintelor celor mai potrivite; în cele din urmă, privindu-și pacientul drept în ochi, spuse: — Nu glumesc deloc. Vă rog să mă credeți. Starea dumneavoastră nu-i chiar atît de grea și fără speranță, cum poate părea. O să vedeți singur. Pînă de sărbători totul are să se lămurească.

Dar și așa, chiar dacă acest agreabil consilier medical nu i-ar fi cerut-o, locotenentul ar fi reînceput singur, numai de la el, să-și măsoare temperatura ca pe o provocare aruncată răului ascuns, pentru a stîrni lupul din pădure și a da ghies diavolului ațipit. Ba doctorul îi oferise chiar și un tabel cu diviziunile corespunzătoare pentru a putea înscrie în el, de fiecare dată, rezultatele

— Vîrfuri alpine? — zîmbise Kiekeritz luînd

în mîini foaia cu pătrățele albastre. — Poate că izbutesc să apuc *Alpenglühen*[1]? Știți cum arată, domnule doctor? La apusul soarelui, vîrfurile iau culoarea vinului roșu! E o priveliște minunată. Uite, chiar acum apune soarele — spuse arătînd fereastra cu mîna. Într-adevăr, dincolo de gară, deasupra primului șirag muntos, cerul se roșise. Umbrele erau oblice și prelungi. Doctorul Artur Stieglitz zîmbi numai și își mîngîie barba scurtă și căruntă. Dar din ochii lui zîmbetul lipsea.

Îi prescrisese sirop cu creozot și acum, mirosul lui foarte agreabil, amestecat cu gustul special de rășină se ivește în saliva și respirația locotenentului, ba chiar însoțește ca un soi de condiment alimentele pe care le consumă și băuturile, mai ales berea. Că berea de pe aici e apă chioară și n-are nici un gust e altceva! Berea Plzň nu se găsește nici de leac. S-ar părea că au făgăduit s-o aducă tocmai de la Lvov, dar pînă acum, nimic. În afară de sirop, medicul i-a mai prescris cacodilat de sodiu în injecții și un medicament care se numea Arrhenal. Precum și bifosfat de calciu cu sirop iodat.

De fumat s-ar fi cuvenit să se lase mai demult. Lucru ciudat, lipsa țigărilor nu-i provoacă nici o suferință deosebită, se săvîrși aproape fără durere. Dealtminteri, fumul de țigară, imediat după ce-l trăgea în piept, îi provoca o criză de tuse atît de puternică și atît de dureroasă, încît ai fi zis că-i arde cineva gîtlejul cu un foc aprins. Așa ca în copilărie cu ani în urmă cînd avusese tuse convulsivă. Nu se știe de ce memorase din vremea aceea imaginea ferestrei larg deschisă, pe care o privea din pat, și la fereastră, pe fundalul îndepărtat al Alpilor, perdeaua clătinată de vînt, înfășurîndu-se și desfășurîndu-se ca o panglică albă sau ca un steag; în crizele de tuse convulsivă, medicii recomandau atunci să se deschidă larg ferestrele, indiferent de anotimp, temperatura aerului și vreme, ba chiar copilul să fie scos afară, în curte. Era limpede că locotenentul începea, pe cale mijlocită, să recupereze anumite valori de mult uitate sau chiar total pierdute, dar în scurt timp fu nevoit să constate că de fapt nu există întoarcere nici către aceleași locuri, nici spre același timp pierdut, prin urmare multe probleme și iluzii trebuiau trecute din nou la pierderi, după cum trebuia să renunțe la atîtea valori incontestabile sau imuabile.

În sala de așteptare a doctorului Stieglitz, locotenentul zări atîrnînd pe perete, cam într-o latură și deasupra ușii, în umbra cuierului, o cromolitografie reprezentînd-o pe Salomea, reproducere după tabloul lui Gustave Moreau. De unde și pînă unde? Cum

---

[1] Fenomen natural de o mare frumusețe, în zona piscurilor alpine, la apusul soarelui, datorat unei permeabilități sporite a aerului față de razele roșii.

de ajunsese acolo? Doctorul Stieglitz îi explică atunci că răposata lui fiică, pe cînd studia medicina la Lvov, o adusese și o atîrnase acolo, ei, și acolo rămăsese. Atunci locotenentul îl întrebă: — Țineți foarte mult s-o aveți, *Herr Doktor*, că dacă nu, aș achiziționa-o cu plăcere de la dumneavoastră — și-l privi pe medic, care, surprins de această stranie propunere, se codi o clipă — Nu, da de unde! Dacă într-adevăr țineți dumneavoastră s-o aveți, vă rog, vă stă la dispoziție — și întinse mîna să ia reproducerea, dar fiind mic de stat, nu ajunse. Îl suplini Kiekeritz. Se înălță pe vîrfuri și o luă jos din cui, apoi se apropie de fereastră, o sprijini de pervaz și, aplecat înainte, începu s-o cerceteze îndeaproape, ca un miop, iar mai apoi, ținînd litografia cu amîndouă mîinile, o privi de la distanță. Închidea cînd un ochi, cînd pe celălalt, ba își puse în acest scop chiar și monoclul, dar după aceea îl scoase din orbită. Și iar privi reproducerea de foarte aproape, trecîndu-și degetele pe suprafața cam prăfuită a sticlei.

Doctorul Stieglitz aștepta răbdător, tușind ușor. Poate din cauză că în sala de așteptare lumina era insuficientă la acel ceas al zilei, locotenentul trecu în cabinetul doctorului. Se codi puțin, căutînd locul unde ar putea pune reproducerea pentru a o observa mai bine; în cele din urmă se hotărî la dulăpiorul nu prea înalt cu policioare din sticlă pentru instrumente medicale. Nu erau prea multe, Stieglitz nefiind nici chirurg, nici ginecolog, dar în provincie trebuie să ai în vedere diverse cazuri și să fii, cum se zice, omnibus. Prin urmare, Salomea se afla în vecinătatea nemijlocită a diverse feluri de clești și pense, două, trei scalpele și a cîtorva seringi. Doctorul făcu un gest cu mîna, de parcă ar fi vrut să împingă mai încolo un instrument lucios, cu capătul ascuțit, aflat în imediată apropiere. — Nu, nu! — exclamă Kiekeritz, oprindu-l cu un gest energic pe doctor de mîneca albă a halatului. — Tocmai așa, cum este în clipa asta, e cel mai favorabil, firește, dacă dumneavoastră, domnule doctor, nu aveți nimic împotrivă. E locul visat pentru cineva ca Salomea, mai adăugă parțial ca pentru sine și parțial ca pentru doctor, scuturîndu-și degetele de praf și ștergîndu-și-le cu batista, cu acest prilej se și înțepase pînă la sînge cu un ac de seringă. — Dați-mi mîna s-o văd. Să vă pun un pansament. Nimic grav, o înțepătură ușoară, superficială, dar oricum, prudența nu strică niciodată. — Locotenentul rîse. Doctorul Stieglitz, pansîndu-i degetul care sîngera ușor, nu prea înțelese bucuria evidentă a pacientului. Puțin mai înainte, în același cabinet, auscultația se încheiase cu o concluzie nefavorabilă, ba chiar proastă. Iar ciocănindu-i coșul pieptului, rezultatul fusese de-a dreptul alarmant: un ecou ca dintr-un butoi gol, un sunet înfundat, mat. Din adîncul pieptului lui

Kiekeritz, cînd își apăsase asupra lui urechea, se auziră șuierături și un foșnet caracteristic, aproape metalic. Exact așa cum am presupus, gîndi doctorul Stieglitz, plămînul drept e ca și cum n-ar mai fi, iar cel stîng în stare de descompunere — Ar trebui, domnule locotenent, cînd s-o isprăvi războiul să vă duceți la un sanatoriu bun, măcar la Meran. Și mai bine ar fi în Elveția, dar să nu fie prea sus. Așa cum v-am mai spus, nu e cazul să vă alarmați, dar nici nu trebuie subestimat. Vă rog să fiți rațional, domnule locotenent. Acesta e sfatul meu.

Ei și numaidecît după acea convorbire, urmase bucuria bruscă a pacientului, legată evident de cromolitografia asta neghioabă, o bucurie nesimulată, cît se poate de sinceră, s-ar zice copilărească și sigur spontană. Ce ciudați sînt oamenii! N-ajungi niciodată să-i cunoști, să știi cu adevărat ceva despre ei. Și spuse cu glas tare: — Am să vă dau o mixtură excelentă cu calciu. Caverna care s-a deschis în plămînii dumneavoastră are să se închidă, pur și simplu se va calcifia. Am această speranță, ei și o experiență de ani întregi. Cîți bolnavi de plămîni n-am vindecat pe aici! Destul de recent, poate ați auzit de acest caz: fiul rabinului din Mościsk, un băiat de șaptesprezece ani, s-a îmbolnăvit rău de tot și l-au trimis încoace, în munți, ca să-l ajute clima. Poate că i-o fi ajutat, nu zic nu, dar eu, fără să mă laud, l-am scos din necaz. Era foarte rău, medicii din Lvov clătinau din cap și nu mai sperau să-l vindece, iar acum iată, se simte ca peștele în apă. S-a însurat, nu-i prea mult de atunci, are și un fiu.

Dar locotenentul Kiekeritz părea să nu-l fi auzit. Tot așeza cromolitografia, ba așa, ba altminterea, o apleca în toate direcțiile, o ridica la înălțimea ochilor, o ștergea cu batista, sufla peste ea, își scotea monoclul. Pînă la urmă, îndreptîndu-și spinarea și depunînd tabloul pe măsuță, rosti: — *Delectatio morosa*[1], nu-i așa? — iar doctorul Stieglitz, ignorînd din nou ce gîndea pacientul său, tăcu, bătînd din genele lui cărunte și zîmbi într-o doară. Avea o bărbuță ascuțită în vîrf și un guler tare, despicat peste mărul lui Adam. Își freca mîinile micuțe, ca de femeie.

— Nu știu dacă ați citit, domnule doctor, disertația unui oarecare Laforgue pe tema Salomeii și a Irodiadei, a relațiilor lor reciproce, dependențe și animozități. N-o cunoașteți? Păcat. Citiți-o, domnule doctor. Foarte interesantă, vă rog să mă credeți. Sună cam așa — citez din memorie, dar cred că exact, pentru că am citit-o de nenumărate ori — ascultați vă rog: „Cine a martirizat astfel zîmbetul micuței? Imaculata ei concepțiune!“ Ei, ce ziceți? O idee fabuloasă, veți recunoaște și dumneavoastră. Cu această imaculată concepțiune! Și ur-

[1] O desfătare posomorîtă (lat.).

mează un pasaj, nu știu cum îl veți recepta dumneavoastră, dar în ce mă privește... Deci sună astfel: „Salomea rîse, tușind încetișor. Poate pentru a marca astfel că ea însăși nu se ia în serios. Vorbi deci cu un glas afon și asexual, ca cineva bolnav care cere o fiertură de ierburi..." Ei, așa-i că am dreptate? Toată situația asta, această asexualitate a Salomeii, în pofida tradiției generale și vulgarizate. Nu socotiți și dumneavoastră, la fel cu mine, și înaintea noastră Laforgue, că Salomea este de fapt o făptură neutră, poate din cauză că întreaga rezervă de sex, a feminității cu sensul ei cel mai strict, prevăzută de maica natură pentru uzul ambelor cucoane, a fost acaparată în mod egoist de mamă, adică de Irodiada?

— Îmi trece prin minte în clipa asta, spuse doctorul Stieglitz, că am pentru dumneavoastră și niște ierburi. Un fel de fiertură. Are să vă ajute. Merită să încercați.

Kiekeritz tresări ca trezit dintr-un somn adînc: — Arnica, nu-i așa? și se răsuci pe călcîie, ținînd iar cromolitografia cu amîndouă mîinile. Obrazul lui smead și subțire se afla acum în deschiderea ferestrei întors spre asfințit, unde pe un plan îndepărtat, dincolo de lanțul muntos, aproape bleumarin, apunea un soare foarte roșu, dar care nu înțepa ochii și disproporționat de mare. Atîrna ca un balon chiar deasupra capului pacientului. Apoi, pe același fundal al ferestrei, trecu fără zgomot un șir lung de vagoane, numai cisterne. Și în liniștea înserării răsună șuieratul de două ori repetat al locomotivei.

— Aș, de unde! De ce v-a trecut prin minte tocmai arnica? O să vă dau ceva cu mult mai potrivit. O să vedeți, domnule locotenent, cum are să vă aducă o ușurare imediat. Ce-i drept, în ce mă privește, nu supraapreciez valoarea tratamentelor cu plante medicinale, din care colegii mei fac în ultima vreme un *panaceum*, dar le prețuiesc și le folosesc cu succes în multe cazuri.

Atunci Kiekeritz, ca și cum n-ar fi auzit vorbele doctorului, mijindu-și ochii, începu să recite cu jumătate de glas în franceză: — *„J'aime l'horreur d'être vierge et je veux / Vivre parmi l'effroi que me font mes cheveux / Pour, le soir retiré en ma couche, reptile / Inviolé sentir la chair inutile..."* [1] Ați înțeles, *Herr Doktor*? — Dar doctorul Stieglitz nu cunoștea franceza, de aceea nu făcu decît să zîmbească palid. — Ce înseamnă *Herr Oberleutnant*, cine a scris-o? — Mallarmé, un poet francez. N-ați auzit de

[1] *„Iubesc oroarea de a fi fecioară, și / În spaima acestor plete doresc a ispăși, / Ca seara, cuibărită în culcușul meu reptilă, / Să simt nepîngărită, în carnea inutilă...* Din Stéphane Mallarmé, *Poezii*, trad. Ștefan Aug. Doinaș, Ed. Univers 1972.

el niciodată? făcu un gest de renunțare cu mîna, fără să se ostenească a traduce textul în germană sau măcar a lămuri conținutul poeziei. După o clipă de tăcere spuse:
— Știți de ce mă interesează aceste diferite speculații și simboluri? ca de pildă Salomea sau Maria Egipteanca? Pentru că trebuie să simt necontenit lîngă mine prezența unor martori, mă înțelegeți? Nu? — Păcat. Dar n-are a face... — după care totuși continuă, privind pe fereastra îndărătul căreia soarele apusese și după dispariția lui parcă se luminaseră brusc munții împăduriți, de acolo începînd să adie răcoarea înserării: — Îmi veți da dreptate doctore, că problema cea mai fascinantă de pe planeta noastră este moartea, moartea cercetată, ciocănită, așa cum m-ați ciocănit dumneavoastră adineaori pe o parte și pe alta. Mă refer, *Herr Doktor*, nu știu dacă mă înțelegeți, atît la a o pricinui cît și la a o încerca. Ceea ce ar putea fi definit și drept a o gusta, nu-i așa? Înseamnă nu numai să fii consecvent pînă la capăt, dar este și unica atitudine loială față de ea.

Doctorul Stieglitz chemă fata de la bucătărie și-i ceru să șteargă și să curețe bine tabloul, după aceea, înfășurîndu-l în hîrtie de împachetat, îl înmînă pacientului său. Iar acesta, punîndu-și rețetele în portofelul din piele de crocodil, însuflețit și în mod evident încă surescitat, spuse: — Știți, desigur, că există nenumărate și foarte felurite re-

prezentări ale Salomeii, chiar eu însumi cunosc mai mult de zece dintre ele, pentru că, pînă nu de mult, a fost o temă foarte la modă, mai ales de la arta lui Wilde încoace, dar după părerea mea, sper că veți fi de acord cu mine, *Herr Doktor*, cea mai corespunzătoare este concepția lui Francesco del Cairo[1]. Dacă memoria nu mă înșală, originalul se află la pinacoteca din Torino. Deși fie vorba între noi, doamna Irodiada și numai ea merită atenția noastră. Și lucru ciudat, atît de puține imagini de-ale chipului ei au apărut, atît de rar a fost obiectul preocupărilor artiștilor, mai ales în pictură. Întotdeauna lucrul acesta m-a mirat, ba chiar m-a supărat. Am avut o carte poștală cu o reproducere după Irodiada de-a dreptul excepțională, așa concentrată, la pîndă, aproape amenințătoare în această poziție, cu ambele mîini vîrîte între genunchi, toată în așteptare, aplecată înainte. Ochii mijiți, dar ce ochi! În fond numai carnală, între noi fie vorba, scîrboșenie, aproape grețoasă, și totuși, poate tocmai din cauza asta, nu-mi puteam lua ochii de la ea. Și închipuiți-vă, ce ghinion! Tocmai această ilustrată am pierdut-o primăvara trecută. Sigur mi-a furat-o cineva. Bănuiesc că ordonanța maiorului Holak. Știu că era în

[1] Francesco del Cairo (1598—1674), pictor italian, portretist și autor de tablouri cu tematică istorică.

căutarea unei ilustrate ca s-o trimită drăguței lui, ei, și probabil, din lipsă de altceva, mi-a șterpelit această inegalabilă Irodiadă, e limpede, fără să-și dea seama peste ce comoară a dat. Un prostănac! Așa se întîmplă de obicei. Știți, domnule doctor, că am găsit de curînd două piese Meissen, o farfurie și o salatieră, la țară, folosite ca străchini pentru mîncarea păsărilor? Ce grozăvie!

Doctorul Stieglitz doar clătina capul cu înțelegere. Își ștergea stîngaci cu batista sticla ochelarilor. După aceea îi înmînă locotenentului cromolitografia. Nu acceptă în schimb nici tabachera de argint, nici o sumă mai mare de bani. — Se poate, pentru numele lui Dumnezeu! Am să mă supăr, zău așa, *Her Oberleutnant*. Pentru un lucru fără valoare ca ăsta? Că era atîrnată aici, în sala de așteptare, și ce-i cu asta? Nimic. N-o să mai stea atîrnată și atît. *Schluss*! Dealtminteri eu nu fumez. Prin urmare ce să fac cu un portțigaret?

La cină, doctorul îi spuse soției sale:
— Știi, Klara, oamenii sînt tare ciudați. De pildă ofițerul acesta bolnav de T.B.C, cel care stă la Wasserzug, în camera de la etaj, știi doar de cine vorbesc, ofițerul de ulani. A fost la mine și a trebuit să-i ofer tabloul acela pe care l-a adus cîndva Sara noastră de la Lvov. Sper că nu-ți pare rău de el. Chiar tu spuneai cîndva că-i o scîrboșenie;

Dar nu-i explică, în ce consta de fapt ciudățenia pacientului său, în afară de chestiunea cu reproducerea. De altfel, soția doctorului știe și singură că există fel de fel de oameni, chiar și aici, în această localitate minusculă. Doamna Klara Stieglitz, de acasă Probst, era originară din Sambor și nu din Samborul Vechi, denumit și Orașul Vechi, ci din celălalt, cel adevărat, aproape o capitală și își avea părerea ei, bine precizată, despre orășelul în care îi era dat să locuiască de ani întregi, precum și despre clientela soțului ei. Peste o clipă acesta adăugă:
— Ofițerul acesta mai are cel mult două, hai să zicem trei luni de trăit. Spuse acestea, mușcînd dintr-o felie de pîine neagră unsă cu untură de gîscă. E greu de găsit acum, în comerț nu mai există de mult, dar doctorului îi fac rost pacienții. La fel și mierea. De pildă, ultima dată i-a înmînat două borcane mari cu această specialitate, după care doctorul se dă în vînt, domnul brigadier silvic Szwanda din Smorze, din cînd în cînd pacientul lui. Domnul Alois Szwanda are pur și simplu o sănătate de fier, un organism de invidiat: nici guturai, nici tuse, nici modificări evidente în circulație sau la inimă, o ușoară scleroză, ca la oricare la vîrsta asta, cu toate că nu-i displace băuturica — rachiurile preparate de el sînt cunoscute în tot ținutul! și fumează destul de mult și țigări și pipă. Cu gîndul la domnul brigadier silvic, doctorul Stieglitz zîmbește singur; îi

trece prin minte că, domnul Szwanda, după cum umblă zvonul, a început acuma să nu disprețuiască nici așa numitul sex slab. Tot felul de muieri de la țară, cînd una, cînd alta. După aceea, ele își povestesc ce bărbat zdravăn e domnul brigadier silvic, un adevărat țăran, cînd e vorba de treburi din astea. Și uite așa, trecînd din gură în gură, asemenea vorbe ajung pînă la urechea doctorului Stieglitz.

Infirmiera Irina Parafińczuk, în clipa de față angajată la gara Turka, a avut ocazia, într-una din zile, să vadă colecția domnului locotenent Kiekeritz, adică numai acea parte a ei pe care o mai are la el, întrucît cea mai mare parte a expediat-o pe adresa mamei sale, la Graz. A văzut *Salomea* și *Maria Egipteanca*, precum și o reproducere a unui pictor olandez necunoscut, reprezentînd un călăreț galopînd pe un cal negru printr-un peisaj romantic, pe vreme de furtună; era îmbrăcat cu o haină neagră, fluturînd în vînt. Undeva, în fundal, o moară de vînt își răsucea aripile. Tabloul acesta i se păru cel mai frumos. Domnișoara Irina Parafińczuk a avut ocazia să vadă colecția locotenentului Kiekeritz, trimisă fiind la el de către doctorul Stieglitz, ca să-i pună ventuze. Peste toate grijile și necazurile, se pomenise în ultima vreme și cu o bronșită puternică. Irina, cu obrazul dolofan, lată în șolduri, bondoacă, cu pulpele vizibile pe deasupra cizmelor cu carîmbul înalt pe care le purta

și toamna și iarna, pieptănată într-o parte, cu o șuviță deasupra ochiului ca un cazac tînăr, călcînd cu pași mari și apăsați, îl știa de mult pe locotenentul care locuia la Wasserzug. Se arăta destul de des pe la gară, venind după ziarele care soseau cu trenul de de după prînz, la ora paisprezece și cîteva minute și cu următorul, cel de la ora șaptesprezece și douăsprezece minute, ca să semneze în calitate de comandant al locului niște rapoarte, între altele și cu privire la activitatea infirmierei Irina, să mai schimbe o vorbă cu locotenentul Valašek, care se plictisea nemaipomenit și abia aștepta un asemenea prilej. Irina Parafińczuk se învîrtea prin ambele camere — și aceea ocupată de Valašek și prin a ei, cea cu destinație sanitară — și uneori se băga în vorbă cu glas tare. Din orice era în stare să izbucnească într-un rîs atît de sonor, încît putea fi auzit pînă dincolo de torent, la joagăr și magazii. Era și o fumătoare pătimașă.

Acum în camera numărul unu, ocupată de locotentul Kiekeritz, suflecîndu-și mînecile halatului pînă deasupra cotului, peste brațele-i albe și mușchiuloase, făcînd să zornăie o colecție întreagă de ventuze din sticlă într-un lighean de tablă, ba aprinzînd, ba stingînd cu o suflare vată îmbibată cu spirt și înfășurată pe o sîrmă lungă, umplînd toată încăperea cu un miros înțepător de spirt denaturat, așeza cu mare îndemînare paharele pe două rînduri, de-o parte și de

alta a șirei spinării pe spinarea albă și plăpîndă a pacientului care stătea culcat pe burtă, răbdător și trăgea cu mult interes cu coada ochiului stîng la infirmiera care se mișca energic în jurul lui. Pe cînd își făcea treaba, fredona pe nas un fel de tra-la-la, tra-la-la, tra-la-la! Din păcate, din cînd în cînd, locotenentul era nevoit să tușească; mirosul de vată și cel de spirt denaturat îi gîdila nările și gîtlejul. Atunci domnișoara Irina Parafińczuk înceta pentru un moment să mai fredoneze, șuiera, încrunta din sprîncenele dese, îmbinate deasupra nasului, de teamă ca niște mișcări mai violente ale pacientului să nu facă să se desprindă vreuna din ventuzele, care și începeau — după cum se exprima — să prindă foarte frumos, adesea trăgînd în interiorul lor pielea de pe spinare, care se umfla luînd culoarea unei cireșe coapte sau a unei vișine.

Știa binișor limba germană, așadar încerca acum să lege o conversație cu locotenentul tăcut, care o tot privea cu atenție, și privitul lui stăruitor și fără o vorbă începea într-un fel s-o neliniștească, s-o provoace, ba chiar, s-o irite — *Poșcio vin tak divitsia na mene?* [1] — Începu deci pe tema icoanelor atîrnate la rînd deasupra patului. În ce-o privea nu le prețuia din cale afară. Văzuse atît de multe prin bisericile din partea locului, că nu-i mai spuneau nimic. Se găseau și prin colibele oamenilor, cumpărate cu prilejul unui drum la oraș, la tîrg sau la vreun hram. În schimb i se păru interesant tabloul cu călărețul. Dori să afle cine era. Dar locotenentul Kiekeritz nu izbuti s-o lămurească, nu știa nici el și dealtminteri îi era cu totul indiferent. — Ciudat, spuse domnișoara Parafińczuk, eu nu m-aș fi lăsat pînă n-aș fi aflat. Așa sînt eu. — Pot să vă ofer această reproducere, dacă v-a plăcut cu adevărat. Eu nu țin s-o am — îi spuse, iar ea rămase o clipă nemișcată, surprinsă; mîinile ei mari și zdravene încremeniră deasupra locotenentului care continua să stea nemișcat. — Da? Chiar pot să mi-o iau? Atunci voi avea o amintire de la dumneavoastră, *Herr Oberleitnant*. Am să atîrn acest tablou în odaia în care lucrez, la gară. — Își apăsă tare ambele mîini pe spinarea și șoldurile locotenentului, stînd aplecată mult deasupra lui, așa încît o clipă el îi simți răsuflarea în ceafă. Tresări, fiindcă îi trecu prin minte că, drept dovadă a recunoștinței pentru tabloul pe care i-l oferise, are intenția să-l sărute pe gît. Dar în aceeași clipă îl apucă o criză puternică de tuse. — Aoleu! strigă Irina Parafińczuk și cuprinsă de panică apăsă cu palmele spinarea pacientului imobilizîndu-l, ca nu cumva tusea acestuia să-i strice lucrătura migăloasă.

Și n-o să treacă probabil prea multă vreme (cîte săptămîni? trei? patru?) pînă cînd această infirmieră cu diplomă, mobi-

[1] De ce s-o fi mirînd așa de mine? (Ucr.).

lizată pentru serviciul militar (ba nu — ea se prezentase la armată de bună voie, într-o dimineață de decembrie a anului 1917, ca voluntar), va înceta să mai fie numai și exclusiv soră de Crucea Roșie. Își va schimba halatul alb cu o tunică militară. Își va pune peste moțul de păr ca de cazac, chipiul de ulan moștenit de la fostul ei pacient, pe care va coase cu propria-i mînă, în locul steluței chezaro-crăiești, devenită inactuală, o cocardă galben-albastră. În această nouă întrupare, după ce-și va fi înfășurat pulpele crăpate cu moletiere care tocmai ajunseseră la modă, și nu numai în armată, își va șnurui strîns ghetele bărbătești cu talpă neagră din cauciuc, de tip vînătoresc, darul domnului brigadier silvic Szwanda cu nu știu ce prilej, și — nu-i deloc exclus, dimpotrivă, cît se poate de probabil — va prelua ca uzurpatoare comanda gării în locul comandantului de pînă atunci, locotenentul Valašek, care va dori din toată inima să se înapoieze cît mai iute în locurile natale. Așa vor arăta desigur lucrurile în scurtă vreme, cînd va fi momentul potrivit, numit și clipă istorică. Deocamdată însă, domnișoara Irina, în curînd furieră a armatei ucrainene, privește cu mîndrie la rezultatele muncii sale : spinarea pacientului e toată bășicuțe roșii ca niște cucuie uriașe purpurii pe un fond alb ; ventuzele din sticlă, desprinse cu greu, se află acum în geanta de mînă a infirmierei.

Cînd a doua zi (sau poate abia peste două, trei zile) doctorul Stieglitz îl va întreba pe locotenent dacă e mulțumit de serviciile domnișoarei Parafińczuk, acesta îi va răspunde, că da, desigur, chiar foarte mulțumit. Și peste o clipă are să adauge : — Da, are niște mîini mari, grele și albe. Bune pentru box, dar și pentru masaj. — Iar doctorul, din nou cam derutat, cum i se întîmplă adesea în întîlnirile cu locotenentul, va răspunde iute : — Da, da. Nici vorbă. Dar, dumneavoastră, domnule locotenent, nu v-ar fi folosit la nimic un masaj, putea chiar să vă strice.

În acest moment din direcția gării Jawor și Rozlucz se apropie mărfarul. Se aude de departe. Urcă la deal, locomotiva gîfîie din greu, tace o clipă, pentru ca după aceea, cu o energie sporită, să înceapă a azvîrli, din coșul acoperit cu un parascîntei mare, gheme de fum în aerul de cristal din acești munți. Se aude și uruitul roților pe șine, cu toate că trenul mai este încă la o depărtare de cîțiva kilometri atît de gara Turka cît și de ghereta cantonierului marcată de o inscripție format mare : Tu — 2. Tocmai pentru că audibilitatea este aici atît de bună, întotdeauna îți rămîne destulă vreme, dacă ai oarecare rutină, să-ți aranjezi ținuta și să ieși în fața gheretei cantonului, iar după aceea să iei poziția de drepți cu stegulețul în mînă. Stegulețul este fixat de un băț

foarte scurt, înnegrit de folosință de-a lungul multor ani și lunecos din cauza ținutului în mînă. Pînza stegulețului a ajuns și ea cenușie, și-a pierdut culoarea vie, mîndră, de odinioară, a ajuns nu numai murdară ci și zdrențuită pe margini. Dar chiar și așa slujește cu cinste căilor ferate chezaro-crăiești. Atît stegulețul cît și bățul țin bine minte anii antebelici din Galiția, iar după aceea izbucnirea războiului și scurta ocupație rusească din anul nouă sute paisprezece spre nouă sute cincisprezece și ofensiva victorioasă din primăvara lui nouă sute cincisprezece la Gorlice. Cantonierul care lucrase aici, Oleksa Maksîmiuk, cu cîteva luni în urmă, adică în primăvara lui nouă sute optsprezece, a fost înrolat în rîndurile *Landwehrului* chezaro-crăiesc și repartizat la regimentul treizeci și trei din Strii, și aceasta cu toate demersurile și făgăduielile domnului locotenent Valašek, de a-l păstra pe un atît de experimentat funcționar al căilor ferate ; ei, dar n-a reușit, și Maksîmiuk a plecat. Succesorul lui în această funcție atît de importantă de la cantonul numărul doi, mai bine zis succesoarea, a fost o femeie, o nemțoaică de la colonia din Felizienthal, o oarecare Liza Kut. A preluat această muncă pe deplin conștientă de neașteptata ei avansare, cum și de importanța sarcinii ce i-a fost încredințată cu totală încredere în timp de război și pe o porțiune de cale ferată atît de expusă, care unea Lvovul

cu Budapesta, via Sambor-Turka-Sianki-Ungvar și mai departe cu porturile de pe Adriatica, îndeosebi cu portul militar de la Pola. Devenise, și știa asta, un instrument al puterii de stat, reprezentantul ei pe o treaptă, e drept de jos, dar deloc neglijabilă a scării ierarhice. Îi fusese înmînată mantaua de feroviar a predecesorului ei, prea largă pe ea, în schimb prea scurtă (pentru că Liza Kut este o fată slabă, dar înaltă), roasă și agățată în vreo două locuri (ambele buzunare erau rupte și lipseau și cîțiva nasturi) ; i se dădu și o șapcă bleumarin cu insigna căii ferate de stat — un cerc cu două aripioare, simbolul goanei și al vitezei ; pusese mîna și pe o pereche de ghete bărbătești, noi, de la consignație, cu șireturi din piele, care-i veneau ca turnate, pentru că se cuvine să adăugăm că Liza Kut, fiica cea mai mare a unui pădurar, care nu mai era în viață acum, fost subaltern al domnului Szwanda, e o fată slabă și deșirată și are talpa piciorului plată și mare chiar și pentru un cantonier de douăzeci și patru de ani. Prin urmare acum, cînd se apropie trenul dinspre Jawor, are timp destul, ca fără o grabă excesivă, flegmatic și ușor somnolent, așa cum era ea, înceată dar harnică de copil, să-și pună mantaua și chipiul și să-și vîre picioarele în ghete. Se întîmplă uneori ca Liza Kut să cam exagereze cu așteptatul ăsta pînă în ultimul moment, ceea ce poate că a devenit la ea un fel de joc sportiv, cu

atît mai mult cu cît nu are nimic de făcut și se plictisește zile întregi, deci amînă cu bună știință, uitîndu-se pe fereastra gheretei și în felul acesta nu mai apucă să-și lege șireturile la ghete. Atunci șireturile se încurcă și se împiedică, agățîndu-se de toate pietricelele, dar ei puțin îi pasă. Ia poziția de drepți, figura o are oricum severă, nu zîmbește niciodată. Liza înțelege ușor și are simțul datoriei dezvoltat, e și ambițioasă, așadar a deprins repede toate tainele muncii ei nu prea complicate, ca de pildă supravegherea stării în care se află șinele și traversele, zilnicul ocol, dimineața și seara, al raionului ei, cuprinzînd, cam doi kilometri și jumătate de terasament în direcția gării Jawor, aproximativ pînă în dreptul primelor colibe ale satului Sloboda și al podului de cale ferată peste rîul Strii. Toamna suflă întotdeauna acolo un vînt rece ca gheața și Liza Kut se înfășoară pînă la ochi cu gulerul mantalei, strînsă în talie cu o curea. Una dintre îndatoririle ei este și aceea de a curăța de zăpadă macazul de lîngă ghereta denumită și postul numărul doi. În acest scop, posedă o întreagă colecție de măturici din crengi de mesteacăn și pe deasupra o lopată mare de lemn. Are o mare experiență în această privință, întrucît în munca ei anterioară, timp de luni întregi a măturat zăpada de pe șine chiar în gară, fiind în slujba domnului șef de gară și a doamnei, nevasta acestuia, iar după aceea la locotenentul Vašek. Prin urmare, în aceste condiții, e o bagatelă, aproape o plăcere obligația de a asista în poziție de drepți, cu stegulețul lîngă șoldul drept, la fiecare trecere a trenului. Unii mecanici de locomotivă au ajuns s-o cunoască și o salută, cînd trec prin fața gheretei numărul doi, aplecați pe fereastra locomotivei, strigîndu-i diferite vorbe, în funcție de buna lor dispoziție și de vreme. Cînd plouă se întîmplă să nu se uite afară nimeni. Ea nu răspunde niciodată la saluturi și nici la glumele fochiștilor mai tineri, ale celor plecați în concediu sau ale soldaților din succesivele batalioane de marș îndreptate pe aici din Ungaria spre frontul de răsărit. Nici măcar nu zîmbește vreodată. Așa e ea. Își are propriile bucurii mărunte, e lucru știut. Una din ambițiile ei este fluieratul, mai ales imitarea șuieratului locomotivei. A cunoscut întregul alfabet de sunete feroviar, de la semnalul apropierii de gară, pînă la acela al plecării din gară, precum și șuierăturile nervoase în fața semaforului roșu în așteptarea liberei treceri. Și a tuturor celorlalte, trebuie doar să știi să le deosebești, iar Liza o știe. Uneori, cîte un tren oprit chiar lîngă cantonul ei e nerăbdător, iar conducătorul trenului sau mașinistul sau fochistul îi adresează ei pretențiile lor neîndreptățite privind întîrzierea : — Ce-i acolo ? Au adormit, ori ce naiba au pățit ? Mai bine te-ai mișca de acolo și-ai trage o fugă să

le-o spui. Ce stai așa ca un par ? — și altele de același fel. Dar, după cum se știe, ea nu are voie să-și părăsească postul.

Ar fi fost greu să ți-o închipui pe Liza în altă parte decît la gară, de pildă într-un orășel care să fie sediul autorităților și o așezare de oameni stabiliți aici, în practică parcă în afara războiului, care în ultimii doi ani se îndepărtase simțitor și parcă se stinsese. Numai iubita ei cale ferată continua să slujească necontenit războiului. Parcă unea, cimenta totul în jur, justificînd munca Lizei Kut și prin intermediul său propria ei existență. Constituia un fenomen stabil și statornic, așa cum iarna și gerul ar fi putut părea o chestiune naturală și imuabilă cuiva care niciodată în viață nu a cunoscut primăvara și cu atît mai puțin vara. Așadar, Liza Kut devenea tot mai mult, cu fiecare săptămînă și cu fiecare lună care trecea, ba chiar cu fiecare oră, o părticică măruntă a marii probleme numită războiul mondial, a micuțului sector care era fără îndoială gara subordonată autorității chezaro-crăiești și ghereta cantonului numărul doi. Liza Kut, severă și plină de demnitate, cu obrazul prelung și oacheș și cu buzele-i înguste strînse, stătea drepți, salutînd vagoanele care treceau în goană prin fața ei, deservind și ele războiul. Puținele trenuri civile circulînd pe acolo aveau în ochii ei o însemnătate secundară și de fapt erau nevrednice de acea încordare din creștet și pînă în tălpi în

ghetele mereu nelegate, de salut și de tot restul acelei ceremonii solemne. Se simțea așa precum se poate simți și cum trebuie să se simtă un soldat credincios, stînd de planton lîngă un obiectiv de stat important, mai cu seamă pe vreme de război, lîngă un depozit cu explozive sau un arsenal, ba chiar și în momente deosebit de înălțătoare (și de asemenea momente era năpădită Liza), în Burgul împărătesc pe care-l știa din cărți poștale ilustrate. Poate că uneori i se arăta și în vis acel Hofburg vienez, plin de oglinzi, aurării și lachei rigizi în livrele cu fireturi.

Zi și noapte miroase a molid. Așa are să miroasă pînă la urmă, pentru că așa o să fie, copacii trăiesc mai mult decît oamenii. Ca atare e de presupus că mirosul puternic al rășinei de molid va persista și va trece peste cel mai îndepărtat capăt al timpului care se scurge. Nisipul se scurge din clepsidră. N-a mai rămas decît puțin pe fund. Atîrnate de tavanul cantonului Tu — 2, în care e stăpînă deplină Liza Kut, sînt puse la uscat funii întregi de usturoi și știuleți de porumb. Liza pune la fiert apa într-un căzănel pe o plită din tablă din colțul bucătăriei și în el fierbe cucuruzul. Cînd se moaie, începe să-l mănînce, ținînd știuletele cu ambele mîini mari și osoase, desprinzînd șiruri întregi de boabe de porumb aurii cu o singură mușcătură, trăgînd cu dinții ei puternici, ușor ieșiți în afară. Cocenii goi, fără boabe, îi azvîrle în șanțul de cealaltă parte

a terasamentului. Are de gînd să pună la uscat nişte ştiuleţi, iar apoi să semene ceva porumb pe terenul micuţ, aparţinînd gheretei cantonierului. Cel care fusese înaintea ei avea şi varză şi morcovi. Iepurii coborînd în goană coasta nimereau aici şi rodeau legumele, mai ales în nopţile întunecoase, fără lună. Acum parcela zace nelucrată şi constituie una din supărările Lizei Kut, ba îi e şi ruşine.

Cînd domnul locotenent Alfred Kiekeritz nimerise aici şi se instalase la hotelul lui Wasserzug, la etaj, Liza Kut lucra abia de puţină vreme în ghereta cantonului. După cum se ştie, mai înainte îndeplinise în gară o funcţie mai puţin onorabilă, strict muncă fizică, înlocuindu-l pe unicul hamal, cel care căra bagajele şi care fusese înrolat. Căra valize, cufere şi lăzi, mătura peroanele şi podelele în gară şi spăla geamurile în toată clădirea gării. Trebuie adăugat că era puternică ca un cal. În plus, îi mai servea şi pe domnul locotenent Valašek şi pe domnişoara Irina Parafińczuk. În acest ultim an de război, Liza Kut împlinise douăzeci şi patru de ani şi, după cîte se părea, îşi păstrase neatinsă fecioria. Se întîmplase astfel, după cum se cuvine să presupunem, din pricină că-i speria pe eventualii pretendenţi şi curtezani cu figura ei posomorîtă precum şi cu felul ei înnăscut de a fi rece şi posacă. Dealtminteri, războiul cel mare continua şi majoritatea bărbaţilor fuseseră chemaţi sub

arme. Şi apoi Liza era nemţoaică, aparţinea deci, după părerea ei, unei rase superioare şi nici prin gînd nu i-ar fi trecut să se înhaite cu altcineva decît cu un compatriot. Deci stăruia în fecioria ei de tip militar, s-ar putea spune, extrem de aspră şi de rigidă.

Şi tocmai cu această înfăţişare o întîlnise de multe ori plimbîndu-se de-a lungul terasamentului căii ferate, în direcţia Jawor, domnul locotenent Kiekeritz. Cînd îl zărea, indiferent cu ce era ocupată în clipa aceea, Liza Kut arunca totul, îşi îndrepta spinarea şi lua poziţie de drepţi ca un soldat disciplinat; obrăjorul ei osos, îngust ca la vulpe, cu ochi de culoarea cenuşii, depărtaţi, exprima respect pentru uniformă şi rang. În ochii ei, locotenentul era o personalitate militară mai mare decît locotenentul Valašek, deşi aveau acelaşi grad. Resimţea în el ceva mai bun şi totodată mai misterios. Poate că era într-adevăr reprezentantul — marelui stat major?

Mai tîrziu, cînd se porniră ploile de toamnă, iar zilele deveniră tot mai scurte, într-o zi mai liberă de la slujbă, o întîlnise la circul ambulant, care tocmai poposise în orăşel. Domnul brigadier silvic Alois Szwanda îi făcu un semn cu mîna drept răspuns la salutul plecat al Lizei. O ţinea minte de cînd era mică. Cîndva, înainte de război, ca o fetiţă slabă, mult prea lungă pentru vîrsta ei, lucra la vaci şi la porci, la ocolul silvic din Felizienthal-Smorze. I se întipărise în

minte imaginea Lizei scoțînd bălegarul cu furca, înfiptă zdravăn cu ambele picioare într-o grămadă de gunoi, transpirată de efort, ștergîndu-și cu cotul sudoarea de pe frunte, cu o mutră îndîrjită. Acum, cu chipiul de feroviar și mantaua de postav bleumarin era de nerecunoscut, așa încît domnul Szwanda la început trecu pe lîngă ea cu nepăsare, abia după aceea văzu cu cine avea de a face, și chiar îi spusese ceva locotenentului Kiekeritz pe seama ei. Dar acesta se simțea din cale afară de prost: vremea era umedă și vîntoasă, dinspre trecători luneca la vale o ceață deasă ca niște cîlți, de la care i se trăgeau nu numai accesele dureroase de tuse, dar și de astm. De aceea, tot timpul sugea bomboane de eucalipt cu care își umpluse buzunarele. Trecu îngîndurat prin fața Lizei, care-l salută în poziție de drepți, fără s-o observe și fără să audă ce-i spune despre ea domnul brigadier slivic Szwanda. Nu presupunea că fata asta slabă și înaltă are să joace un anume rol în scena pe care am putea-o defini drept finală.

Întrucît Liza Kut, împreună cu Irina Parafińczuk (în întruparea ei următoare) va avea de a face cu ceea ce denumim ultimul serviciu. Atunci cînd Parafińczuk, în calitate de șef atotputernic al gării deasupra căreia va flutura steagul albastru-galben, își va da binevoitoarea aprobare ca lada de scîndură cu rămășițele pămîntești ale fostului ei pacient să fie încărcată în vagonul de vite,

și asta în ciuda faptului că nu se închidea ermetic (din fericire atunci va domni gerul), precum și ca acest vagon să fie atașat la trenul care se ducea în Ungaria (n-au decît să-și bată alții capul cu ce are să se mai întîmple după aceea!), Liza Kut, părăsindu-și cu determinare postul de la calea ferată, va purta de grijă trupului celui răposat. La ea, în cantonul numărul doi, are să dezbrace trupul rece al locotenentului, după aceea are să-l spele, cu conștiinciozitatea ei cunoscută, cu un burete muiat în apă și oțet. N-are să omită nici un locșor. Poate că, ceea ce nu putuse încerca datorită distanței care o despărțea de cel răposat, îi fusese restituit acum în stăpînire totală și exclusivă. Cu o duioșie mereu sporită cuprindea pe rînd cu mîinile ei mari și osoase, picioarele, genunchii, iar după aceea și organele masculine ale aceluia la a cărui vedere îi bătea mai iute inima aparent uscată. După aceea va săruta chiar buzele reci ale celui culcat pe spate. Se va preschimba în preoteasă a cultului morților, ca în străvechiul Egipt. Ba mai mult chiar — pentru un moment se va asemui cu slujitoarele deprinse să eviscereze morții, iar după aceea să le umple interiorul golit cu ierburi și rășină, menite să stăvilească descompunerea. Are să tot amîne momentul cînd va îmbrăca din nou trupul rigid cu uniforma de ulan. Are s-o facă încet, cu băgare de seamă, înconjurînd în vîrful pici-

oarelor scîndura sprijinită pe două scăunele pe care odihnesc rămășițele lui pămîntești. Ar fi fost de ajuns să privești cu atenție palmele mari ale Lizei Kut ca, avînd puțină imaginație și fiind cît de cît citit în acest domeniu, să asociezi forma și mișcările lor, precise și hotărîte, deși încete, parcă somnolente, cu ceremonia și ritualul cultului morții. Dar, după cum se știe, oamenii se arată în viață orbi și surzi.

Circul poposise la noi în ultima toamnă a Războiului cel Mare. Se ivise parcă de nicăieri, s-ar putea spune chiar — din ceață. Sosise într-o noapte oarecare, poate în zori, pe drumul desfundat, așternut cu pietre, plin de hîrtoape și bălți, dinspre partea văii și se instală în piețișoara pustie pe care, în vreme de pace, aveau loc uneori serbări populare. Acum aici e pustiu și foarte murdar, pentru că în imediata apropiere chiar, funcționează pînă azi oborul de vite, deci pe jos zac resturi, paie, grămezi de bălegar, duhnește pînă departe în jur a urină de cal și de vite, iar uneori — mai ales după ploaie — gunoiul mînat de apă ajunge pînă aici. Cînd nu e tîrg, cei care lucrează prin preajmă — prin dughene sau la rampă — vin aici să-și facă nevoile, deci nici de asta nu-i lipsă. Fecalele se adună lîngă gard și în tufișurile de liliac sălbatic și scoruș. Călinul și-a lepădat frunzele după cele dintîi nopți cu îngheț, e o vreme cenușie și neplăcută : suflă din direcția munților, care însă nu se

văd, căci înoată în plăpumi și perne de nori. Dimineața vîntul ba strînge ba risipește paiele și hîrtiile. Și taman aici s-a instalat circul.

În totalitatea lui se înfățișa mai degrabă modest, ba chiar sărăcăcios : o căruță numită și locuință, vopsită în verde, cu două ferăstruici acoperite cu perdeluțe albe ; cea de-a doua, e căruța-platformă care transportă cortul cu un singur stîlp de susținere, precum și diferite unelte absolut necesare. Pe vremuri aici se afla cușca în care stătea ursul, mîndria circului, dar după ce murise vara trecută la Rohatyn, mai rămăsese de pe urma animalului, căruia îi spuneau Hans, doar amintirea. Ce-i drept mai au trei cai și un cîine ; acesta de obicei aleargă legat între roțile căruței-locuință, care în caz de ploaie îi servește drept acoperiș. Doi cai sînt folosiți pentru ambele căruțe la tracțiune, cel de-al treilea e folosit pentru călărie și aleargă legat în urma căruței-platformă. E un jugan cu picioare groase, căruia îi spune Febus.

În schimb, dacă e vorba de oameni sau de personalul circului, el se compune din trei inși uniți printr-o soartă comună : pe primul loc s-ar cuveni pomenit proprietarul întreprinderii, altfel spus directorul ; este un fost atlet la categoria grea, iar mai înainte, în vremurile bune de pace, îmblînzitorul și dresorul ursului, care din păcate nu mai e în viață, iar mai înainte pasămite și a unui

leu ; dar lucrul acesta nu-i chiar atît de sigur, dacă ne referim la leu : există anumite îndoieli cu privire la faptul dacă acesta a existat cu adevărat, de la el păstrîndu-se numai legenda. Directorul e un ins scurt și gras. Întotdeauna umblă cu biciul în mînă. Poartă pantaloni strîmți din piele și cizme pînă la jumătatea gambei, negre, cu manșete cafenii, la modă astfel în domeniul întins al echitației. Se zice că în tinerețea lui ar fi fost un bărbat deosebit de frumos, dar probabil că și asta nu-i decît o legendă ; cu anii s-a îngrășat, burta îi ridică poalele vestei, alcătuind așa numitul „piept unguresc", spatele, în schimb, a ajuns ca la o babă ; obrajii îi atîrnă ; ochii directorului au cearcăne și sub ei pungi întretăiate de o rețea de vinișoare roșietice. Văzîndu-l cum pășește plin de mîndrie pe vîrfuri, cu biciul în mîna stîngă și cu dreapta ridicată pentru un salut circular și plin de recunoștință la adresa spectatorilor, orice medic ar spune că în viitor îl amenință apoplexia. Dar nu neapărat. Poate că, drept urmare a șederii continue la aer curat, el are să scape de bolile unui prost metabolism și de cele ale sclerozării vaselor sanguine. Așa ar fi putut să fie directorul micului circ ambulant, cel puțin așa s-ar fi cuvenit să arate. Deci chiar dacă nu era întru totul astfel în figura lui autentică (dacă o atare eventualitate — posibilitatea de a dobîndi o deplină autenticitate — în genere poate exista cîndva pe undeva), așa s-ar fi

cuvenit să le apară celor care l-au zărit îmbrăcat cu fracul pentru călărie, cu cilindrul pe cap și cu pantaloni foarte strîmți în ziua reprezentației inaugurale a circului. Și asta ar trebui să fie de ajuns. Timpul, după cum se știe, schimbă rînduiala, proporțiile, șterge amănuntele și totodată deformează totalitatea tabloului sau a impresiei ; unele elemente sporesc, suferă de *elephantiasis* sau de creșterea nemăsurată a imaginației, altele dimpotrivă — se micșorează, se chircesc, aproape dispar. Așa stau lucrurile și în cazul directorului și a întregii lui echipe. De aici decurge învățătura că în primul rînd trebuie să stabilești schema, și apoi să te ții de ea fără să schimbi pe cît e posibil nimic, și atunci în bilanțul final, întotdeauna vei fi în cîștig. Dealtminteri, aceasta nu se referă exclusiv la o figură supusă tuturor schematismelor și stereotipiilor, cum este directorul unui circ ambulant. Se poate aplica această metodă, ba chiar se cuvine să fie aplicată după atîția ani (și ce ani !) și unor figuri cu mult mai complicate.

Dacă e vorba de figura de prim plan, de cea a directorului, avem unele îndoieli în ce privește pieptănătura sa, memoria fiind înșelătoare, mai ales rectificînd înclinarea de a folosi schemele ; uneori se pare că ar fi avut mustăți mici, răsucite provocator, asprite cu un fixativ și, în expresia lor, agresiv masculine ; alteori (poate într-o altă lu-

mină și într-o situație schimbată sau cînd pentru o clipă figura-ideal, figura-model a directorului așa cum am dori să-l vedem se va destrăma și va dispare), socotim că era bărbierit și că pielea obrajilor o avea ca la babe, sigur cam ofilită și acoperită cu ruj și pudră. Cel mult, și asta își amintesc toți, avea niște favoriți și atît.

Care versiune este cea adevărată ? Atîția directori de circ s-au perindat prin preajmă, încît s-au confundat între ei și au început să-și semene. Un director s-a contopit cu un altul, a intrat în pielea celui de-al treilea, pentru a se înfățișa în cele din urmă cît se poate de liniștit ca un al patrulea, acesta fiind, dacă nu cel mai autentic (pentru că din aceștia nu există nicăieri) atunci măcar cel mai verosimil, tocmai pentru că e tipic.

Așadar, oare nu un atare personaj s-a ivit într-o dimineață ploioasă în orașul raional Turka (pentru că și de asemenea fapte, chipurile incontestabile, te poți îndoi), presupunînd că un circ ca acela a poposit vreodată prin acele părți și în acele vremi și că n-a fost doar răsfrîngere în oglinda a ceva ce n-a existat niciodată în acel loc sub această formă ? Ce să-i faci ? Cu acest prilej ar putea fi înmulțite personajele, făurind din ele un alai aparte închipuind un dans de nuntă, sau, de pildă, un dans al morții. Un soi de frescă în mișcare pe fundalul munților acoperiți de ceață și a miresmei stăruitoare de rășină de molid. O asemenea

transformare, o atare fantezie și-ar avea justificarea date fiind împrejurările a ceea ce avea să urmeze.

Iar alături de domnul director, adică de domnul și stăpînul circului, partenera lui, cea care a fost cîndva voltijeră, iar în ultima vreme îi servește maestrului mai ales de *medium*. Are și un nume, de fapt nu are importanță care. Poate cel ce a figurat pe afiș (un asemenea afiș a existat, dimineața în zori, după ce au sosit la fața locului, era zugrăvit cu îndemînare, în trei culori și a fost pus pe gard, lîngă intrarea spre casa de bilete, precum și, cu aprobarea autorităților, în piață și la gară), sau poate un altul : care ar putea fi Diana ; sau altcum : Olga. În fond, tot una e. Din altă sursă s-a aflat (de la jandarmul local, Ivan Pelehatî, care datorită funcției sale și-a aruncat privirile asupra hîrtiilor celor trei artiști circari, că o cheamă Caterina Przedbojska și că s-a născut la Stanislawow în suburbia numită Knihinin. Era greco-catolică. Și încă un amănunt : avea treizeci și opt de ani. De arătat însă arăta diferit : uneori cu mult mai tînără, dar se întîmpla să pară și mai în vîrstă. Cînd, de pildă, o vedeai de departe, mai ales zîmbind, putea să pară tînără, aproape o fetișcană, dar cînd o vedeai seara și de aproape, fața ei obosită, cu buzele și pleoapele prost fardate, cu obrajii dați cu un ruj violent, posomorîtă sau apatic somnoroasă

— atunci, exagerînd un pic, îi dădeai ușor cincizeci de ani și mai bine.

Așa arăta în timpul ședințelor de hipnoză, organizate după interzicerea aparițiilor publice la circ, în particular, în odăița de la etaj a gării, la locotenentul Valašek, din inițiativa și pe cheltuiala locotenentului Kiekeritz. Cînd umbla așa, în transă, adormită sau — așa cum o suspectau locotenentul Valašek și domnișoara Irina Parafińczuk — simulînd un somn hipnotic, cu pleoapele vinetii strînse, obrajii slabi fardați și buzele acoperite de un ruj aproape vișiniu, înainta de-a curmezișul odăii cu brațele întinse în față, ca o oarbă, pe deasupra îmbrăcată cu niște pantaloni de călărie prea largi pe ea și cu cizme înalte de voltijeră, cu pinteni disproporționat de mari care sunau la fiecare pas. Atunci locotenentul Kiekeritz gîndise că *mediumul*, care bolborosea niște vorbe într-o limbă necunoscută, reală sau poate scornită, trebuia să aibă — e absurd, dar așa arăta — la vreo șaizeci de ani. În părul ei cănit, tăiat și atîrnîndu-i de-o parte și de alta a feței zărise șuvițe întregi cărunte, probabil era vopsit de mîntuială, în grabă ; de asemenea, de foarte aproape, atunci cînd se apropiase de el cu un pas și se oprise, îi văzu ridurile de pe gît și din jurul ochilor închiși. Nu-l interesa, e lucru limpede, nici frumusețea nici vîrsta așa zisei țigănci. Ea era cea care-i ghicise mai de mult, cînd îl întîlnise mergînd împreună cu

Szwanda, și vorbise de arborele vieții și de pasărea paradisului după moarte. Trecuse, aplecîndu-se pînă jos, printr-o spărtură în gard, înfășurată cu un șal și îmbrăcată cu lucruri în culori vii, așa cum poartă țigăncile. La circ, Kiekeritz nu făcuse nici o legătură între ea și ghicitoarea aceea. Abia acum băgase de seamă că era aceeași femeie care i se plînsese jandarmului Pelehatî că suferă de varice.

În aceeași zi de dimineață, învățătorul din localitate, conducătorul școlii populare, Adam Kwasiżur împreună cu Izabela Slomkowska, învățătoare la aceeași școală, au hotărît să alunge copiii care încercau să pătrundă pe terenul circului, ca măcar printr-o crăpătură sau printr-o gaură din pînza cortului (și erau multe) să poată vedea ceva. Se și dusese vestea unor minuni cu cădere în transă, ori poate mai știi, a unor relații aievea cu spiritele sau cu diavolul el însuși. Și era numit cel de al treilea personaj al echipei itinerante — clovnul și piticul în una și aceeași persoană. Nu toți aflaseră că, la intervenția învățătorului Kwasiżur, în înțelegere cu preotul decan Pozuczek, plutonierul de jandarmi și șef de post Ivan Pelehatî, interzisese reprezentațiile publice de hipnoză ca fiind corupătoare și putînd provoca, mai ales în perioada războiului care continua, comentarii deplasate, tot felul de presupuneri și așa mai departe. Prin urmare acum el, reprezentantul autorităților, Pele-

hatî, sosise la fața locului, să controleze dacă dispoziția lui a fost executată și, văzîndu-l, cei doi învățători se bucurară sincer. Copiii fugiră care încotro. Și pe aproape, lîngă rampa de încărcare, aproape pe linia căii ferate, îl întîlnise alergînd, venind cu mare efort fiindcă era la urcuș dinspre torent și joagăr pe Moszko Kaplan, paznicul prizonierilor, ulan în *Landsturm*. Kaplan venea încet, gîfîind. Pe cap purta, ca de obicei în zilele mai răcoroase, o șapcă avînd marginea lăsată peste urechi, ceea ce o făcea să semene cu o căciulă de femeie. Moszko suferă de urechi și cînd suflă vîntul ăsta nesuferit, așa ca azi, trebuie să și le ferească în mod deosebit, să nu răcească. Mai trebuie adăugat că ulanul Moszko Kaplan de cîteva săptămîni a început să-și lase să-i crească barba, pe care o purta odinioară, ca civil, și pe care și-o tăiase conform cu regulamentul după ce se înrolase. Dar, pe zi ce trecea, regulamentul pierdea din rigoare. Nimeni nu-și mai bătea capul cu el. În jur totul lua sfîrșit, era limpede, frunzele cădeau, noaptea uneori geruia, nu se mai găsea tutun la cantonul de lîngă gară, pîinea ajunsese chiar ca o bucată de lut lipicios, în loc de zahăr o melasă cafenie sau zaharină, ce să mai vorbim, ca un final de toamnă. În aceste condiții, barba lui Moszko Kaplan încetase să mai constituie vreo problemă. Și crescuse destul de mult, ca de două, trei degete, decît că era rară. Un fuior subțiratic

și roșcat, o șuviță blond-roșcată, fluturată de vînt cînd spre dreapta, cînd spre stînga. Ei, și copiii, cum sînt ei, de fiecare dată cînd îl întîlneau pe ulanul Kaplan, îl înconjurau la o distanță de cîțiva pași și, țopăind și jucînd, strigau și cîntau în cor : — Uite ulanul ! Uite ulanul ! *Ulanii, vultanii în rînd mărșăluiesc ; fetele toate cu dor îi însoțesc !* Ulanul, flăcăul chipeș și viteaz ! Ulanul — flăcăul ! Ulanul — flăcăul ! Roibul, nu murgul ! Ha, ha, ha !, și alte asemenea. Moszko Kaplan se opri și începu să-i alunge cu o nuia de mesteacăn găsită în drum. Carabina i se clătina în spinare lovindu-l cu patul peste coapsă. Perechea de învățători sosiră gîfîind la vreme și copiii se risipiră numaidecît. Pe unii îi amenința cu pumnul învățătorul Kwasiżur. Dar copiii ajunseseră între timp departe, se piteau îndărătul gardului viu care creștea de-a lungul terasamentului sau goneau pe pantă în jos, spre pîrîu, mai să-și rupă picioarele. Moszko Kaplan chiar rîse. Nu le purta pică, se obișnuise și din fire era blînd și îngăduitor. La urma urmei, nici cei care depindeau de el, prizonierii, nu-l luau în serios și el nu se supăra deloc. — Hei, Mojsie — îi strigau, tu ești ulan, nu-i așa ? *Skajî șto tî avstriski ulan.*[1] Iar el zicea că din moment ce ei o duc rău, flămînzesc și degeră tot mai tare, se chinuie, atunci de ce să-i mai chinuie și el.

[1] Spune că ești ulan austriac. (Rus.)

Așa încît acum rîdea și glumea : — Uitați-vă la mine, doamnă învățătoare, dacă sînt eu un ulan chipeș, un flăcău chipeș ! Asta a fost cîndva, poate înainte de război, dar acum ? Că sînt ulan, asta n-am ce-i face, așa s-a întîmplat și n-am încotro. Dacă aveam încotro n-aș mai fi ulan de aici încolo nici o clipă măcar. Că la ce-aș fi ? Spuneți și dumneavoastră. Învățătoarea, domnișoara Izabela Slomkowska, rîdea, dar șeful ei, învățătorul Kwasiżur, avea o figură aspră. Nu prea știa dacă un soldat are dreptul să se exprime atît de ireverențios despre felul armatei din care făcea parte. Oare nu miroase a ceea ce orice cetățean cinstit se cuvine să înfiereze și ceea ce poate fi definit drept defetism primejdios și subversiv ? Prin urmare tăcea.

Calul de călărie, surul bătrîn de la circ pe nume Febus, avea chișițe groase, acoperite cu păr lung și aspru, ceea ce, după cît se pare, se întîmplă destul de rar la această rasă. Poate că vreunul dintre strămoșii săi fusese cal de tracțiune francez sau aparținuse cailor de tracțiune de rasă belgiană. Acum era bătrîn, dar picioarele le mai avea însă solide, firea mai degrabă blajină, era mai curînd lenevos decît nervos sau să fi avut alte metehne. Nu-i era frică nici de automobile măcar. În timp ce ambii cai de ham, la apropierea unui automobil, trebuiau ținuți de căpăstru, acesta nici nu se sinchisea, nu binevoia nici măcar să ciulească urechile sau să le lase în jos cu spaimă. Nici nu întoarse capul atunci cînd — așa cum s-a întîmplat, în plus era pe înserat, mașina circula cu farurile aprinse, vizibile de la distanță ca doi ochi mari, pe șoseaua dincolo de Rozlucz și la o cotitură, ușoară panică, dar nu s-a întîmplat nimic, automobilul militar trecuse pe lîngă cele două căruțe, pe lîngă al treilea cal, deshămat, purtat cu o sfoară — șoferul claxonase. Și ce-i cu asta ? Febus înainta cu pași aproape hieratici, parcă într-un ritm anumit, care poate i se întipărise în minte, în anii de demult, cînd înălțat pe picioarele dindărăt dansa în sunetele *Dunării albastre* a lui Strauss.

La reprezentații îl îmbrăcau cu un valtrap purpuriu, cu o lucrătură sigur orientală, tot în broderii aurite, cu țechini ba chiar și cu perle. Șaua era și ea orientală ca formă și ca finisare, poate persiană, poate arabă. Întrebat de Kiekeritz, care se interesase de proveniența acelui obiect atît de frumos, directorul circului mărturisise că a dat peste el în Podolia, și anume în partea de lîngă Zbrucz, cea rusească, în grajdul din apropierea unui palat. Zicea că ar fi fost pe acolo un adevărat muzeu, o colecție de trăsuri, carete și atelaje din diverse epoci. Directorul ar fi putut lua cîte ceva din acele comori, i-ar fi prins bine la circ, dar se temuse, pentru că sosise armata, așa încît părăsiseră în grabă acele locuri.

Cînd îi vedeai pe directorul circului „Columbus" împreună cu partenera lui, cu domnișoara Diana vel Olga și cu clovnul, indiferent în ce situație sau în ce aranjament comun și succesiv, luînd în considerare despotismul masculin al directorului, întotdeauna ți se impunea imaginea unei apropieri amoroase în ritmul unui solo de pe un disc de gramofon și cu un ritual caracteristic : totul se petrecea desigur (sau cel puțin ar fi putut să se petreacă, pornind de la caracterul tipic ba chiar de machetă schematică al figurilor și al situației) în șuieratul biciului din piele de bou, lung de circa doi metri, care descria în văzduh spirale șerpuitoare și opturi, izbind și lovind ritmic podeaua, un bici din acelea de care se foloseau de obicei dresorii de animale sălbatice, îmblînzitorii de lei sau tigri precum și păstorii de cai sălbatici galopînd cu cirezile pe vreo preerie sau savană. Discul rotindu-se și — pe fondul vasului — plînsul în hohote care-ți sfîșie inima și piticul în costum de clovn sau poate în lenjerie intimă, în izmene lungi și groase, pentru că e iarnă și în căruța-locuință e frig, cu figura de gnom infirm, cum stă în genunchi gemînd spasmodic cu un ciorap al voltijerei înfășurat în jurul gîtului, aproape să-l sugrume, iar apoi cu dinții de animal sălbatic apucă de cureaua biciului și smucindu-l cu salturi puternice execută pe podea, în hohotele de rîs ale îmblînzitorului, un dans comic. Prin urmare, există un bici care șuieră și sînt și lacrimi, și ciorapi lungi, roșii, ai domnișoarei Olga și gemetele ei animalice ; dealtminteri nu-i exclus că în acest fel se vaită la lună clovnul sau urlă cîinele legat de căruță. E lună plină, care se vede perfect prin ferăstruicile acoperite cu perdele ale căruței circarilor. Luna cunoaște faze diferite în funcție de care își schimbă înfățișarea. Poți să ți-o închipui ca pe un glob alb și luminos, dar și ca pe o seceră ascuțită sau ca pe un iatagan. Toate astea au stil și sînt decorative. În lumina sepulcrală, silueta victorios burtoasă a directorului circului „Columbus", cu biciul de care nu se desparte, ritmul loviturilor și ceva ca scîncetele unui copil mic ; dar în acest ansamblu de trei persoane nu există nici un copil ; ursul Hans a murit la Rohatyn în piață, țiganii i-au cumpărat blana ; s-ar putea da totul pe seama cîinelui ; că pasămite schiaună și se tînguie încetișor ascuns sub căruță, că se vaită astfel de spaimă, pentru că știe prea bine că nu are voie să se vaite mai tare și cu atît mai puțin să latre. Biciul de piele l-ar ajunge imediat, așa cum e legat de lanț între roți, descriind un arc frumos chiar lîngă pămînt.

Cînd locotenentul Kiekeritz, după o noapte proastă, ba chiar foarte rea, de nesomn, ieși din hotel și zări pe maidanul pînă atunci pustiu două căruțe de circ și un par înfipt în pămînt în jurul căruia se înfășura larg în falduri, crinolina cortului încă ne-

întins, situaţia se înfăţişa în felul următor : lîngă căruţa-platformă cu o ladă deasupra precum şi cu o colivie mare, goală, stătea un omuleţ cu un obrăjor trist, zbîrcit ca un măr veşted, de copil îmbătrînit prematur ; era tocmai cel de-al treilea, clovnul, decît că deocamdată era oarecum în civil, incognito, neoficial, deci nimeni n-ar fi ghicit că acest individ îngrijorat, cu statură de pitic, putea să facă tumbe cu atîta graţie, paisprezece tumbe una după alta, executînd cele mai ciudate giumbuşlucuri şi stîrnind cu stîngăcia-i prefăcută salve de rîs, mai ales în rîndurile spectatorilor tineri. Alta e că adeseori, în mijlocul hohotelor de rîs, aruncau în el de la mică distanţă cotoare de mere, cartofi putrezi sau castraveţi muraţi, aduşi la circ ca pe o gustare.

În clipa aceea, vorbea cu el jandarmul local, plutonierul Pelehatî. Pe scăriţa care ducea spre interiorul vagonului-dormitor, aflat în apropiere, şedea o femeie legată la cap cu o basma. Cîrpea, aplecată şi concentrată, o pereche de ciorapi lungi, roşii, ajuraţi. Lîngă ea, în prag, se aflau o pereche de pantofi cu tocuri foarte înalte, subţiri, şi stîlciate, cu bombeul cam boţit şi o cutie deschisă cu cremă de ghete şi o cîrpă.

Locotenentul Kiekeritz trecu pe lîngă clovn şi pe lîngă jandarmul care, zărindu-l, pocni din călcîie cu mult zel şi salută, şi se apropie de căruţa-locuinţă. Se opri acolo, luă în mîna înmănuşată unul din acei pantofi

ponosiţi şi demodaţi şi-l privi de aproape, ridicîndu-l pînă în dreptul ochilor cu un interes nedisimulat, după care îl puse cu grijă la loc. Femeia, cu ochi somnoroşi, obosiţi, îşi întrerupse lucrul şi-l privi în tăcere. Avea pe ea o manta de ploaie ieftină, din muşama, de sub care i se vedea cămaşa de noapte murdară, roz. Părea să fie aceeaşi pe care locotenentul Kiekeritz o văzu a doua zi, trecut fiind bine de miezul nopţii, pe scara hotelului, între parter şi primul etaj, atunci cînd, atras de zgomot deschisese uşa camerei numărul unu şi privise tremurînd de frig, căci era doar cu halatul pus peste pijama. Era lună plină şi în jurul ei un cer îngheţat fără nici un nor ; nu se zăreau nici stele.

Locotenentul încă nu dormea, dar stinsese lumina şi stătea culcat în întuneric pe pat. De fapt nu era un întuneric deplin pentru că pe fereastră bătea lumina lunii. Se cufunda şi ieşea la suprafaţă, într-o semitrezie febrilă, în acea semilumină lunară şi acel semiîntuneric, difuz şi doar pe jumătate real. Auzind glasuri neobişnuite jos, privi din capul scării, apoi coborî treptele pînă la jumătate : scara era, ca de obicei, slab luminată de un bec de patruzeci de lumini sub abajurul plat, metalic, avînd forma unei farfurii ; unde stătea locotenentul aplecat peste balustradă, era umbră — lumina lămpii nu ajungea pînă acolo ; în spatele lui coridorul era şi el complet întunecat. Por-

tarul, Izaak Roth, punct la ora zece stingea lumina, cu excepția acestui unic bec la intrarea spre etajul întîi.

Auzi un tropăit acolo jos, apoi vietatea se opri sau poate se cinchi asemeni unui animal speriat. Locotenentului îi trecu prin minte un gînd absurd : n-o fi o maimuță ? surprinsă de careva, ghemuită într-un ungher, gîfîind și arătîndu-și colții mărunți ? — După aceea, prinse să se furișeze pe scări în sus, pînă se ivi în lumina becului stingher, pătat de muște. Locotenentul aștepta, privind cu încordare. Ferăstruica interioară, care despărțea cușca portarului de casa scării se lumină. Iar locotenentului i se păru că zărește profilîndu-se pe suprafața perdelei silueta lui Roth. Spinarea lui încovoiată poate și profilul cu barbă. Apoi dispăru din cîmpul lui vizual. Leandrul prăfuit în ciubărul lui de lemn vopsit în verde și cele două fotolii mici de răchită se aflau la locul lor. Toate păreau să fie la locul lor. Și așa și era de fapt. Atunci, locotenentul Alfred Kiekeritz avu prilejul să constate cu ochii lui că, acea cămașă de noapte pe care o observase cu o zi în urmă ivindu-și marginea pe sub mantaua de ploaie, din mușama, ușor întredeschisă și lucind astfel de parcă ar fi fost tot timpul udă de ploaie sau proaspăt lăcuită era aceeași cu cea pe care o avea pe ea acum, urcînd scările, partenera directorului (probabil și iubita lui ? — gîndi), aceeași pe care

o văzuse cu trei ceasuri în urmă în arena circului în trei întrupări diferite : ca acrobată, îmbrăcată cu un tricou verde, încolăcindu-se ca un șarpe în mijlocul arenei, vîrîndu-și capul între genunchi, răsucită într-un ghem aparent de nedesfăcut, arătîndu-și chipul umflat de efort, cu ochii holbați, într-un loc neașteptat, undeva la spate sau la nivelul picioarelor încălțate cu pantofi de gimnastică verzi cu tălpile lustruite : ca *medium*, hipnotizată de partenerul ei burtos — care nu se despărțea de bici și de cilindru — înaintînd la porunca lui, cu pleoapele strînse, în lungul unei benzi, pentru a răspunde la diferite întrebări puse de public, în marea lor majoritate complet idioate, absurde sau prostești, ca după aceea să se urce dintr-o săritură pe această bandă și să defileze pe ea în jurul arenei, îmbrăcată cu un fel de crinolină pe arcuri și cu ciorapi purpurii (aceeași desigur pe care îi țesea cu atîta concentrare și sprîncenele strînse, așezată pe scărița căruței-locuință cînd locotenentul Kiekeritz se apropiase venind din direcția gării) ; și la urmă ca voltijeră, urcată în spinarea lui Febus, care pășea maiestuos pe picioarele lui cu chișițele crescute cu păr, dînd solemn din cap, cu părul de pe frunte alb ca neaua, împodobit cu un valtrap purpuriu și cu o șa orientală ; fusese răsplătită de mai multe ori cu strigăte de bravo deși, la un moment dat — trecînd prin fața locurilor unde se-

deau locotenentul Kiekeritz și brigadierul silvic Szwanda, iar lîngă ei domnișoara Irina Parafińczuk într-o manta militară — se clătină, își flutură brațele întinse în lături, dar din fericire primejdia trecu. Directorul, ațînîndu-se în mijlocul arenei, plesni din biciul care descrise un arc pitoresc, iar după aceea formă ceva ca un nod sau ca un opt la o distanță primejdioasă de picioarele voltijerei, poate chiar atingînd-o ușor și atunci clovnul pitic care, în tot răstimpul cît durase performanța, se tot strîmbase caraghios, ba așezîndu-se, ba țopăind ca o broască, îmbrăcat cu pantaloni bufanți vișinii și o căciuliță cu un pompon în vîrf, necheză ca un cal, după aceea rîse și rosti ceva — nu se știe dacă adresîndu-se directorului sau voltijerei, care tocmai trecea prin fața lui, ce anume nu pricepură nici locotenentul și nici domnul Szwanda — dar care stîrni reacția publicului, mai cu seamă a copiilor și a tineretului. Cuvintele lui fură răsplătite cu aplauze furtunoase și fluierături.

Era bine trecut de ora zece cînd locotenentul Kiekeritz, luîndu-și rămas bun de la Szwanda, care se urcă în brișcă pentru a se duce la el acasă, tocmai se înapoiase după terminarea spectacolului la hotel : se uită pe fereastră și văzu în lumina lunii, care scălda maidanul acum pustiu și cortul circului la mijlocul lui, o scenă care-l puse pe gînduri. Deci, mai întîi silueta clădirii circului, pe care pînă atunci n-o prețuise cum se cuvine și anume — subliniată de lumina lunii și de umbra neagră întinsă în jur — o piramidă triunghiulară sau un vîrf de vulcan. Și pe terenul pustiu două umbre care se roteau, scoțînd niște sunete de-abia auzibile, dar pătrunzătoare, tocmai cele care îl atrăseseră pe locotenent la fereastră. Așadar, locotenentul zări mai întîi două umbre, cărora li se alătură o a treia, cea mai înaltă, care se ivi brusc, în salturi, de sub cortul circului și începu să alerge în galop în urma celorlalte două, dintre care una i se păru locotenentului că ar fi piticul. Acesta se tîra aproape chiar la suprafața pămîntului, cu o mișcare circulară ca un copilaș, sau săltînd ca o broască ; cea de-a doua, simțitor mai înaltă, subțire și parcă pendulînd într-o parte și în cealaltă, ori chiar înaripată, pentru că sălta asemeni unei păsări cu labele legate ; în felul acesta, de pildă, zboară și cad găinile aduse la piață și cotcodăcesc, iar a doua umbră parcă cotcodăci și ea ; ori poate că o fi fost un plînset sau un sughiț. Urmă un strigăt puternic, amestecat cu o explozie de rîs. Și gata. Toți trei dispărură sub cupola cortului și totul se liniști. Locotenentul părăsi fereastra, se dezbrăcă, se culcă și adormi numaidecît. Și brusc i se arătă în vis un prunc, un băiețel : îl avea în fața lui parcă pe o tavă, sau poate pe un cîntar de metal alb pe care se cîntăresc sugarii ; copilașul dădea din picioare și din mîini, ba chiar fiecare din degețelele lui executa

mișcări ciudate, apucătoare și totodată somnolente, leneșe, într-un tempo redus. După aceea parcă se răsturnă ceva în vis și pe arena albă în lumina lunii, cu mult mai mare decît aceea pe care tocmai o văzuse el, alerga la galop scuturînd din cap și din părul de pe frunte splendid încrețit calul acela cu picioare groase și fundul lat. Locotenentul își mai aduse aminte, trezindu-se după miezul nopții, că acel cal rîgea în ritmul unui cîntec pe care însă nu și-l putea aminti, deși îl știa perfect. O criză de tuse îi întrerupse șuvoiul gîndurilor, silindu-l să se scoale și să ia o lingură de sirop mirosind puternic a creuzot. Din nefericire, pe batista pe care și-o apăsă pe buze se ivi puțină salivă roșietică, spumoasă.

Deci pe această scară, era a doua zi, locotenentul stînd în capul ei, tot în pijama și cu halatul deasupra, recunoscu și cămașa de noapte a acrobatei și mantaua ei neagră de mușama. Se așezase la picioarele unui bărbat stînd ceva mai sus, în umbră, pe cînd ea luminată de bec, părea că abia-și trage sufletul, năucită. Locotenentul, amintindu-și scena pe care o zărise cu o zi în urmă pe fereastră, după spectacol, își spuse că trebuie să fi fugit cît o țineau picioarele ca să ajungă aici, și că de aceea răsufla atît de greu acum, de o auzea gîfîind. Coborî două trepte și, aplecat deasupra ei, îi atinse delicat umărul. Femeia tresări. Tremura de frig sau de o spaimă care încă nu trecuse. Ce-o fi mînat-o

pînă acolo, la hotel ? se întrebă cu neplăcere, obosit. O întrebă dacă are nevoie de ajutor. Ea negă cu un gest din cap, apoi începu să spună ceva repede și neclar într-o limbă pe care el n-o știa. Era o șoaptă înăbușită și monotonă, întretăiată de suspine. Îi luă deci capul în palme și-i privi obrazul ud de lacrimi. Fardul se topise, alcătuind dîre întunecate, nasul i se ascuțise și era roșu. Capul cu părul lățos se sprijini o clipă în mîinile locotenentului, ca și cum s-ar fi desprins de trup, alcătuind un întreg aparte. Atunci acesta îi dădu drumul și-și îndreptă spinarea. — Din păcate, după cît se pare, n-o să vă pot ajuta în nici o privință. Nu sînt în măsură să vă schimb destinul și nici să lupt cu răul. Dacă, ceea ce vă înconjoară, este cu adevărat rău. Nu ține de competența mea. Nu sînt nici exorcist și nici duhovnic. Și pe lîngă asta, cu cine sau cu ce ar fi să lupt ? Și la ce bun ? Nu știm nimic unul despre celălalt. Trăim în gol. Doar uneori ni se pare că vedem sau ni se arată ceva ca prin ceață, dar nimeni nu știe exact ce este aceea cu adevărat. — Spunea sau poate (și asta pare mult mai aproape de adevăr) doar gîndea astfel. Poate că voise s-o spună, dar tăcuse. Tăcuse și ea, parcă ghicindu-i sau citindu-i gîndurile. El îi atingea creștetul aplecat cu vîrful degetelor. Femeia își ascunsese fața în palme. I se păru uzată, bătrînă, înlănțuită și tare jalnică. Presimțise, ghicea, i se părea că vede pe sub poalele mantalei lucioase

din mușama, care foșnea la fiecare mișcare și pe care și-o apăsa sub bărbie, sînii căzuți și i se făcu greață. Iz de transpirație dulceagă, fierbinte, amestecat cu un parfum ieftin de violete, din cel mai prost. Oribil! gîndi și întoarse capul. Și încă un lucru (își mai spuse pe cînd urca încet scara de la etaj, înapoindu-se la el în odaie) : e o scenă pe care o cunosc bine din tabloul lui Burne-Jones[1] : *Regele Kofetua și cerșetoarea.* S-ar putea, dar trebuie introduse niște corecturi și retușuri : nu atît în ce-l privește pe rege cît în ce-o privește pe cerșetoare. Cea din tabloul lui Burne-Jones era tînără și plină de un farmec patologic. În fond (gîndi cînd ajunse în capul scării) — toate femeile sînt întotdeauna scîrboase. Și nu numai psihic prin caracterul lor acaparator, avid și prin prostie, dar și fizic. Sînt apucătoare și vorace. Mizează pe slăbiciunea bărbaților, Irodiada și soțul ei îmbătați de vin și de sex. Capul Sfîntului Ioan Botezătorul. Pentru a-l pune pe tipsie, l-au apucat de pletele-i mătăsoase, aproape feminine, firave și prea lungi, strîngînd degetele atît de tare, încît pielea de pe fruntea celui decapitat a fost trasă în sus și odată cu ea marginea sprîncenelor, precum și urechile care parcă stau

---

[1] Ed. Burne-Jones (1833—1900), pictor englez. În tablourile sale cu pronunțat caracter fantastic și oniric, tratate decorativ *(Regele Kofetua și cerșetoarea, Scara de aur, Oglinda lui Venus)*, figurile feminine au o fragilitate și gingășie extremă.

ciulite ca la un animal la pîndă. Ochii sfîntului s-au aprins o clipă apoi s-au stins. Piciorul Irodiadei împins cu unul sau doi centimetri spre treapta tronului, apărînd de sub mantia-i lungă, regală, toată numai flori, păsări și fluturi, este încălțat cu o sanda dintr-o piele atît de delicată, încît fiecare mișcare a degetelor e vizibilă prin acest safian de culoare azuriu închis cu o broderie în aur deasupra, înfățișînd o albină.

Acolo jos, unde locotenentul nu putea ajunge cu privirea, cineva deschisese ușa de la intrare, apoi, după ce probabil înaintase cîțiva pași, rîse cu glas tare. Sau poate că fusese un hohot de plîns isteric, deformat. Și imediat după aceea, șoapta iritată, puternică, aproape ca un strigăt a portarului Izaak Roth. Locotenentul înțelese doar în măsura în care limba idiș, în care țipase mînios Roth, amintea germana. Îi dădea pe ușă afară pe acei inoportuni — pe ea, probabil stînd tot cinchită pe o treaptă, cu capul lăsat în jos în așa fel încît și-a vîrît obrazul ud de lacrimi între genunchii ascuțiți de pe care i-au alunecat în lături poalele hainei, descoperindu-i cămașa de noapte boțită, precum și pe celălalt, care a intrat cu de-a sila, rîzînd isteric sau poate plîngînd în hohote. Se părea că încerca să intre înăuntru, sau poate chiar să urce la etaj, și explica ceva, tot în idiș, portarului. Era limpede că se certau. Strigau care mai de care. Femeia sărise în picioare după cîte se părea, avea de

gînd să fugă pe scări în sus, poate să-l urmeze pe locotenent. O apucară amîndoi odată și o trăgeau în jos, deși se împotrivea. Celălalt (și era micuțul clovn, piticul) explica ceva portarului, îl ruga. Dar în zadar, Izaak Roth, în halat negru de sub care ieșeau indispensabilii lungi de iarnă, cu tichia pe cap, foarte supărat, înălțase glasul țipînd ; — *Los ! Los* — Domnul locotenent, *Herr Oberleutnant*, acolo sus, doarme. Să fie liniște ! Șa, șa, șa !... E un om bolnav, are nevoie de liniște, măcar noaptea asta ! Trebuie să doarmă ! E bolnav, e obosit, e un erou ! *Verstanden ?* Hai, hai, mai repede, cărați-vă, acum pe loc, altfel îl chem pe domnul jandarm Pelehatî de la gară ! — Atunci locotenentul, aruncînd iar o privire peste balustradă — cei doi tocmai plecau, perechea aceea de circari, împinși de la spate de Roth în halatul lui lung — se înapoie la el în odaie, împinse cu piciorul ușa camerei cu numărul unu, iar jos în hol totul se liniști. În această tăcere bruscă, care parcă îți suna în urechi, se auzea ceva murmurînd sau șoptind încetișor, dar nu înțelegea nimic. Poate că bătrînul Roth vorbea singur, pregătindu-se de culcare pe patul lui îngust din odăița în care făcea de serviciu ?

Iar locotenentul, culcîndu-se din nou și așteptînd somnul care nu mai venea, își spunea : în fond ce-mi pasă mie de toate astea ? N-au decît stăpînul, partenerul sau iubitul ei — naiba să-i știe — împreună cu

clovnul ăla pitic s-o bată de s-o omoare. Există animale de două categorii : superioare și inferioare. Natura însăși a impus această împărțire, îndreptățind prin asta drepturile elitei și indicînd rolul făpturilor de categorie inferioară, deșeuri, gunoi. Paiele așternute sub picioarele unui cal de rasă au între altele rostul ca să se poată liniștit ușura pe ele, să le acopere cu un strat al nobilelor sale excremente. E dreptul calului și soarta paielor. Firește, dacă ele își pot da seama de ce se întîmplă, eu socotesc și întotdeauna am socotit că da, la fel cu orice obiect neînsuflețit, dar numai în aparență, mort, neînsuflețit și nesimțind nimic. În natură există lei, dar și lupi, rîși, vulturi, acvile și ereți, dar în același timp se înmulțesc și se prăsesc șobolanii, îmi cutreieră patul păduchii de care mi-e silă, le simt lîngă obraz și lîngă pieptul meu gol, în decolteul pijamalei mirosul lor oribil, dar n-am putere să mă scol, să aprind lumina și să le prind, să strivesc scîrboșeniile astea cu unghia ; există și miriapozi și viermi pe care-i calci cu talpa. Există și în viață, după cîte se pare, dreptul natural al interacțiunii reciproce a contradicțiilor. Pot de pildă să ador o zeiță și prin omagiul pe care i-l aduc totodată să mă umilesc pe mine. Echilibrul va fi păstrat : ceea ce dau și iau. E limpede. Dar dacă am să mă umilesc cu bună știință în fața unei căzături, în fața oricărei zdrențe umane, mă voi înălța prin evidentul zdruncin al proporțiilor — voi

deveni o făptură aproape divină, care are posibilitatea, atunci cînd o dorește cu adevărat, să ridice la sine din drojdia societății, din noroi în adevăratul înțeles al cuvîntului, pe oricine vrea. Așa trebuie să se petreacă, așa trebuie să se confirme de fiecare dată printr-o nouă experiență. Regele Kofetua și tînăra cerșetoare. Cu o rectificare — bătrîna cerșătoare. Cerșetoarea, o cîrpă murdară. Asemeni celei de azi, de pe scară, strînsă ca un ghem din care curgeau lacrimi, și scheuna ca un animal brutalizat. Alegerea regelui Kofetua a fost prea lesnicioasă. O cerșetoare tînără nu-i ceva deosebit. Sînt prea multe farmece posibile în acest trup îndulcit în stil prerafaelit de Burne-Jones. Dar asta-i altă treabă. O chestiune de gust, o scară a diverselor gusturi și preferințe. Cîndva, e mult de atunci, înainte de război, la Graz, locotenentul Kiekeritz pe atunci încă student, cînta cu colegii, băiețandri ca și el, în corul bisericii : — „Ne vom întîlni la rîul mare, la rîul cel frumos — sfinții din ceruri vor fi alături de noi — împreună cu noi — vom sta împreună în fața tronului ceresc, înălțați de marea Lui îndurare..." În lumina tot mai palidă a lunii (luna apunea), zărea în fața patului silueta clară și solemnă a unui fotoliu mare și încăpător și un pătrat micuț de podea luminată. Piesa aceasta de mobilă veche și obosită arăta ca un tron și puțin ca un confesional. Iar locotenentului, gata să-l fure

somnul, i se părea că se așază în el o femeie adormită, o cerșetoare. Stă o clipă tăcut în fața ei, iar după aceea, împins de o dorință puternică deși neprecizată, ca împins din spate, cade în genunchi în fața ei. Dar o fărîmă a conștiinței lui stă de pază la ușă. Pentru că acolo jos, la capătul scărilor, unde treptele cotesc, tot mai șușotesc, limpede, în limba idiș. Cineva roagă, imploră, altcineva refuză mînios. Basul răgușit se tot preschimbă într-un glas subțire și melodios, ca o cîntare ce se încheie cu un semn de întrebare. Cu o coadă ridicată în sus. Convorbiri lungi, punctate de un chicotit, apoi iar de un plînset înăbușit. Tocmai această părticică pîndește la ușa abia întredeschisă, asemeni unui viitor cronicar sau numai a unui participant indiferent și fără voia lui la unele chestiuni doar parțial înțelese și poate totodată și martor al acuzării — pentru că de obicei există două fețe ale aceleiași atitudini — de teamă probabil că cea de-a doua jumătate, îngenuncheată la picioarele celei care doarme, va voi să se smulgă și să fugă cuprinsă de panică cu conștiința că-i e scîrbă : deci s-ar cuveni să blocheze ușa cu propria lui persoană, trîntind-o mai înainte în nas : ar putea să arate și astfel. Doamne ! — gîndi frisonînd în vis și îndepărtîndu-se grăbit din locul acela — și de lîngă fotoliu și de lîngă ușă. — Doamne, ce frig e în noaptea asta ! Ce frig cumplit ! Cum mai tremur ! Îmi clănțăne dinții în gură din

cauza acestui tremur necontenit! Așa trebuie să fi tremurat de spaimă în fața celui necuprins ce avea să țîșnească din întunecimea nopții sub chipul unei păsări spectrale sau a unui liliac, însuși marele Francisco Goya y Lucientes, portretistul de la curtea Bourbonilor și eretic totodată, prieten al puterilor diavolești, atunci cînd le aștepta sosirea. Desigur auzea țipete și orăcăieli oribile și hohotit și alte zgomote scîrboase și fîlfîit de aripi lipicioase, descleindu-se și încleindu-se la loc cu un plescăit urît, deci smulgîndu-se din genunchi, lovindu-și brațele pe deasupra capului, pe gura-i larg deschisă ieșeau vorbele: — a cîș, a cîș, a cîș! — Dar nu-i folosea la nimic, la nimic, pleacă, dar îndată se răsucesc în văzduh și iată-le din nou, se rotesc țipînd, se înapoiază la cuibul lor și acel cuib este el însuși, rațiunea lui pradă febrei, interiorul lui golit și rece, atunci cînd linge pînă le curăță scările casei celei rele, templul rușinii, el, urlînd de spaimă într-o permanentă stare de alarmă, de așteptare a morții, care acuși o să i se arate, are să se desprindă din mijlocul mulțimii aceleia înaripate, zburătoare, are să vină sub chipul unui schelet de carnaval, din zahăr sau din marțipan, o mascara, o păpușă amuzantă care dansează — Sfinte Iacobe de Compostella, acoperă-mi ochii cu mantaua ta, ca ei să nu mai vadă această scîrboșenie, măcar odată — în ceasul morții! — somnul face cale întoarsă, se retrage, acoperă vedeniile cu aripa-i caldă, învelește în plapuma anesteziei imaginile, sunetele, gusturile și mirosurile.

Locotenentul Kiekeritz, la prima ședință de hipnotism, organizată la gară, în odăița cu ferestrele dînd chiar spre peroane și liniile de cale ferată, atunci cînd acrobata Olga-Diana, care arăta foarte prost în ziua aceea, aproape ca o bătrînică, gata adormită, o porni orbește în direcția lui, el, șezînd pe marginea biroului lîngă ușă, i se adresă așa cum fusese dinainte stabilit: — Cine ești dumneata în clipa asta? Și, oricine ai fi, te rog să-mi vorbești despre arborele vieții. — Dar ea părea că nu-l înțelege, așa încît, locotenentul Kiekeritz i se adresă cerîndu-i ajutor locotenentului Valašek, care se afla mai aproape de fereastră și privea tot timpul afară (din obișnuință, fiindcă aruncînd o privire de aici, de la această fereastră, avea timpul necesar, la fel cum izbutea și Liza Kut în cantonul ei feroviar, dar el aflîndu-se pe o treaptă ierarhică mai înaltă, să iasă în fugă pe peron și să asiste la trecerea trenului): îi spuse cu glas scăzut, dar vorbind apăsat, în mod evident enervat și surescitat (avea febră mare): — Explică-i, te rog, dumneata, ce doresc, eu nu sînt în stare. Nu știu să vorbesc atît de bine în afurisita ei de limbă încît să mă pot exprima suficient de limpede. — Prin urmare, Valašek începu să-i spună ceva de la distanță, fără să scape din ochi fereastra îndărătul că-

reia nu se petrecea nimic : munţii erau luminaţi de ultimele reflexe ale zilei, molizii înşiraţi unii după alţii, în rînduri sau în procesiuni, acoperiţi de chiciură, păreau ca de argint — locotenentul, aruncîndu-şi întîmplător privirile în direcţia aceea, gîndi într-o doară : ca un cortegiu de sfinţi gotici sau un cor de seminarişti. Circăreasa avea pleoapele atît de strînse, înroşite şi tumefiate, încît aproape că-i tremurau genele, iar buzele le avea atît de albite încît păreau vinete. Declară solemn, cu spatele spre peretele la care ajunsese tatonînd, perete plin de rafturi încărcate cu vrafuri de rapoarte feroviare prăfuite şi alt soi de maculatură, întoarsă în mod evident în direcţia biroului pe care şedea locotenentul Kiekeritz : — Eu sînt arhanghelul Gavril ! — iar peste o clipă, schimbînd brusc glasul şi vorbind pe un ton mai înalt şi plin de afectare, spuse — Ba nu. Eu sînt Maria Egipteanca şi cad în genunchi la picioarele tale, o stăpîne al meu, ca să ţi le spăl şi să ţi le şterg cu părul meu, Mă vezi oare ? Cu buze însetate îţi ating picioarele, sărut picioarele iubitului meu ! Simţi apăsarea buzelor mele, doamne ? — Aceste cuvinte fură rostite pe un ton ridicat, la registrul cel mai de sus şi foarte artificial. Locotenentul aproape pocni din degete de dezgust, dar tăcu stînd aplecat înainte şi privind în penumbră la circăreasa din faţa lui. Locotenentul Valašek se tot uita pe fereastră, la peroane, deşi acolo nu

se întîmpla nimic, iar domnişoara Irina Parafińczuk, cel de al treilea participant la şedinţa de hipnotism (în afara celor doi parteneri din arenă, directorul circului şi *medium*-ul său), foarte agitată de ceea ce vedea probabil pentru prima oară în viaţă şi, ca o persoană care nu credea în nimic, bănuind de înşelăciune perechea aceea deochiată şi avînd de gînd din capul locului să intervină cu remarci sceptice şi batjocoritoare, ba chiar să rîdă zgomotos, acum stătea reculeasă şi parcă niţeluş speriată. Nu-i venea deloc să rîdă. Şedea într-un ungher lîngă bibliotecă, înfoiată ca o pasăre, zburlită toată şi foarte atentă, gata în orice clipă să sară de la locul ei şi s-o zbughească pe uşă afară. Circăreasa însă, întoarsă cu faţa către locotenentul Kiekeritz, reluă peste o clipă de tăcere, cu un glas schimbat, de nerecunoscut, cînd foşnit şi răguşit ca un ţipăt de copil sau de pasăre, cînd ca un horcăit de bărbat : — Eu sînt rabi Hilel Levi-Szalitt, la al cărui mormînt ai fost, în localitatea Skvira din Ucraina. Da, învăţăcele Alfred. Te numesc învăţăcel, fiindcă încă n-ai lepădat scutecele şi nici nu te-ai desprins din cocon cum face insecta cînd se strecoară afară încetişor, cu aripile strînse şi alipite de-a lungul spatelui, de la cap şi pînă la coadă. Mai eşti încă un tinerel necopt, în ciuda anilor pe care i-ai trăit şi tocmai de aceea avea-vei parte de îndurarea iertării, fiindcă ai să mori de tînăr. Da, ai să mori în curînd, în

curînd. Despre asta m-ai întrebat, nu-i așa ? Asta ai vrut să afli ? Răspunsul la o asemenea întrebare ? Iată-l. Acum îl ai ! Îl ai ! — apoi femeia, aplecată aproape pînă la genunchii locotenentului, care ședea tot pe marginea biroului, începu să vorbească tot mai repede, dar și tot mai șoptit, mai de neînțeles, de fapt mormăia răgușit, de parcă ar fi rostit cuvintele unei rugăciuni, o lungă litanie într-o limbă necunoscută locotenentului Kiekeritz, poate în ebraică — gîndi el — poate în arameică sau în turcă, ea poate că a învățat această limbă colindînd cu circul Dumnezeu știe pe unde, dar cu mult mai sigur era o limbă inexistentă, limba moartă și artificială a cabalei, pe care poate c-o slujea, poate că i se închinase de mult și pentru totdeauna. Litania se încheie cu un zgomot de parcă s-ar fi înecat, sau cu un soi de sughiț, iar la urmă cu o tăcere deplină. Femeia stătea în continuare aplecată în fața locotenentului Kiekeritz, părul îi alunecase de-o parte și de alta a feței atîrnînd pînă la podea, iar ochii îi ținea tot închiși. Atunci se apropie de ea cu pași energici, în lansade ușoare, așa cum se deplasa mereu, directorul și îi trase cu putere o palmă peste obraz. Se dezmetici numaidecît, deschise larg ochii cu desăvîrșire goi — în pupilele ei de sticlă locotenentul zări pentru o clipă reflectate lămpile de pe peronul gării — își aruncă părul pe spate ; apoi întinse un braț și trecîndu-și pletele pe umărul drept, fără

să rostească nici un cuvînt, începu să și le împletească strîns într-o cosiță pe care o prinse apoi în creștet. Domnișoara Parafińczuk spuse cu glas tare : — Nu m-aș fi așteptat niciodată la ceva de felul ăsta. Măi să fie ! — Dar nu-i răspunse nimeni, așadar Irina, nespus de curioasă și la fel de excitată, îl întrebă pe locotenent : — Domnule, *Herr Oberleutnant*, într-adevăr l-ați întîlnit în Ucraina pe acel rabin despre care v-a vorbit ? — Nu, domnișoară, a murit acum o sută de ani.

Iar a doua zi, sau poate că lucrurile s-au petrecut peste vreo trei, patru zile, cînd vremea de toamnă s-a schimbat brusc, cum se întîmplă de obicei la munte, și peste poieni s-a arătat soarele, iar prin văi s-a încălzit, domnul locotenent Kiekeritz hotărî să facă pe jos o plimbare pînă la versantul care se afla mai sus de torent. Luă cu el, ceea ce nu i se întîmpla prea des, o carabină scurtă de cavalerie, pe care și-o adusese din expediția de vară în Podolia și Ucraina. De la domnul Szwanda împrumutase mai de mult o lunetă și o montase la carabina marca Mannlicher. Era o armă excelentă, de precizie, deși fabricată în serie încă în timpul războiului, în fabricile de armament din sudul Austriei. Locotenentul o folosise de două, cel mult de trei ori. Odată lîngă Camenița Podoliei, cînd aflîndu-se lîngă o viroagă, zărise cum se înălță un erete care se ațînuse undeva în vale, pe fundul rîpei de

gherghine și scoruși și se ivise la înălțimea ochilor locotenentului, dorind să se avînte cît mai repede în tării ; Kiekeritz ochi și trase fără să presupună că a nimerit pasărea în zbor. Ceilalți doi ofițeri care stăteau lîngă el, chiar spuseseră ceva pe tema asta, dar ce întîmplare neobișnuită, pasărea, lovită de moarte, se legănă în văzduh, întinse aripele ei mari, cenușii și se prăbuși ca o piatră pe fundul rîpei unde se închise asupră-i rămurișul des. Ofițerilor nu le venea să-și creadă ochilor. — Ești un adevărat maestru, Freddi ! Habar n-am avut ! Și așa mai departe. Iar el pipăi doar cu degetele copia micuță a Dianei din Efes, învelită într-o bucată de fașă, pe care o ținea în buzunar. Neîndoios ea era aceea care-i conducea și privirea și brațul. În clipa aceea era gata să jure că așa era. Iar a doua oară, lucrul s-a petrecut cu cîteva săptămîni mai tîrziu, undeva dincolo de Fastov în apropiere de Bielo-Țerkovsk, cînd călărind la galop se pomenise în dreptul unui ins care fugea cît îl țineau picioarele, făcînd parte desigur dintr-o ceată pe care ulanii o zdrobiseră cu puțin mai înainte iar scum îi luau prinși pe fugari. Locotenentul Alfred Kiekeritz în șa, iar celălalt alături, pe jos, de-a lungul șanțului peste care, probabil cuprins de panică, nu era în stare să sară spre a se piti în lanul de grîu ce se întindea de cealaltă parte a acestuia sau poate că nici nu-l observase ; atunci locotenentul, strigînd ceva ce nu avea

nici o legătură cu situația dată, poate *Habe die Ehre !*[1], lăsînd pentru o clipă să-i scape din mînă frîul calului care galopa înainte cu capul lăsat și coama în vînt, își încărcă arma, se aplecă și trase, de fapt fără să ochească, cu o singură mînă, cum își amintea din cărțile lui Karl May despre indieni și *cowboy*. Dar nu nimeri. Glontele șuieră deasupra capului fugarului, locotenentul trase frîul strigînd — prrr... — și atunci celălalt dintr-un salt trecu șanțul izbăvitor și se afundă în grîul care-și clătina tulpinele, iar după aceea rămase nemișcat. Pentru a treia oară Kiekeritz trase în aer drept vivat.

Așadar era o zi (poate ultima din acea toamnă precum și din acel război) de adevărată toamnă de aur. Fagii erau roșii și aurii. Printre ei, molizii stăteau smirna cu verdele lor suculent, zvelți și avîntați, gotici, cum obișnuia să spună locotenentul. Încălzite de soare își risipeau miresmele tufele de cimbrișor care începeau să se usuce, și niște ierburi desfrunzite, dar încărcate de semințe, de fructe și de conuri mici. Iar cerul era pur, azuriu, fără nici un nor. Uneori foșnea ceva în iarba uscată, poate o șopîrlă, poate un șoarece de cîmp sau mai degrabă de pădure. Locotenentul urca muntele pieptiș, pe o potecă pe care o cunoștea perfect. Se plimbase de nenumărate ori prin părțile acelea cu

---

[1] Am onoarea (germ.).

domnul Szwanda, brigadierul silvic. Umblase pe acolo și singur, și nu o dată. În ziua aceea se simțea deosebit de vioi. De două zile nu mai avea febră, ba chiar încetase s-o mai măsoare, în ciuda prescripției și a stăruințelor doctorului Stieglitz, de cîteva zile nu mai avusese nici accese de tuse. În asemenea clipe fericite poți uita de boală, o poți renega, poți chiar să-i negi existența inoportună. Poți crede într-o miraculoasă și neașteptată însănătoșire. Iar locotenentul Kiekeritz se prea poate să fi procedat astfel.

Cînd trecu de culmea împădurită, acoperită acum, după tăierea ce avusese loc cu trei ani în urmă, cu un făget des și tînăr presărat de cîte un platan sau de cîte un molid, de un verde intens în această mare de culori de toamnă — de la carminul întunecat, trecînd prin toate nuanțele de roșu, ca recifii de corali și ierburile roșietice sau pătate cu roșu, pînă la galbenul ca lămîia sau ca sulful — și o porni pe o potecă aproape netedă, care șerpuia de-a lungul crestei, undeva spre satul Ilnik, auzi un foșnet în hățiș și crezînd că a surprins un pui de cerb, o căprioară sau poate chiar un porc mistreț, se opri îndărătul unui trunchi cenușiu și neted de fag și încetișor, cu băgare de seamă, să nu sperie sălbăticiunea, prinse să tragă de pe umăr cureaua carabinei. Era liniște, doar hăt, departe pe culmea alăturată care cobora cu o pantă lină în vale, cînta o pasăre. În acest anotimp? — se miră locotenentul și așteptă în continuare. Chiar atunci, undeva mai în vale, cu mult mai jos de locul unde se afla, pe muchia muntelui, zări o siluetă care parcă din cauza căutăturii lui se opri, ba chiar se cinchi. Dar după aceea se sculă în picioare. Atunci locotenentul Kiekeritz recunoscu pe un tînăr prizonier rus, pe care-l mai văzuse de multe ori lîngă joagăr, la torent. Se numea, dacă locotenentul ținea bine minte, Mihailo și era parcă de prin părțile Galiției. Locotenentul înălță ușurel carabina și-l privi pe fugar prin lunetă. Întrucît nu încăpea nici o îndoială că Mihailo fugise din lagărul de lîngă joagăr, poate pe cînd lucra la tăierile din pădure, și că avea de gînd s-o ia prin munți și prin păduri ca să ajungă la el acasă, așa cum făcuseră mulți alții dintre tovarășii săi. Acesta are măcar toate șansele să ajungă acasă pînă nu începe viscolul și gerul — gîndi locotenentul Kiekeritz, căutîndu-l cu privirea în cătare pe fugarul pe care-l pierduse pentru o clipă în desișul de aramă. Galiția? Nu era chiar atît de departe, mai ales pe o vreme ca în ziua aceea. Îl văzu pe Mihailo cum se apleacă peste șuvoiul apei, curgînd în meandre prin valea strîmtă și cam întunecoasă. Dar acolo unde stătea prizonierul — printr-o spărtură a trunchiurilor înalte de molid — bătea soarele și era lumină. Un mănunchi întreg de raze cădea asupra prizonierului așa cum, în vechile tablouri, pictorii medievali zugrăveau o rază

luminoasă îndreptată spre sfîntul lor patron. Prizonierul, nu încăpea nici o îndoială, era tînăr și frumos. Acum, după ce-și trăsese peste cap cămașa de culoare cafeniu-verzuie, dintre cele pe care le furnizau anume pentru prizonieri întreprinderile de echipament militar, stînd aplecat, cu torsul lui alb și gol licărind în soare, fără să știe că este observat cu interes și cu admirație, dar și cu o pasiune abia născîndă, de un caracter încă neprecizat, luă apă în căușul palmelor pentru a și-o turna apoi peste umeri și piept. La un moment dat (iar locotenentul Kiekeritz continua să privească prin lunetă cu o fascinație tot mai puternică), flăcăul își îndreptă spatele și se întoarse cu fața spre culmea pe care, îndărătul unui trunchi gros de fag cu coaja cenușie și lucioasă, stătea locotenentul cu patul carabinei lipit de umăr (resimțea fizic această apăsare și o sporea cu bună-știință) cu țeava mai jos de lunetă, ațintită spre pieptul alb al flăcăului. Kiekeritz muta țeava puștii odată cu luneta prin mișcări neînsemnate, privea necontenit prin orificiul rotund apărat de un inel de cauciuc care îl apăsa pe frunte între sprîncene, mișca Mannlicherul cînd spre dreapta cînd spre stînga. În lentila rotundă, ca într-o ramă, luneca totodată crucea închipuită de cele două sîrmulițe ca niște fire de păr, nespus de subțiri. Locotenentul trecea cu privirea încetișor și de foarte aproape peste sfîrcul stîng al băiatului, apoi peste cel drept, de un roz deschis pe fondul alb al pielii. Ai fi zis că pîndește nu pe un băiețandru ci pe o fată. Acolo, sub sfîrcul stîng se afla inima. Privind cu fervoare și cu atenție încordată pînă la durere, locotenentului i se părea că-i vede bătăile inimii pulsînd ritmic sub piele. Da, tinere al meu prieten, ai fost neprecaut întorcîndu-te spre mine cînd m-ai zărit lîngă trunchiul fagului și, spre nenorocirea ta, la fel ca Acteon cînd a zărit-o pe Diana la baie, singur ai pronunțat sentința împotrivă-ți. — Locotenentul Kiekeritz simțea crescînd în el tensiunea ca o durere ascuțită, încît scrîșni din dinți și chiar în aceeași clipă privirea lui întîlni ochii celuilalt care, îndreptîndu-și spinarea, rămase înlemnit, strîngînd cămașa în mîinile lăsate în jos. Doar vîntul îi clătina smocul de păr blond de pe frunte. Atunci porni și glontele și locotenentul Kiekeritz simți numaidecît o ușurare. De parcă o pleoapă grea și neagră ar fi fost dată în lături și brusc ar fi bătut înăuntru lumina. Își încărcă iar carabina și zvîrli cu vîrful cizmei tubul gol și lucitor. Apoi se întoarse și începu să coboare panta în direcția orășelului și a joagărului. Undeva pe aproape, în aluniș, se auzi cîntecul aceleiași păsări.

Dar umblînd astfel rătăci (se întuneca devreme, iar muntele arunca o umbră lungă peste vale) sau poate zăbovi anume, dorind să-și mai continue plimbarea de dragul sănătății, să aspire aerul proaspăt care, cu fie-

care inspirație îi umplea plămînul, de parcă ar fi sorbit cu violență apă rece de izvor. Coborînd panta pieziș, poticnindu-se de rădăcini, își spuse amintindu-și de un verset citit sau auzit : *„L'assassinat est, c'est connu, l'un des beaux arts“* [1] — și ridică din umeri : știut ? de ce știut ? de unde să fie cunoscut acest dicton privitor la măreția artistică a actului uciderii, ba — mai rău chiar — a asasinatului ? În timpul unor operații militare ce poate fi considerat omor, legat strîns de orice luptă armată, și ce anume devine crimă ? Capodopera morții ? Un nonsens ? Numai Dumnezeu o știe ! Toate astea au un gust pe care l-aș denumi străpezeală, iar tonul l-aș defini drept de rău augur, ceea ce nu numai că nu coboară, dar în mare măsură înalță scara experiențelor. În ciuda toamnei bogate din jurul său, a gamei coloristice, adevărată expoziție de compoziții în culori risipite prin munți, versante, rîpi și platouri înalte și întinse cît cuprindeai cu ochiul, se simți brusc foarte străin în acest peisaj plin de frumusețea toamnei, azvîrlit în mod absurd pe un țărm pustiu. Iată, se vede pe el însuși îndreptîndu-se spre plaja pustie de pe malul mării, un mal care este totodată trist și sclipitor din cauza a milioane de fărîme luminoase, un roi de steluțe mici. Se îndepărtează și se vede pe el însuși

[1] Asasinatul este, e lucru știut, una din artele frumoase (fr.).

pierind în perspectivele serii : e tot mai mititel, mai însingurat și la urmă dispare. Iar valul, cu un clipocit blînd, alungă spuma și spală urmele de pe nisip. Să fie Adriatica lui natală ? Soarele tocmai a alunecat îndărătul unei coame muntoase și în vale e întuneric. Departe, în spărtura creată de două povîrnișuri aplecate către rîpa șuvoiului, se ivi o stea mare, verde. Locotenentul Kiekeritz, cuprins de o bruscă slăbiciune, se sprijini de trunchiul unui molid și privi într-acolo, avînd steaua chiar în față : să fie carul Dianei ? caleașcă sau mai degrabă pasărea Dianei, zeița morții ? Oare există cu adevărat o stea sau o întreagă constelație consacrată ei ? — Nu știa, nu izbutea să-și aducă aminte deși, încă din școală, avea faima că e în stare să enumere oricînd toate planetele, toate constelațiile mai mari, ba chiar sistemele planetare. Iar acum avea un gol imens în cap. Îl cuprinsese o însingurare atît de mare încît se simțea deznădăjduit. De s-ar putea înapoia cît mai repede la Graz, la mama lui, să se ascundă acolo ca o sălbăticiune într-un bîrlog, să răsufle în liniște și departe de orice primejdie.

Tot coborînd mereu, după o clipă de odihnă pe un întuneric deplin, se pomeni pe taluzul gării, în fața gheretei feroviare cu numărul doi. Prin urmare totuși n-am greșit drumul — gîndi traversînd taluzul și șinele de cale ferată. Privi cu băgare de seamă în jur, ținînd Mannlicherul în mînă ; uitase

să-și treacă curelușa peste umăr. Era liniște, ca de obicei se auzea doar zbîrnîitul sîrmelor care uneau aparatul de transmisie din gară cu cea mai apropiată rampă ; un bîzîit slab, de parcă ar fi roit niște albine sau bondari. În stînga, sus pe cer, alături de cealaltă stea consacrată zeiței Diana, se zărea un al doilea punct verde : semaforul indicînd cale liberă. În curînd are să treacă un tren — gîndi Kiekeritz și se uită la ceas, dar era prea întuneric ca să poată vedea ora. Atunci îi trecu prin minte că poate steaua cea verde și ochiul semaforului erau unul și același lucru, că i se păruse doar că vede o stea. Oricum amîndouă indicau cale liberă — întrebarea era : încotro ?

Gheřeta cantonului era luminată, Liza Kut, cantoniera, aplecată peste un lighean mare de tablă așezat pe un scaun, spăla rufe. Aruncă o privire pe fereastră și-l recunoscu pe locotenentul care cobora taluzul drept în fața ei, pe Marte, zeul războiului sau pe vreun erou antic oarecare. Liza citise cîte ceva pe tema asta pe vremea cînd citea cărți împrumutate de la învățătorul din satul Felizienthal. În locotenentul Kiekeritz recunoscu o făptură cel puțin divină, în orice caz cu cîteva trepte superioară altora în ierarhia divinităților războinice masculine, de pildă locotenentul Valašek. Trebuie s-o recunoaștem, locotenentul Kiekeritz se înfățișa într-adevăr atrăgător și foarte viril, dar nu asta o fascina pe Liza Kut. Știa, își

dădea seama perfect, că un asemenea bărbat nu este și niciodată nu va fi pentru ea. Ar fi putut deveni — printr-o mare și nemeritată îndurare a Celui de Sus — cel mult sluga lui plecată, roaba care așteaptă plină de dor orice poruncă a stăpînului. Își închipuia — ba în ultima vreme se văzuse făcînd-o limpede în vis — cum spală rufăria locotenentului, iar după aceea cum o calcă atent, cu grijă, să n-o pîrlească. În locul rufelor din fața ei aparținînd șefului de jandarmi, Ivan Pelehatî, care în ultima vreme îi tot dă să spele lenjeria murdară. Două, trei cămăși militare, două, trei perechi de izmene lungi, calde. Acum aceste rufe rămăseseră să se moaie în lighean, iar Liza Kut își șterse iute mîinile mari și osoase de proprii ei pantaloni, pe care în ultimul timp îi purta la slujbă, fără măcar să-și dea seama că era unica femeie în pantaloni pe o distanță de cîteva județe și că devenise subiectul multor remarci neplăcute, ba chiar stîrnise indignarea unora. Se repezi afară pe ușa gheretei și luă poziția de drepți în fața celui care venea pe taluz, de parcă i s-ar fi arătat arhanghelul Gavril, binevestindu-i ceva al cărui tîlc nu l-ar fi putut desluși nici măcar în închipuire. Poate o concepție imaculată, săvîrșită din marea ei dorință și din privirea lui zăbovind asupra ei. Stătea dreaptă și serioasă, cu sprîncenele strînse, privind cu credință în ochii zeității ce venea în direcția ei. Iar el, la un pas

distanță, se clătină brusc pe picioare sau poate că se poticni în beznă de ieșitura vreunei pietre, pierzîndu-și echilibrul într-o asemenea măsură, încît se sprijini cu toată greutatea trupului de cea care îl aștepta în întuneric. Patul Mannlicherului o lovi dureros în pîntece, dar ea nici n-o băgă în seamă. Nu îndrăznea să-l îmbrățișeze, nu știa ce trebuie să facă, simțea că el își pierde puterile, că se clatină, iar la urmă că rămîne agățat de ea, că horcăie ținînd pleoapele strînse. Se decise deci repede și, apucîndu-l cu putere, îl tîrî în canton cu multă băgare de seamă, culcă trupul lui inert pe patul ei îngust de campanie, acoperit cu o pătură cenușie purtînd inițialele căii ferate. Înăuntru nu ardea decît o lumînare așezată pe podea, era cam întuneric, iar prin ușa întredeschisă pătrundea un curent înghețat. Și de aici se vedea atîrnînd sus lumina verde a semaforului. Așadar, Liza Kut, trăgîndu-și mîinile de sub spinarea locotenentului, se gîndi cuprinsă de panică că trebuie să se grăbească să iasă pe ușă afară ca să apuce să ia poziția de drepți împreună cu felinarul ei, pentru că peste un minut sau poate chiar mai puțin avea să treacă pe acolo un tren special, despre care fusese încunoștințată la gară. Urechea ei experimentată, în stare să prindă orice sunet și orice foșnet, captase freamătul șinelor și-un duduit înăbușit care se tot apropia. Chiar și jandarmul Pelehatî, cînd îi încredințase rufele să i le spele,

îi mărturisise că era un tren extrem de important, că în acest tren călătoresc ofițeri de rang superior, pare-se chiar cineva de la statul major german. Și Pelehatî, spunîndu-i ceea ce de fapt nu trebuia să divulge oricui, îi făcu cu ochiul, apoi își apăsă un deget pe buze : — Dar, ssst !... E secret, înțelegi ? Nimănui, nici un cuvînt, că altminteri ordon să te spînzure chiar aici, de prima creangă din margine, cu capul în jos, înțelesu-m-ai ? și rîse înveselit de gluma bună, apoi o bătu pe umăr. Liza stătea cu brațele încărcate de rufe murdare, cu șapca ei feroviară pe o parte și se uita la Pelehatî dînd din cap că a înțeles, că știa prea bine și n-are s-o destăinuie nimănui de-ar fi s-o ardă de vie. Așa e ea, dîrză și credincioasă, dar și vigilentă. Ei, și acum, era cît pe ce să nu ajungă la vreme. Ce rușine ! Așa încît, uitînd pentru o clipă de musafirul ei neobișnuit, se repezi pe ușa întredeschisă aproape în clipa în care locomotiva trecea în goană prin fața cantonului numărul doi, stîrnind un curent de aer care-i smulse șapca din cap și-i suflă într-o parte o șuviță de păr. Ferestrele vagoanelor puternic luminate, parțial acoperite de perdele, în una dintre ele figuri de militari, cineva făcîndu-și loc să treacă pe coridor în direcție inversă cu mersul trenului și privind-o stăruitor pe Liza, de parcă ar fi ținut cu tot dinadinsul să n-o piardă din ochi, apoi ultimul vagon, cel de serviciu, cu felinarul clătinîndu-se la

capătul trenului care tocmai părăsea peronul gării șuieră, un șuierat atît de familiar Lizei, știrea azvîrlită de mecanic, mesajul sonor sau un salut aruncat în treacăt, deci printr-un gest reflex, așa cum o făcea întotdeauna, strînge buzele pentru a fluiera, îl acompaniază și-l întovărășește, iar după aceea, amintindu-și brusc cine zace pe patul ei de campanie, se înapoiază în goană, uitînd să tragă după sine ușa cu geam.

Iar acolo, în încăperea semiobscură, culcat cu fața în sus pe pătura cenușie cu inițialele căilor ferate, trage să moară neobișnuitul oaspete al Lizei Kut, cantoniera de la gheretа Tu-2.

Da, nu mai încape nici o îndoială : domnul locotenent Alfred Kiekeritz, zăcînd pe spate, își apasă ambele mîini pe pieptul de pe care și-a rupt bluza de ulan, puloverul cald și cămașa de lînă, smulgînd și cîțiva nasturi. Horcăie. Ține ochii larg deschiși, niște ochi sticloși. N-a observat-o sau n-a recunoscut-o pe Liza, care în primul moment și-a pierdut capul cu totul, alergînd cînd spre dreapta cînd spre stînga în odaia strîmtă, iar acum se apleacă peste bolnavul pe care încearcă cu gesturi stîngace și colțuroase, dar delicate, pe cît îi stă ei în putință să-l readucă în simțiri. — *Her Oberleutnant !* — șoptește întruna, stînd acum cinchită lîngă bolnavul care se îneacă brusc, se sufocă, scoate niște sunete răgușite, țipătoare, dar a reușit sau măcar a încercat să se sprijine într-un cot. Din gura lui întredeschisă țîșnește sîngele întunecat pe podea și peste mîinile Lizei, care-i susține capul prăvălit neputincios într-o parte. Ce să facă ? se gîndește ea cuprinsă de panică. În ce fel să-l ajute ? Să dea de știre la gară ? Dar îi e strict interzis să-și părăsească postul de lîngă șinele de cale ferată și acuși, acuși, peste cîteva minute va trece pe aici mărfarul dinspre părțile ungurești, de la Ujok. Un medic ? Dar cum ? N-are legătură telefonică cu gara. Să iasă în fața șinelor și să facă semn cu felinarul ? Nu se poate decide în nici un fel. Dar hemoptizia s-a oprit, bolnavul slăbit a căzut pe spate, a mișcat picioarele de parcă ar fi vrut să ridice genunchii, dar n-a făcut decît să se întoarcă pe o parte și iată că spune cu tonul lui obișnuit, pe neașteptate, de parcă abia acum și-ar fi dat seama pe cine are în fața sa : — Ești oare slujitoarea zeului Set ? — Dar ea nu înțelese, deci se aplecă deasupra lui mai tare așteptînd poate are să repete, dar el, ascunzîndu-și fața în palme, rosti tare și deslușit : — Prostii ! Toate nu-s decît prostii. E absurd ! — iar după aceea, se vede că neliniștit de zgomotul pe care-l făceau știuleții de porumb atîrnați în tavan ca să se usuce, o întrebă : — Ce ciocănește așa ? E o barză ? Sau un schelet de carnaval ? — Atunci Liza, fericită că în sfîrșit a priceput ceva și a stabilit o legătură cu oaspetele ei,

că poate el nici nu stă chiar atît de rău cum a crezut la început, din moment ce vrea să știe lucruri atît de neimportante, îi spuse repede : — E cucuruz, pus la uscat pentru sămînță — și adăugă, schimbînd cuvîntul local cucuruz, pe care-l folosise în fraza germană, cu termenul german *Mais*, de teamă că idolul ei nu va ști despre ce e vorba. Iar el, peste o clipă, vorbindu-și singur parcă, zăcînd cu capul ridicat și cu ochii în tavan, ațintiți la știuleții de porumb clătinați de curentul de aer rece ce se strecura pe ușa întredeschisă, mormăi parcă uimit : — Cucuruz ? Cucuruz ? Kiekeritz ! Kikiriki ! Amuzant, absurd și foarte comic ! — și ceva ca un rîs înăbușit începu să-i gîlgîie în gîtlej, dar chicotitul se preschimbă într-un nou atac de tuse și sîngele țîșni iar pe podea în timp ce bolnavul se prăbușea neputincios pe spate.

Atunci Liza luă hotărîrea eroică de a-și părăsi postul, a-l lăsa de izbeliște în ciuda interdicției și a regulamentelor și, aplecîndu-se se vîrî cu spinarea sub bolnav, îl săltă fără efort — locotenentul, deși zvelt ba chiar subțire, era un bărbat mare și greu, și, trecîndu-și brațele lui pe după gît îl duse la gară împleticindu-se, poticnindu-se de pietre, gîfîind de efort. Cînd ajunse, îl culcă pe divanul din fața patului de campanie pe care dormea șeful stației, locotenentul Valašek. Își privi mîinile, erau lipicioase de sînge, aproape negre, ca mînjite cu smoală.

După aceea, locotenentul trebui dus în odaia lui de la hotelul lui Wasserzug. În timpul ăsta, Valašek căuta la telefon medicii. Stieglitz nu era acasă. Din fericire îl găsi pe colegul acestuia, pe Schumann. Dar pînă să se ivească cu gentuța lui medicală în mînă și stetoscopul vîrît în buzunarul paltonului, pînă să ajungă la hotel și locotenentul Valašek — șezînd în hol, bătrînul Izaak Roth, împreună cu negustorul Moise Trau din Vechiul Sambor, discutau despre ultimele știri politice, aduse chiar atunci de la Lvov de către oaspeții nou veniți la hotel — și nu orice fel de oaspeți ! — sosise chiar în ziua aceea moșierul din Jawor, domnul Englender, precum, și cineva încă mai important, însuși domnul Towarnicki din Sokoliki, un purăț din cei mari ; nu numai cherestea dar și petrol — așadar cînd cei doi o văzură pe Liza ducînd în cîrcă în nesimțire pe chiriașul lor de la camera numărul unu — trăiește ? nu cumva a murit ? se stîrni zarvă. Amîndoi — Roth în halat și tichie pe cap, cu perciunii cărunți răsfirați și Trau în caftan lung și pălărie neagră de fetru — începură să strige care mai de care în idiș, după aceea în germană ca să-i poată înțelege Liza Kut : — Ce s-a întîmplat ? de ce aici ? proasto... ! Ia-l și du-l de aici, tu... ! Avem așa niște musafiri importanți și ea vine aici cu ăsta... *Kaput !* Războiul s-a terminat ! Auzi ? *Schneller ! Schneller !* Haide, ia-l de

aici ! — şi nu se ştie cum s-ar fi isprăvit întreaga tevatură dacă nu-şi făcea intrarea tocmai atunci Valašek împreună cu doctorul Schumann. Iar după ce bolnavul a fost urcat la etaj, se ivi şi doctorul Stieglitz foarte mîhnit şi infirmiera Irina Parafińczuk. Lîngă patul pe care a fost culcat locotenentul în nesimţire, pe un scaun, se afla o lumînare aprinsă. În restul încăperii era întuneric, iar îndărătul ferestrelor norii acoperiseră cerul şi începuse să ningă. Şi aşa avea să cadă zăpada timp de cîteva zile, pînă ce se strînseră mormane întregi de nămeţi pe drumuri şi linii ferate. Iar războiul se isprăvise.

Chiar atunci pe adresa mamei locotenentului Alfred Kiekeritz, doamna Iulia Kiekeritz, locuind la Graz, poştaşul aduse un nou pachet de la fiul ei, conţinînd trei icoane şi o gravură nu prea mare reprezentînd o scenă mitologică. Cînd poştaşul plecă, ea aşeză icoanele una lîngă alta, la rînd, şi se instală pe un scaun în faţa lor. Îşi amintea icoanele din tinereţea ei, cînd împreună cu soţul, un militar, stăteau pe la diverse garnizoane din Bosnia şi Banat. Îşi aminti de asemenea, nu se ştie de ce, un vers, sau poate că era textul unui cîntec, a cărui melodie o uitase, scris în limba ei maternă, slovena : „a murit Konda, fiul ei unic, de el mama nu vrea să se despartă, în umbra portocalului de aur, sub un colnic, îl aşază în groapă...". Se luă cu mîinile de cap, îngrozită : — Ce

m-a apucat ? Freddi al meu trăieşte şi are să se înapoieze în curînd multiubitul, unicul meu fiu, fiindcă războiul se va sfîrşi. Atunci am să-l strîng la pieptul meu şi ne vom aşeza amîndoi chiar aici, în acelaşi loc, lîngă icoanele pe care le îndrăgeşte atît de mult şi alte tablouri, şi el are să-mi povestească totul, aşa cum un fiu se mărturiseşte mamei sale.

Dar la data aceea locotenentul de ulani Alfred Kiekeritz nu mai trăia. Brigadierul silvic Szwanda dădu scînduri de la joagărul care nu mai lucra, pentru că muncitorii se risipiseră, iar pe prizonieri îi pusese în libertate domnul Szwanda el însuşi, să se ducă mai iute acasă, ba chiar îi ajută să se urce în vagoanele ce se îndreptau către răsărit ; domnişoara Irina Parafińczuk permise, în calitatea ei de proaspăt şef de gară să fie încărcat coletul în vagonul gol purtînd tăbliţa : *Vierzig Mann oder sechs Pferde*[1], şi acesta să fie ataşat de trenul care urma să plece la Budapesta via Ujok-Kis Várda-Debrecen, iar de acolo să meargă poate pînă la Viena. Transport de evacuare. Dar va ajunge oare la destinaţie şi cînd ? În situaţia dată nimeni nu putea să prevadă nimic. Trenul fusese format undeva la Stanislawow sau Colomeia pentru un regiment maghiar care se înapoia în Ungaria

[1] Patruzeci de persoane sau şase cai (germ.).

de pe frontul de răsărit, ce încetase să mai existe. Soldații își puseseră cocarde tricolore în locul insignei chezaro-crăiești. Irina voia să scape de ei cît mai repede. Ajutorul ei, Ivan Pelehatî, care își pusese pe șapcă însemnul cu trei colțuri ucrainean, așijderea. Maghiarii se răspîndiseră nu numai prin gară, dar prin tot orășelul în căutare de hrană. N-are decît să plece odată cu ei și această ladă, încropită din scînduri negeluite, legată de bine de rău cu sîrmă, neetanșă, asta era sigur, dar din fericire e ger, să se ducă cu Dumnezeu, dar să plece de aici cît mai iute ! La gară e harababură, nimeni nu știe nimic, trenurile circulă cu întreruperi mari, se știe doar că la Lvov și Przemysl, pare-se se bat ucrainenii cu polonezii, la Chyrow mai sînt încă ucraineni, dar polonezii parcă vin și dinspre Ustrzyk și dinspre Dobromila. Irina nu părăsește nici o clipă telegraful. Soarbe un ceai de ierburi și fumează țigară după țigară.

Și așa s-a făcut că, lîngă mortul culcat cu fața în sus în ladă, veghea doar credincioasa slujitoare a zeului morții, Liza Kut. Îmbrăcată cu o manta de feroviar, se așezase în vagon pe ladă și stătea de pază ca un cîine. Cineva o tot întreba ce duce acolo. Încercase să se uite în ladă prin crăpături. Adulmeca. Un altul o sfătui să facă pe scînduri un semn oarecare, cel mai bine era să deseneze o cruce. Bine, dar cu ce ? N-avea

nici vopsea și nici măcar smoală. Dar luna veghea și o ajută. Liza desenă cît putu ea mai bine pe capacul lăzii literele I.N.R.I., așa cum văzuse undeva. Scrise cu degetul muiat în propriul ei period pe care i-l pornise luna, sau poate Diana, zeița morții. În ladă fuseseră puse la repezeală, trîntite cum s-a nimerit, cîteva cromolitografii, două-trei icoane precum și, încă înfășurată strîns într-o bucată de fașă, o miniatură, o copie după Diana din Efes. De fapt, în primul moment, doctorul Stieglitz luase din peretele camerei cu numărul unu de la hotelul lui Wasserzug litografia *Salomea*, cu intenția de a o restitui soției sale care, bănuia el, i-o luase în nume de rău că dăduse din casă tabloul adus cîndva de fiica lor de la Lvov. După aceea, totuși, după o scurtă ezitare, renunță la intenție, și *Salomea* fu depusă pe fundul coșciugului la picioarele mortului. Scîndurile erau negeluite, oricînd se putea ciocăni în ele pentru a alunga spiritele rele.

Ei, și trenul se urni din gara Turka, iar în ziua de 16 noiembrie 1918 trecu punctul de graniță Ujok, unde un grup de oameni măturau zăpada adunată pe linii de viscolul din noaptea precedentă. Cineva spunea că în văile maghiare, dincolo de Ungvar, încă nu căzuse zăpadă și era destul de cald. Liza, stînd așezată pe ladă, ghemuită de frig în mantaua ei subțire, se hrănea cu salam din carne de cal cu care o trataseră soldații.

În munții din jur, la trecătoarea din Ujok, era iarnă. În toți Carpații era iarnă. Așa de pildă, la Matkow, la conacul încăpător și scund din care moșierii se mutaseră de mult la Kowenic, dincolo de Sambor, în casa pustiită încă în iarna din o mie nouă sute paisprezece spre o mie nouă sute cincisprezece, prin ferestrele fără geamuri ba chiar și fără cercevele, ninsese înăuntru din abundență, așa încît, în fosta sufragerie și în salonul cel mare, unde se mai păstrase încă neatinsă splendida sobă de cahle din secolul optsprezece, se iviseră spărturi transversale. Iar în bufetul făcut la Gdansk, unica mobilă salvată ca printr-o minune, decît că-i lipsea ușa de jos — se cuibăriseră lupi. Lupoaica îngrămădise din toate părțile cîrpe și hîrtii și dăduse naștere la patru pui frumoși, cu blană pufoasă, după ce le așternuse un culcuș în bufet. Acum e pașnic aici, liniștit și foarte luminos, fiindcă aproape că te ustură ochii de albeața zăpezii.

Cînd trenul care venea din Galiția în Ungaria intră pe peronul gării Ungvar, numită și Ujhorod, se lumină, ninsoarea stătuse și se arătă soarele. Apoi trenul porni iar și se făcu noapte. Liza Kut coborî de pe ladă și privi prin spărtura din ușa vagonului : departe în zare se vedea piscul muntos Vihorlat, alb de zăpadă, licărind în bătaia lunii ca un vulcan de argint. Trenul își spori viteza coborînd în pusta maghiară. Liza suflă în degetele înțepenite, roșii de frig, plecă de lîngă ușă, o trase bine și dîrdîind, clănțănind din dinți, se pregătește să se culce peste mantaua azvîrlită pe capacul lăzii. Pe deasupra lanțului muntos, în depărtare, vîntul alungă și împrăștie constelațiile de stele ale pădurii. S-a lăsat gerul din zorii zilei.

Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

*

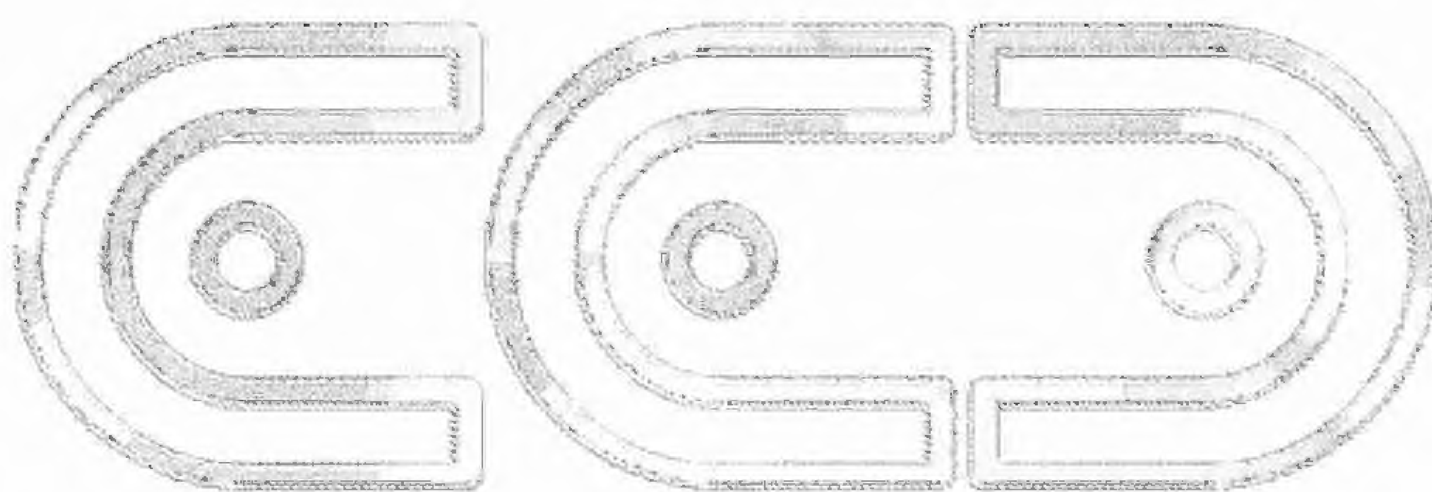
Coli de tipar : 8
Bun de tipar : 10. VI. 1985

*

I.P. „13 DECEMBRIE 1918",
STR. GRIGORE ALEXANDRESCU NR. 89—97
BUCUREȘTI,
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Scanare și prelucrare digitală

de

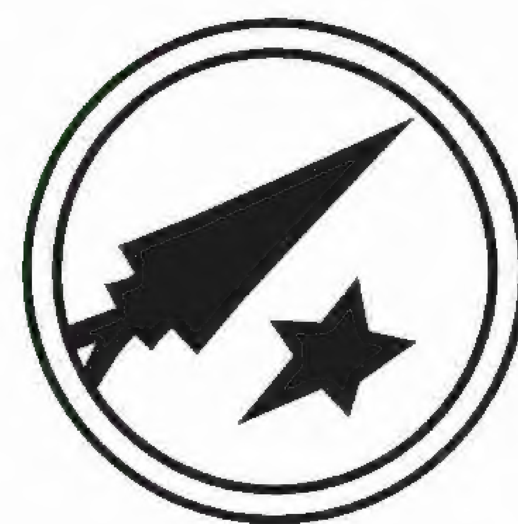

Anonim

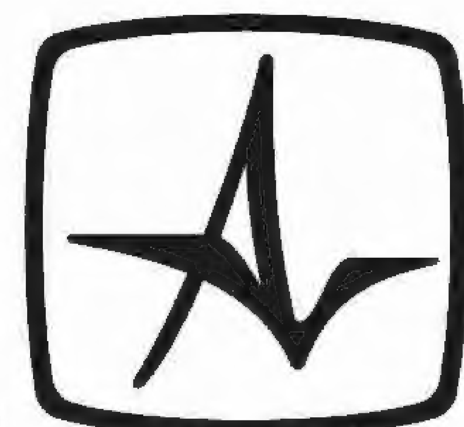
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

